ALEVİ ÖĞRETİSİ

ALİ YILDIRIM

ALİ YILDIRIM ALEVİ ÖĞRETİSİ

1.Basım © Mart 2000 Ankara
Kapak Tasarım Serdar TOKA
Kapak Basımı Barışcan Ofset Ltd.Şti.
İç Baskı ve Cilt Barışcan Ofset Ltd.Şti.
Ofset Hazırlık Ayyıldız Ltd.Şti.
Ayyıldız Yayınları 49
İtalik Kitaplar 11

İtalik Kitaplar bir Ayyıldız Basım Yayın Dağıtım ve Pazarlama San.Tic.Ltd.Şti. ürünüdür.

Olgunlar Sok.Kitap Park No:1/8 Bakanlıklar/ANKARA
Tel:(0312) 419 41 12 Fax: (0312) 425 99 63

ISBN: 975 8398 06 7
2000-06-Y-0321-49

ALEVİ ÖĞRETİSİ

ALİ YILDIRIM

İÇİNDEKİLER

OKURA ÖZEL BİR NOT

21.yüzyılın başında insana, doğaya, topluma bakışı ile evrensel değerler taşıyan Anadolu Alevi öğretisinin yüzlerce yıllık tarihine karşın yeterince bilindiği, bilimsel ölçütlerle ele alınıp değerlendirildiği tartışma götürür. Yayınlara kitaplara, dergilere baktığımızda "alevilik konulu kitaplarda bir yayın furyası olduğu" yolunda kolaylıkla söylenen sözün gerçeği yansıtmaktan uzak olduğu anlaşılır. Alevilik gibi Anadolu toprağının kendisine özgü ve büyük bir mirasını bünyesinde barındıran kültürünün/inancının/öğretisinin/felsefesinin ele alınıp işlendiği eserlerin sayısı birkaç yüzü bile bulmaz. Hal böyle iken "çok alevilik yayını yapılıyor" iddiası aslında aleviliğin kendini ifade etmesini, varkılmasını istemeyen yaklaşımların bilinçli bir karşı propağandası değilse alevilik adına bir kafa/bilinç bulanıklığının eseridir. Şöyle bir bakalım: Aleviliğın ortaya çıkışına, oluşumuna, tarihine ilişkin kaç çalışmayı görebiliriz? Alevi öğretisinin unsurları üstüne kaç kitap vardır? Alevi felsefesini doğrudan konu alan akademik çalışmalar yapılmış mıdır? Alevi kurumları, alevi inancı, edep/erkan ve ritüelleri konusunda temel kaynaklara sahip miyiz? Alevi halk hareketleri, alevi ulularının yaşamları, görüşleri, çağdaşlarıyla ilişkilerine dair neler biliyoruz? Alevilere yönelik katliamlar, politikalar, nedenleri ve sonuçları hakkında yeterli dökümanlara/verilere sahip miyiz? Aleviliğin temel tarihsel belgelerini yayınlayabildik mi? Bu sorulara olumlu yanıt veremiyor oluşumuz bu toplum adına büyük bir zaaftır ve öncelikle giderilmesi gerekir. Ale-

viliğin sürekli olarak oraya buraya çekiştirilerek kendisi olmaktan çıkarılmaya çalışılmasında bilgi/bilinç eksikliği önemli bir açmaz oluşturmaktadır. Hayatın boşluk tanımaya tahammülü yoktur. Eğer siz gerçeğin ifadecisi ve takipçisi olmazsanız asimilasyonu/inkarcı çevreler beyinleri köreltmek için hemen harekete geçmektedir. Birtakım masum yaklaşımlarla aleviliğin kendi kendini yoketmesi noktasına varacak yaklaşımlar sergileyen yayınlar bunun kanıtı değil midir? Bir yandan "aleviliği şiileştirsekte mi asimile etsek yoksa sünnileştirsek de mi ortadan kaldırsak" yollu ifadeler seslendirilirken diğer yandan da aleviliğin "türkmen sünniliği", "öz müslümanlık", "türk islamı" gibi tezlerle sunulması aynı kapıya çıkmaktadır. Yani aleviliğin alevilik olmaktan çıkarılmasına. Bunun çözümü ve panzehiri vardır. Teoride ve pratikte aleviliğin kendi özgünlüğüne vurgu yapmak sahip çıkmak. Elle tutulur gözle görülür kurumsallık ve bilgi/bilinç üreten geliştiren mekanizmalar yaratmak. İnsanlığın aleviliğe ihtiyacı vardır dersek yalnızca bir gerçeğin altını çizmiş oluruz. Çünkü Alevilik gerek Anadolu insanı için gerek dünya insanlık ailesi için tüm insanlara ayrımsız bakışı ile tüm insanları rengine, diline, dinine, cinsiyetine bakmaksızın bir ve eşit görmesiyle insanlık ailesinin barış ve kardeşliği için vazgeçilmez bir harçtır.

Bu kitap iki bölümden oluşuyor. Birinci bölümde kuramsal yaklaşımlar ikinci bölümde ise pratik sorunlara ilişkin başlıklar yer alıyor.

Yeni çalışmalarda buluşmak umuduyla.

Bozatlı Hızır yardımcımız olsun!

Yüzüncüyıl, Ocak 2000 — Ali YILDIRIM

I.

BENİM KABEM İNSANDIR

Daha Allah ile cihan yoğ iken
Biz anı var edip ilan eyledik
Hakka hiç bir layık mekan yoğ iken
Hanemize aldık mihman eyledik

Kendisinin henüz ismi yoğ idi
İsmi şöyle dursun cismi yoğ idi
Hiç bir kıyafeti resmi yoğ idi
Şekil verip tıpkı insan eyledik

Harabi

ALEVİ HUKUKU: ANADOLU ALEVİLİĞİNDE HUKUK SİSTEMİ

Hukuk;toplumsal yaşamı düzenleyen, maddi yaptırımı olan kurallar bütünü olarak tanımlanır. Toplumsal yaşamı düzenleyen başka kurallar da vardır, ahlak kuralları gibi, din kuralları gibi. Hukuk bu kurallardan"yaptırım" unsuru ile ayrılır. Toplumsal yaşamın sürmesi için mutlaka ihlal edildiği zaman, kuralı ihlal eden kişiye maddi bir yaptırımın uygulanması gerekliliği ileri sürülür. İşte bu nedenledir ki:

Hukuk Fakültelerine yeni başlayan öğrencilere Hukuk Başlangıcı derslerinde ilk olarak bir Latince deyim öğretilir."Ubi societas ibi ius". Yani nerede bir insan topluluğu yaşıyorsa orada hukuk vardır.

Hukuk kurallarının kaynağı konusunda çok çeşitli teoriler vardır. Topluluk halinde yaşayan insanlar çeşitli gereksinimler karşısında bir araya gelerek bir sözleşme yapmışlar ve tüm topluluk üyelerinin sözleşmenin hükümlerine uyma kararı almışlardır. İşte ilk hukuk kuralı böylece oraya çıkmıştır. Yani hukuk toplumsal bir sözleşmenin eseridir. Hukuk kurallarına uyulup uyulmdığını denteleyen ve yaptırımları uygulayan burada bizzat o topluluk üyelerinin kendileridir. Topluluklar toplulukla-

ra eklenince, toplumdaki insanların üretenler ve üretmeyenler olarak çıkarları büsbütün farklılaşınca, kuralları artık çok büyük topluluklar için uygulama durumu ortaya çıkınca kişilerin dışında o kuralları uygulayacak bir başka mekanizma kendisini var eder ki bunun adı devlettir. Devlet o toplumsal birlikteliğin dışında, ona yabancı bir güçtür. Devletin maddi yaptırıma bağlanmış kuralları hukuk olarak varlığını sürdürür.

Burada toplumun kendisi tarafından konulup, yine bizzat toplulukca yaptırıma bağlanan kurallar vardır ki bu kuralları devlet erkinin kurallarından ayırmak için "hukuk olmayan hukuk kuralları" olarak adlandırmak yerinde olur. İşte Alevilere özgü hukuk sisteminin ve hukuk kurallarının özelliği, niteliği bu şekildedir. Burada kuralı koyan ve yaptırımı uygulayan bizzat topluluğun kendisidir.

Roma hukukundan kalan "nerede bir toplum varsa orada hukuk vardır" kuralı özgür, bağımsız ve merkezi otoriteyi reddeden ve kendi varlığını kendi iradesiyle varkılan alevi toplumu için de geçerli olmuştur.

ALEVİ HUKUKUNUN KÖKENİ

Alevilerin içinde yaşadıkları Osmanlı hanedanına rağmen ayrı bir hukuk sistemi yaratmaları nasıl gerçekleşebilmiştir, neden gerçekleşebilmiştir? Daha açıkça soracak olursak Alevilerin ayrı bağımsız, özgün bir hukuk sistemi yaratmış olmalarının nedeni nedir? Bu sistemi ortaya çıkaran (doğuran) ve yaşatan koşullar nelerdir?

Alevilik öğretisi Osmanlı devleti tarafından "sapkın bir inanç" olarak nitelenmiş ve mensuplarının katledilmeleri yönünde Osmanlı'nın en yüksek dinsel şahsiyeti olan Şeyhülislamlar eliyle birçok fetva verilmiştir.

Osmanlı'nın resmi dinsel anlayışı olan şeriata göre "aleviler kafir ve mülhiddirler" Onlar namaz kılmayarak, oruç tutmayarak, hacca gitmeyerek, şarap içerek, inançlarını kadınlı erkekli cem toplantılarında saz çalıp semah dönerek yerine getirdikleri için şeriat hükümlerini açıkca çiğnemektedirler. Bu nedenle şeriata uymayan, dinden sapan bu topluluğun dağıtılması ve yeryüzünden silinmesi şeriatın emirleri gereğidir. Osmanlıya göre Aleviler öyle insanlardır ki bunların durumu şeriat nazarında Hıristiyanlardan daha kötüdür. Bir Hıristiyanın tövbe edip Müslümanlığa geçmesi mümkün iken alevilerin tövbesi dahi kabul olunmaz.

Osmanlı devleti alevilere yönelik olarak sistemli bir baskı ve kıyım politikası izlemiştir. Osmanlı resmi tarih yazıcıları olan Vakanüvislerin eserleri dahi göstermektedir ki Alevilere uygulanan zulüm Engizisyon işkencelerini aratacak ölçüdedir. (Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Ali Yıldırım, Osmanlı Engizisyonu, Ankara 1996)

Şunu saptamak gerekir ki Aleviler; Alevilere özgü, ayrı varolan hukukun dışında ve bütünüyle ona yabancı bir hukuk sistemi yaratarak yaşamlarını devam ettirmişlerdir. Dışlanmışlık karşısına merkezi otoritenin hukuk sistemini dışlayarak birbirinden bağımsız çok farklı yerelliklerde de olsa ögeleri büyük ölçüde birbirine benzeyen bir hukuk sistemi ortaya çıkmışlardır.

AYRI BİR HUKUK

Toplum kendisini varetmek için birçok kural geliştirmiştir. Bu kurallar kuşkusuz onlarca yıllık deneyimlerin sonucu olarak adeta imbikten süzülerek ortaya çıkmıştır. Bunlar rastgele konulmuş değil, sağlam esaslı kurallardır.

Alevilikteki kuralların esasını/amacını toplumun bir

bütün olarak sağlıklı bir biçimde kendisini varetmesi, tehlikelerden, çürüme/çözülme ve aşınmalardan uzak tutulması oluşturur. Sözkonusu olan toplumsal yaşamın devamı olduğu için her birey bu konuda azami bir hassasiyet göstermek durumundadır. Bu kuralın emrediciliğinden öte bireyin sorumluluğundan doğar.

Alevi hukuku tümüyle ayrı, özgün ve kendisine has bir hukuktur. Alevi hukuku bir varoluş kuralları bütünüdür.

Sistemli bir tehdit ve baskı altında bulunan toplumun mutlak bir huzur, barış, kardeşlik ve dayanışma içerisinde bulunması esastır. Bu nedenle de kurallar kavga, çekişme olmamasına, toplumda huzursuzluğa, bozgunculuğa yol açacak kin, düşmanlık, dedikodu, çekiştirme gibi davranışları önlemeye yönelmiştir.

Dayanışma için bencilliği ortadan kaldırmak gerekir. Alevilerde "benlik" lanetlenmesi gereken kötü bir özellik olarak görülür. Ve bir kişinin ağızından kazara ben sözü çıkarsa kişi hemen "benliğe lanet" diyerek sözlerini düzeltir. Toplumsal dayanışmayı "benliğin", "nefsin" bozacağı düşünülür. Kurallar bir bakıma "nefsin"in terbiyesini amaçlar. Bu nedenle toplumdaki her canın hoşgörülü ve alçakgönüllü olması istenilir.

ALEVİ HUKUKU KAVRAMI

Alevi toplumunda yürürlükte olan, uygulanan hukuk sistemini salt DÜŞKÜNLÜK olarak adlandırmak eksik ve yanlış olur. Kısaca Alevi Hukuku olarak adlandırabileceğimiz bu sistem düşkünlük kurumu da dahil toplumsal yaşamın devamını sağlayan birçok kuraldan meydana gelir.

Bu kurallar soyut, o toplumun dışında başka bir ira-

de tarafından dayatılan ve topluma yabancı olan kurallar değildir. Tersine maddi hayatın devamı için zorunlu ve bizzat toplumun kendisinin deneyimleriyle, kollektif belleğiyle koyduğu kurallardır.

ALEVİLİKTE TOPLUMSAL SÖZLEŞME
SÖZ VERME
YANİ İKRAR İLE/GÖRÜLEREK YOLA GİRME
VE
SÜREKLİ OLARAK İKRARA BAĞLI KALMA

Sorgulanan, alevi hukukunun denetlediği budur. Kaynağını buradan bir tür toplum sözleşmesinden alır. Topluluğu oluşturan tüm canlar ikrar verdiklerine göre bir büyük toplumsal anlaşma yapılmış demektir. Bu anlaşmaya uymak her canın hem görevi hem de sorumluluğudur. Gerçekten de burada yola kişi kendi isteğiyle girdiği için kendi iradesi ile anlaşmanın bir tarafını oluşturur.

Alevi hukuku bağlayıcılığını kişinin özgür iradesinden alır. O büyük iradeye -kişi eğer o toplulukta yaşamak istiyorsa- katılmama şansı yoktur. Zaten hiç bir can da yola girmemezlik yapmaz/yapamaz.

İKİ CAN BİR CEM

Alevilikte alevi öğretisinin, alevi erkanın gerekleri cem adı verilen büyük toplantılarda yerine getirilir. Alevi inancı bireysel tapınmayı kabul etmez. Yaşlı genç, kadın erkek tüm o yerelde bulunan canların katılımı ile cemler düzenlenir.

Alevilerde cem toplumun varlık merkezi işlevi görür. Orada topluma ilişkin, insana ilişkin, hayata ilişkin her şey, her türlü sorun, her konu konuşulup tartışılır.

Tüm insanlar eşit birer üye olarak bu mecliste yerlerini alıyorlar. Kararlar, Cem kollektif iradenin ürünü olur. Sanıldığının aksine cemin inançsal işlevi toplumsal işlevinin yanında çok küçük bir bölümünü oluşturur. Alevi öğretisinin bütününde olduğu gibi cemde de yaşamsal/dünyasal faaliyetler yargılanır, sorgulanır, karara bağlanır.

Alevi hukuku yaptırımlarını cemlerde işletir. O nedenledir ki alevilikte cem bir yargı kurumudur.

Alevilerin kendilerinin "katlini vacip" gören Osmanlı şeri makamları ile her türden ilişkileri kesilmiş durumdadırlar. Yargı/sorgu cemde tüm halkın önünde gerçekleşir. Toplum kendi suçlarını/kabahatlerini yargılayıp karara varıp, kendisini temizler.

Cemler Osmanlı egemenliğini reddediş kurumlarıdır.

Bundan dolayıdır ki Osmanlı cemleri de şiddetle reddeder ve katılanlar hakkında katliam fermanları verir.

İnançsal niteliklerinin yanısıra hatta onlardan da önde gelen niteliği cemlerin birer toplumsal muhalefet odağı, zamanının muhalefet meclisi oluşlarıdır.

Baskıya zorbalığa karşı bir savunma, bir direnme odağı olarak da işlev görmüş olmalıdırlar. Alevi öğretisi ve onun ayrılmaz bir parçası olan cemler yalnızca inanç alanında kalsa Osmanlı otoritesine yönelik (yargısına, idaresine giderek ideolojisi olan şeriata karşı, bir karşı ideoloji üreten kurum özelliği göstermese) herhangi bir tehdit oluşturmasa içine kapalı bir mistik tavır olsa hanedanı herhalde hiç de rahatsız etmez tersine kayıtsız şartsız onay mekanları olarak bir de tasvip görebilirdi.

Demek ki inançtan öte belki de onunla birlikte maddi

yapıyı zorlayan ve rahatsız eden bir kurum olma özelliği gösteriyor cemler.

Alevi hukukuna girebilmek için cemlerin bu özelliklerine kısaca değinmek zorunludur.

MALIM İLE CANIM İLE BU YOLDAYIM
MALIM KURBAN, CANIM TERCÜMAN

Alevi toplumsallığı ikrar yani söz üzerine kurulur. Her bir alevi can ancak ikrarı ile toplumun bir parçası olur. Alevi hukukunun yaptırımları da canın topluma verdiği ikrardan gücünü alır. Yola giren cana yolun emir ve yasakları, toplumsal kurallar bütün incelikleri ile ifade edilir, anlatılır. Yolun zorluğu dile getirilir. Can bunları bilerek isteyerek yola katılma iradesini tüm canların önünde beyan eder. Bu irade açıklamasıyla birlikte alevi hukukunun yaptırımlarının da kendi şahsında işlemesine olur vermiş olur. Alevi hukuku bağlayıcılığını ikrardan alır.

VARLIĞIMIZA BİRLİĞİMİZE DİRLİĞİMİZE

İkrar tam anlamı ile varolmak için verilmiş bir sözdür. Burada kuşkuya, hileye, güvensizliğe, ikiyüzlülüğe, riaya, kötülüğe, toplumu ve bireyi incitecek hiçbir söz ve davranışa yer olmaması gerekir. Toplum ancak kendi içinde bir bütün olarak varlığını koruyabilir, diri olarak varlığını sürdürebilir. Varlık için birliğe ihiyaç vardır. Dirlik için birliğe ihtiyaç vardır.

Alevilikte birçok gülbeng birliği ve dirliği kutsayan sözlerle başlar. "Varlığımıza, birliğimize, dirliğimize merhaba!.." gibi. "Bir olalım, iriolalım, diri olalım !..." gibi. "Nerede birlik orada dirlik !..." gibi.

Tüm canlar içinde yaşadıkları ve bir parçası oldukları

Alevi toplumunun varlığını, birliğini, dirliğini tehlikeye sokacak, zaafa uğratacak sözlerden, hal ve hareketlerden kaçınacaklardır.

Bu anlamı ile her Alevi canın topluma verdiği ikrar somut bir anlam ve değer kazanır. İkrar toplumsal hayatın varlığını sürdürmeye yönelik bir sözverim, bir irade paylaşımıdır. İkrarın amacı ve işlevi elle tutulacak kadar somuttur.

ALEVİ HUKUKUNUN BAĞLAYICILIĞI

Alevlikte belli bir yaşa gelen her canın ikrar vererek yola girmesi toplumsal bir zorululuktur. Can yola girerek "olgun", toplumda söz sahibi bir insan kimliğine kavuşmuş olur. Artık O can topluma karşı hak ve yükümlülüklerle donanmış olur. Toplumsal yükümlülükler Alevi hukukunun bir başka adı olarak nitelenebilir. Her Alevi can aklının ermeye başlamasıyla yapacağı ve yapmayacağı davranışları öğrenir ve ona göre hareket eder. Fakat hukuksal anlamda sorumluluk ikrar verme yani yola girme ile başlar. Alevi toplumunda her türlü gündelik davranış Alevi hukukunun konusunu oluşturur. İnanç, ahlak ve hukuk kuralları diye bir ayrım sözkonusu değildir. Yapılması ve kaçınılması gereken her davranış bir hukuk kuralıdır. İkrar vererek yola girmekle birlikte topluluk o candan davranışlarının bilincinde olan bir olgun insan olarak toplumsal yaşantıyı zora sokacak her türlü davranıştan kaçınmasını isteme hakkına sahip olur. Yine o candan toplumsal yaşantıyı kolaylaştıracak davranışlarda bulunmayı isteme hakkını da elde etmiş olur. Yani ikrar veren can salt olumsuz davranışlardan kaçınmakla yetinmeyecek topluma ve diğer canlara karşı yardımlaşma, paylaşma gibi olumlu davranışlar içinde de bulunacaktır.

HUKUKSAL SÜREÇLERİN İŞLEMESİ

Belli bir yaşa gelen, olgunluğa eriştiği düşünülen her alevi can ikrar vererek yola girer. Zaten aklının ermeye başlamasıyla birlikte aleviliğin toplumsal kurallarını, inceliklerini ana dilini öğrenir gibi kendiliğinden başta muhabbet cemlerinde olmak üzere pratik içinde öğrenmiştir.

Aleviliğin mektebi medresesi yoktur. Onun okulu, eğitim alanı hayatın kendisidir.

Ancak her alevi canın ayrıca cemde ikar vermesi, dara durması, pir divanında görülmesi ve böylece olgunluğunu tüm cem erenlerinin tanıklığında kanıtlaması gerekir. Görülme, ikrar verme bir bakıma olgunluk sınavıdır. İyiyi kötüden ayırt edebilme yeteneğinin varlığının saptanmasıdır. Bu anlamıyla kişinin yaptıklarının hesabını verebileceğinin, yani bir hukuk öznesi olduğunun tesbitidir.

Alevilikte ikar verme/ görülme ya da müsahip edinme çok özel ve ayrıntılı bir törenle gerçekleşir. İkrar verme aleviler için kutsal bir toplantı niteliği de taşıyan cem'de olur. Cem toplanır ve yola girecek canlar için tüm canların ortaklaşa oluru alınır.

Cemde dedenin ve tüm cem erenlerinin önünde ikrar verecek/görülecek olan kişiler "dar"a dururlar. Yola girecek olan kişilerin boğazına bir ip bağlanarak rehber tarafından meydana getirilir. Rehber bu sırda "hü tarikat erenleri; şeriattan tarikata, tarikattan marifete, marifetten sırrı hakikate bir çift koç/kuzu kurban getiriyorum. Yolumuza, erkanımıza, tarikatımıza dahil olmasını kabul eder misiniz?" der. Rehberin sözlerini dede ceme iletir. Dede cemde bulunan canlardan sorar:"Ayini cem kardeşleri! Bunlar hak huzuruna, pir divanına geliyorlar. Yolumuza girmeye heves etmişler. Buyruğunun, erkanının, tarikatının hepisinin yükümlülüklerini yüklenmeyi temin edi-

yorlar. Buyurun bu canları kabul eder misiniz" diyerek dara durup yola girmek isteyen canlar hakkında tüm cem erenlerinin yargısına, düşüncesine başvurur.

Cem erenlerinin bir itirazları yoksa gelenlere hep beraber yanıt verirler:

"Bizim huyumuzla huylanır, yolumuzla yollanırlarsa biz onları kardeş kabul ederiz."

Cemde bulunanların ortak olurunu alan dede karşısında darda bulunan canlara Alevi yolunun inceliklerini, zorluklarını, yapmaları ve yapmamaları gerekenleri bir bir anlatır. Bu bir bakıma onlara alevi hukukunun, hak ve sorumluluklarının bir kez daha hatırlatılmasıdır.

Dede yola girecek olan canlara hitaben:

"Geldiğiniz hak kapısı. Durduğunuz Mansur darı. Döktüğün varsa doldur. Ağlattığın varsa güldür. Yıktığın varsa kaldır. Gelme gelme! Dönme Dönme! Çelenin malı, dönenin başı bu yolda! Gördüğünü ört, görmediğini söyleme. Sen sana sahip ol, seni senden aldık sana verdik. Elinizle koymadığınızı almayın, gördüğünüzü görmeyin, bildiğinizi bilmeyin.

Şimdi ey canlar bilmiş olasınız ki, hak ceminde ayrılık, gayrılık, senlik, benlik yoktur. Siz hep ana, baba, kardeşsiniz. Bu hak yolu kıldan ince kılıçtan keskincedir. Kul kusursuz olmaz, suçları hak bağışlaya, esirgeye. Lakin bu yola girecekler, haram yemeyecek, yalan söylemeyecek, zina etmeyeceklerdir.

Komşu hakkı tanrı hakkıdır, komşu hakkına dokunulmaz. Gönül kırılmaz. Emanete hıyanet edilmez. Hazreti Pir buyurmuş ki; eline, beline, diline sahip ol. Eline, diline, beline, özüne, gözüne, sözüne sahip olmasını, sır saklamasını bilin. Şimdi elinizle şer işlemeyin, elinizle komadığınız bir şeyi kaldırmayın. Dilinizle verdiğiniz sözü,

ikrarı geri almayın. Yalan, gıybet, iftira, bühtan etmeyin. Belinizi saklayın, başkasının donuna girmeyin, zina etmeyin. Zina yapan adam yüzbin kez yıkansa temiz olmaz. Aşınıza, eşinize, işinize sahip olun. Herkesi bir müsahip ve ahiret kardeşi tutun.

Bu yol uzun bir yoldur gidemezsin. Demirden çarıktır giyemezsin. Demirden leblebidir yiyemezsin. Ateşten gömlektir giyemezsin! Geldin gördün. Gelme gelme, dönme dönme. İkrarını bozarsan ikrarın boynuna kement olsun mu? İkrarınızdan dönmeyeceğinize dağlar, taşlar, ağaçlar şahit olsun mu?Ay gün şahit olsun mu? Gece ve gündüz şahit olsun mu? Ayin-i cem erenleri şahit olsun mu?" diye sorar. Canların niyaz ederek "olsun" demesi üzerine dede "Alnınız açık, yüzünüz ağola. Hayırlı kısmet, hayırlı devlet. Nasibiniz bol ola. Gerçeğe hü!" dedikten sonra cemde bulunan canlara dönerek "erenler cemine yeni canlar girdi. Bunlar sizin kardeşleriniz oldu, onları candan saklayın" diyerek tamamlar.

İkrar verme töreni ile birlikte ikrar veren canlar toplumun eşit ve olgun bir bireyi haline gelirler. Kendi bireyselliklerinden çıkıp kendilerini topluma katarlar. Bu sözverim, bu irade ortaklığına katılım o kişiye karşı uygulanacak her türlü yaptırımın da temelini, gerekçesini sağlayacaktır. İkar verme bir anlamda "Toplumsal Sözleşme"ye katılmadır.

DAR MEYDANI/DÜŞKÜN MEYDANI

Alevilikte yargılama süreçleri dar meydanında gerçekleşir. Dar Dar-ı Mansur olarak da adlandırılır. Dar meydanı Alevi canın kendisini tümüyle topluma teslim ettiği yerdir. Dara çekme/dara çekilme/dara durma bu teslim ve karar anını ifade eder.

İşte ikrar vererek yola girmek isteyen canların dara durmaları ve tüm canların onlar hakkında rızalığını/olurlarını almaları bu sürecin başlangıcıdır.

Ayrıca her yıl her alevi can görülerek-sorularak/baş okutarak dar meydanına çıkıp tüm toplumun önünde bir yıllık davranışlarının hesabını verir. Bu durumda da o can yine tüm diğer canların kendisi hakkında rızalığını alma yoluna gider.

Hakkında herhangi bir şikayet olan her can da sözkonusu şikayet konusunda dara çekilir.

Cemlerde 12 hizmeti yürüten hizmet sahipleri de daha hizmete başlarken dara dururlar ve hizmetlerine öyle başlarlar.

SUÇUN UNSURLARI

Alevi hukukunda toplumun "varlığını, birliğini, dirliğini" tehlikeye/zora sokacak, zaafa uğratacak, rencide edecek, incitecek her türlü fiil suç olarak nitelenmiştir. Suç kavramını ceza hukukunun anladığı anlamda almak doğru olmaz. Burada suç ile kasdedilen doğru/uygun/yerinde olmayan fiildir. Dolayısıyla özel hukuk/kamu hukuku türünden bir ayrım sözkonusu değildir.Yani uygunsuz davranışlar bireye ve topluma karşı işlenmiş diye ayrılmaz. Her türlü uygunsuz fiilin tüm toplumun menfaatine yöneldiği düşünülür. Yani bir canın bir başka cana zarar vermesi halinde zarar gören canın zararı giderilmekle birlikte fail tüm diğer canların da razılığını almak zorundadır.

CEZADA SUÇUN PASİF SUJESİNİN AĞIRLAŞTIRICI NEDEN OLMASI

Uygunsuz davranışı/suçu kimin işlediği ve kime

karşı işlendiği de uygulanacak yaptırımlar açısından önem taşımaktadır.

Alevilikte suçun kime yönelik olarak işlendiğinin de ayrı bir önemi vardır. Şöyle ki bir suç hem alevi olan bir insana hem de alevi olmayan bir insana karşı işlenilebilinir. Bu durumda suç işleyen kişiye verilecek olan ceza sözkonusu suçun pasif sujesinin kimliğine göre değişir.

Yolda olmayan düşkün meydanında yargılanamaz. Fakat yol mensubu yolda olmayana karşı bir suç işlemişse o cem meydanında görülür.

Suçun pasif sujesi alevi olmayan bir kimse olursa verilecek ceza daha da ağırlaştırılır. Yani pasif sujenin alevi olmaması bir ağırlaştırıcı nedendir.

Alevi bir kimseye karşı suç işlenilmesi durumunda 7 tarik, alevi olmayan bir kimseye karşı suç işlenildiğinde 21 tarik ceza uygulanır. Yani ceza üç kat arttırılır.

Bu yaklaşımın nedenini anlamak zor değildir. Çünkü bir yabancıya karşı suç işlenilmesi durumunda toplum dış br tehlikeyle yüzyüze gelmektedir. Varlık ve birlik için dış tehlike yaratmak öyle kolay mazur görülebilecek bir davranış değildir ve dolayısıyla daha ağır yaptırıma tabi tutulur.

SUÇ DEDEYE KARŞI İŞLENİRSE

Yine dedelere karşı suç işlenilmiş olması da bir ağırlaştırıcı neden olarak değerlendirilir.

ÜÇ ÖRNEK

"Malatya/Akçadağ/Kömbe Kavak Köyü:

Köyden bir kişi köyün dedesi olan Naci Dede'yi öldürüyor. Köy topluca düşkün ilan ediliyor. Uzun yıllar köyden hiç bir kimse görülmüyor sorulmuyor.

Malatya/Akçadağ/Suçatı Köyü

Köylüler köyün dedesini birtakım iddialarla köyden kovuyorlar. Köy uzun yıllar toplu olarak düşkün ilan ediliyor. Daha sonra düşkünlük kaldırılıyor.

Malatya/Akçadağ/İkinciler Köyü

Köyün bir kabilesi dedeye karşı çıktıkları için düşkün ilan edilip uzun süre görülüp sorulmuyor.

(Bilgileri aktaran öğretmen/yazar Nedim Şahhüseyinoğlu)

SUÇ İŞLEYEN DEDE OLURSA
SUÇUN AKTİF SÜJESİ DE ÖNEMLİ OLABİLİR

Uygunsuz davranışta bulunanın ya da suç işleyenin kimliği de ağırlaştırıcı bir neden olarak değerlendirilir. Bu daha çok topluma önderlik eden kişilerin sözgelimi dedenin/mürşidin/pirin bir uygunsuz davranışı sözkonusu olduğunda gündeme gelir.

Buyruk'ta bu konu özel bir bölümde ele alınmıştır:

"Pirin çerağ gibi doğru durması, fitil gibi yanması, yağ gibi erimesi, nur gibi ışık vermesi gerekir.

Pirin günahı olmaz gibi bir düşünce olamaz. Talibin işlediği günah bir günah sayılır. Ama pir ve rehberin işlediği bir günah beş günah yazılır. Çünkü pir ocakzadedir. O, tanrının sevgili dostlarının soyundan gelir. O, talibe doğru yolu göstermekle yükümlüdür. Onun talibe iyi örnek olması gerekir. Sürekli kendisini eğitmesi gerekir.

Bir pirin karısından ayrılması, başka kadına kuşak çözmesi yada livata yapması büyük günahtır. Bunu yapan pirin derdine derman olmaz. O, yol düşkünüdür. Böyle bir pirin yüzüne bakılmaz, ocağına gidilmez. Ve hiç bir şekilde ocağın eşiğinden içeri sokulmaz, konuk edilmez. Onun ayğını bastığı toprakta kırk yıl bet bereket ol-

maz. Böyle br pirin yanına varılmaz. Uçsa bile 'cadıdır' denir ve inanılmaz."

(Fuat Bozkurt, Buyruk, İstanbul 1982, sf.22-23)

SUÇLAR VE CEZLAR

Alevi hukukunda suçları ve cezaları ayrıntıları ile gösteren ve tüm aleviler arasında uygulanan bir yasa/kitap sözkonusu değildir. Her bölge, her topluluk yaşadığı coğrafyanın özelliklerini de gözönüne alarak yazılı olmayan bir yapılması ve yapılmaması gereken kurallar kataloğu geliştirmiştir. Gerçi "Buyruk" adı verilen kitaplarda bazı suçlar ve bunlara uygulanacak cezalara yer verilmiştir ama tüm aleviler arasında bu yaptırımların uygulandığını söyleyebilmek mümkün değildir. Fakat yaptırımlara uyulmasa bile buyrukta yer alan kuralların büyük çoğunluğunun tüm toplumca paylaşıldığı da bir gerçektir. Bunlar üç sünnet, yedi farz, 12 telkin olarak da adlandırılır. Zaten bu kurallar hayatın devamını ve birlikte yaşamayı kolaylaştırıcı niteliktedir.

Sözgelimi yapılması ve yapılmaması gereken davranışlara ilişkin kuralların tahtacılarda uygulananları şunlardır:

1.Tövbe eylemek,
2.Fenalıklardan sakınmak,
3.Nefsine uymamak,
4.Şehvetten kaçınmak,
5.Hakkına uymak,
6.İkrarına bağlı olmak,
7.Şüpheci olmamak,
8.Hürmette kusur etmemek,

9.Başkasının hakkını tanımak,
1O.Kimseye kem gözle bakmamak,
11.Teslim ve tevazulu olmak,
12.Tevekkül olmak.
Bir de 3 sünnet ve 7 farzdan söz edilir ki bunlar;

3 Sünnet,
Gönlünde kin, kibir ,kalbinde adavet olmaya
Tarikatin her dediğini yerine getire
Turab ola, düşmanlık ve kavga etmeye

7 Farz,
Mürebbisine düşe,
Müsahip ola,
Tac uruna
Sırdar ola,
Yara yar ve özü ulu ola
Beli berk ola,
Hakka sohbet kıla

7 Farz,(Bir başka yerde)
İrşad oluna,
Dört kapıda kamil ola,
Hırsın nefsin öldüre,
Evliyaya iradet getire,
Müsahip ola, iyi geçine,
Evliyaya tövbe eylemiş, biat etmiş ola,
Evliyadan sırra ve kisve vurunmuş, kement kuşanmış ola.

12 Şart,

Şehavet; yiyip yedirmek, cömertlik,

Saadet; mutluluk,

Gayret; çalışma,

Hürmet; saygılı olma,

Sohbet; hoş sözlü,

Mürüvet; hoş görülü

Şevkat; acıyıp esirgemek,

İkrar; sözüne güvenilir olmak,

İşat; açık elli ve candan olmak,

Tevella, Ehlibeyte bağlı ve sevgi beslemek (Dosta dost olmak)

Teberra; Ali'yi sevmeyenleri sevmemek (Düşmana düşman olmak).

Görüldüğü gibi kurallar toplumun barış, birlik ve dirlik içinde yaşamsına yönelmiştir. Aleviliğin ilkesi malı mala, canı cana katmak olduğu için toplumsl dayanışma ve kardeşlik en uç düzeyde hayata geçirilmek zorundadır.

Bu davranış kalıplarına uymayanlara birtakım yaptırımlar getirilmiştir. Bir bakıma ahlaki davranış kuralları olarak sayabileceğimiz bu kuralların dışında toplumsal dokuyu tahrip ettiği düşünülen bazı fiiller vardır ki bunlar ağır yaptırım gerektiren suçlar olarak nitelenmiştir.

Hemen hemen Alevi coğrafyasının bütününde suç olarak görülen bu davranışlar "ele, dile, bele" İlkesine uymamanın bir sonucu olarak ortaya çıkar.

BİR ÖRNEK

"Tarikatte Arınma:

Tarikat abdesti üç arınmanın tamamlanması ile olur.

Eline sahip olursan, harama, elinle koymadığına, hırsızlığa uzanmazsan elin temiz olur.

Diline sahip olursan, yalan söylemezsen, dedikodu yapmazsan, haram yemezsen o zaman ağzın temiz olur.

Beline sahip olursan, harama kuşak çözmezsen, zina yapmazsan bu durumda belin/bedenin temizlenmiş olur.

Temizlik, abdest bu üç yasağa uyarak olur. Bunlara uymadıkça insan su ile ne kadar yıkanırsa yıkansın temizlenmesi, arınması mümkün değildir."(Sivas/Şarkışla/Saraç Köyü)

ELİNE DİLİNE BELİNE SAHİP OL

Alevi töresinde üç önemli yasak vardır. İnsanın toplum içindeki davranışlarıyla, insanlar arasında geçen karşılıklı ilişkilerle bağlantılı olan bu yasaklara uymayan kimseler saygınlığını yitirir, yüzüne bakılmaz, topluluğun dışına atılır.

ELİNE SAHİP OL

Eline sahip olmak hakkın olmayana, hak etmediğine el uzatma anlamındadır. Çalma, hırsızlık etme ilkesinden daha geniş ve daha derin bir anlamı vardır. Burdaki ölçüt "hak"tır.

İnsanın kendi emeğinin ürünü olmayan, kendi alınteri ile kazanılmayan, başkalarından baskıyla, aldatmayla, gizlice alınan ne varsa yasaktır. Bektaşi için geçerli kural 'elinle koymadığını alma' dır. Bu kurala göre emek harcamadan elde edilen bütün nesneler yasaktır. Emeksiz yemek olmaz.

DİLİNE SAHİP OL

Yalan söyleme, başkasını incitecek söz söylemekten kaçın, toplumunu zorda bırakacak ifadelerde bulunma.

Çekiştirme, bir kimsenin arkasından, onun saygınlığını, değerini, toplum içindeki yerini sarsacak nitelikte söz söylemek, araya geçimsizlik sokmak yasaktır. Kaçınılması gereken bir davranıştır.

"Gördüğünü ört, görmedğini söyleme!" Bektaşilikte kural budur. Bu bir sır saklamadır. Karşısındakinin eksikliklerini, küçültücü davranışlarını görmeyeceksin. Başkalarına aktarmayacaksın. Dedikodu yapmayacaksın. Koğucu, çekiştirici, ara bozucu, geçimsizlik yaratıcı davranışlardan sakınacaksın. İnsanlar arsında birliği, dirliği, kardeşliği bozucu olmayacaksın.

BELİNE SAHİP OL

Meşru olmayan cinsel ilişkide bulunma.

Hakkın olmayan cinselliğe yönelme anlamlarına gelir. Yine burada ölçüt "hak"tır.

Evlilik bağlantısı dışında bütün canlar kardeştir, bacıdır. Bu nedenle evlilik dışı ilişkiler bir ailenin bireyleri arasında yapılmaması gerekeni yapmak niteliğinde büyük bir suçtur.

Bektaşi ozanlarından Katip "eline, diline, beline sahip ol" ilkesini bir deyişinde özlü bir biçimde dile getirmiştir:

"Haramdan, zinadan, koğdan kaçarız
Hakka doğru menzil menzil göçeriz
Can baş meydanında serden geçeriz
Kurbana layıktır koçumuz bizim"

(İsmet Zeki Eyüpoğlu, Bütün Yönleriyle Bekaşilik, İstanbul 1990, sf. 365)

Edeb ilkesi de denilen bu ilke ile üç yasak sözkonusu edilir ve bu yasaklara uymayanlar topluma karşı suç işlemiş sayılırlar.

Alevilerde ağır suç olarak görülen davranışlar şunlardır:

1.ADAM ÖLDÜRMEK

Alevilikte en büyük en ağır suç bilerek isteyerek bir başka can'ın yaşamına son vermektir. Alevilerde bir insanı öldürene lanet edilir. Fail tümüyle toplumun dışına itilir. Mutlak bir tecrit yaptırımı uygulanır. Kural olarak o kimse düşkün olur ve düşkünlüğünün kaldırılması sözkonusu olamaz. Bazı bölgelerde adam öldüren kişinin 7 yıllık düşkünlük süresi sonucunda yeniden topluma kabul edilmesi de sözkonusudur. Eski zamanlarda katilin işinin topluluk erkeklerince bitirildiği söylenir. Bazan da adam öldürenin "kaybolduğundan" sözedilir. Bu o kişinin kendi yaşamına son verdiği, alıp başını gittiği ya da toplumun iradesiyle ortadan kaldırıldığı şeklinde yorumlanabilir. Alevi toplumunda tüm canlar kardeş sayıldığından adam öldürme suçunun etkileri derindir. Çok nadiren görülen bir suç türüdür.

BİR ÖRNEK

"Sün'de 70 yıldan beri 2-3 katil vakası kaza ile olmuştur. (1955, AY) Bunlardan biri 2O senedir tarikat topluluğuna girememiştir. 1O yılı takiben bu köy dedelerinden birine ve heyet huzuruna çıktığında, '7 yıl sonra gel, seni temize çıkarırız' cevabını almıştır. Bir kimsenin hakkına tecavüz edildiği ve o kimse de öldüğü zaman ölen kimsenin hakkının ödenmesi, suçlunun ancak ağlayıp sızlamak, günahının affını dilemek ve ölmüş kimsenin oğlu-

nun rızasını istemesi zoru vardır ve böylece o kimse günahtan kurtulur.

Mesala bir diğer vakada kabahatli, ölenin oğlunu adam etmiş, ona ev yapmış, ve 20 yıl bakmış ve karısına para vermiştir. Dede yine 7 yıl sonra ceza kesmiştir. Ceza para, mal veya öküz kesme (birkaç kurban kesme) olarak da ödenir."

(Sün Elazığ'ın kuzey batısında ve merkeze 21 km. mesafede bir alevi köyü) (Nermin Erdentuğ, Sün Köyü'nün Etnolojik Tetkiki, 2.Baskı, Ankara 1971, sf.44, 50)

BİR ÖRNEK

"Kara Mehmet'in oğlu Kara Hüseyin, Musafa ağanın oğlu Battal'ı öldürdü. Dışarı mahkemesinde yargılandı. Hapiste yattı. Cezasını çekti. Fakat köylü malını, davarını ayırdı. İlişkilerini kesti. Daha sonra hiç ceme alınmadı." (Sivas/Şarkışla/ Saraç Köyü/ Muharrem Şimşek)

2.İKRARDAN DÖNMEK/İKRAR KIRMAK

Alevilikte Alevi yolundan dönmek kabul edilebilir bir davranış değildir. Yola giren kişiye yolun incelikleri ve yolun ağırlığı/zorluğu giriş töreninde özel olarak hatırlatılır. Bir kere yola baş koyduktan sonra yoldan dönülmesi, ikrarın kırılması mümkün değildir. "Gelme gelme, dönme dönme. Gelenin malı, dönenin canı!" uyarısı bunun için yapılmıştır.

İkrardan dönmek bir bütün olarak toplumu tehlikeye atacak, onu güçsüz düşürecek bir fiildir.

BİR ÖRNEK

"İKRARI KIRMAK VE CEZASI

Dernek sırasında beş saat diz çöküp oturmaktan, kadınlı-erkekli yapılan ayinlerde herhangi bir hatalı harekette bulunarak günaha girmek ve ağır cezaya çarpılmak

korkusundan nadir de olsa ikrarı kıranlar da bulunmaktadır.

Bu cümleden olarak 7 yıl önce, Karaçitlenbik köyünden 25 yaşlarındaki İbcin İbrahim ile 2O yaşındaki karısı Zelha Çıngıllı'nın ikrarlarından dönmeleri hala dehşetle anılmaktadır.

Bunlar 'ben ikrarımdan döndüm, ikrarın altına giremem' diye inkar etmişlerdir. İkrar alınırken boğzına ip takılmıştır.Bu sefer yine bir ip alır. Boğzının altından ipi üç defa çevirir, koparır, ateşe atar.

Sonra, sağ kolunu sol kolunun üstüne koyar. Sol elini sağ koltuk altına sokar. İki kolunu birleştirir, dizlerini üç defa bağlar, çözer. Ayağa kalkar. Sağına, soluna döner, silkinir ve ikrarı kırdım, kurtuldum der.

Bunun üzerine köyde bunlarla kimse konuşmaz. Kimse onlara birşey vermez. Buna dayanamayan aile Ayazman'a (Altınova) göç eder. Orada yedi yıl kalmışlardı. Bu sırada dört fedai çıkar, bunları temizler. Gömeç tarafında bulunan yedi yol ağızına gömerler. Buraya 'Hamaz Çakılı' denir.

İkararı kıran bir kadına da şu ceza verilmiştir;

Kadını, Karaçıtlenbik'in batısında bulunan pınarın başına getirmişler, başını dizlerine ve ellerini arkasına (domuz kuşağı) bağlamışlar, kayadan aşağı çaya atmışlardır. Bu suretle suda boğulmuştur. (Pınarköy, Ayşe Öztürk)"

(Osman Bayatlı, Bergama'da Alevi Gelini ve İnançları, İzmir 1957, sf.27-28)

3. ZİNA SUÇU

Aleviliğin temeli olan "eline , beline, diline sahip ol" kuralının ihlalidir. "Beline sahip olamamanın" bir sonucu olarak karşımıza çıkar.

Alevi hukukunda ve Alevi toplumunda zina toplumun varlığını ve dirliğini tehlikeye sokan bir fiil olarak çok ağır bir suç oluşturur.

Zina evli bir erkek ya da kadının eşinden başka birisiyle cinsel ilişkide bulunması demektir. Evli kişinin geneleve gitmesi zina niteliğinde bir suçtur. Bir adamın nikahlı karısını kaçırmak da zina suçunu oluşturur. (Sivas/Şarkışla/Saraç Köyü)

Eski Türklerde zina suçu yaş ağacın eğilerek üzerine zina eden kişinin konulup (bir mancılık gibi) fırlatılması ile cezalandırılırdı. (N.Birdoğan, Mamak PSA konferansı)

BİR ÖRNEK

"Köyde bir kadınla bir erkek arasında dedikodu çıktı. Dede bunları dara çekti. 'Doğru söyleyin' dedi. İnkar ettiler. Dede bu defa ortaya sofra istedi. Sofrayı üç defa salladı ve hepimizi dışarı çıkardı. Cem yapılan ev toprak örtülü iki katlı idi. Nasıl oldu kimse anlayamadı, adı dedikoduya karışan kadın birinci kattan düştü iki ayağı birden kırıldı. Biz onu evine götürmeye çalışırken bu defa erkeğin evinden bir ağıt sesi yükseldi. Adamın bir çocuğu ile bir öküzü o saatte ölmüş. Sonradan bu kabahati yaptıklarını söylediler."(Zeynel Gül, Tahtacılarda Düşkünlük, Yayınlanmamış makale)

BAŞKASININ KARISINI KAÇIRMAK

Evli bir kadını kaçırmak da ağır bir suç oluşturur.

BİR ÖRNEK

"Bekar olan Cıncık Hasan, Keremlerin Çakıcının nikahlı karısını kaçırdı. Halk güvensizlik gösterdi. Kötü bir

insan görüldü. İşine gidilmedi. Yardım edilmedi. 7 yıl ceme, tarikate alınmadı."(Sivas /Şarkışla/Saraç Köyü)

BİR ÖRNEK

'Hacıfakı adında evli bir erkek başkasına ait bir kadını kaçırır. Bu suçtur. Hemen cem toplantısında düşkün ilan edilir. Toplum ile ilişkisi kesilir. Köyde herkes ona sırt çevirir. Buna dayanamaz ve köyü terk eder. Adana'nın bir ilçesine gider. Orada sürgünde yaşar.

(Celal Necati Üçyıldız, **Silifke ve Yöresindeki** Tahtacı Türkmenlerinde Gelenekler, Folklora Doğru, Sayı 5O, 1979)

4.BOŞANMA SUÇU

Alevilikte eşin haksız yere boşanılması düşkünlük gerektiren ağır bir suç olarak görülür. Alevilikte aile birliğinin bozulmasına pek iyi gözle bakılmaz. Bu anlamda aileyi sarsan kişi mutlaka toplumdan gerekli tepkiyi almalıdır. Boşanmak toplumun dirliğini rencide edici bir fiil olarak nitelenir.

Kocasının bir nedenle boşadığı kadını kuma olarak almak da boşanma gibi yasak bir davranıştır. Alevilerde tek eşlilik kuralı vardır. Kadın ile erkek arasında bir eşitlik sözkonusu olduğu için erkeğin birden fazla kadınla evlenmesi mümkün değildir.

Bektaşi ozanlarından Künci bir dörtlüğünde boşanma yasağını dile getirir:

"Bektaşi kimsenin malın çalamaz
İbadet etmükçün tembel kalamaz
Bir kadın üstüne bir daha alamaz
Boşamaz oldukça zevcesini sağ"

(İsmet Zeki Eyüpoğlu, Bütün Yönleriyle Bektaşilik, İst.199O, sf.339)

BİR ÖRNEK

"Haydarı Sultan evladından Enver Efendi bir münasebeti düştü de, karısından ayrıldığını ve karısından ayrılmış bulunduğu için de kendisinin halen 'düşkün' sayıldığını söyledi.

Düşkün; istenilmeyen bir fiil işleyenlerin Kızılbaşlar arasından çıkarılmasıdır.

Onlar kendi toplumlarının kurallarını kendileri korurlar.

Abdullah Demirhan Dede, Kızılbaşlarda evli kadınların ancak;

Kocasına zehir vermek istemeleri,

Zina etmeleri,

Kocasının malını talan etmesi, çalması

hallerinde boşanmalarının mümkün olduğunu ve bunlar da usulüne göre ispat edilir ve halk bilirse, boşanmaya Dede tarafından izin verildiğini söyledi."

(Yahya Benekay, Yaşayan Alevilik, Varlık Yay. İst. 1967, Ankara Hasandede Köyü, sf.111,113-114)

Bir başka kişinin haklı nedenlerle boşadığı eş ile evlenmekte düşkünlük gerektiren bir suçtur.

5.HIRSIZLIK SUÇU

"Elinle koymadığını alma!" yani emeğinle hak etmediğin birşeye sahip çıkma Alevilikte önemsenen bir davranıştır. Bu nedenle insanın kendi hakkı olmayan bir şeye el uzatarak "eline sahip olamaması" hoş görülmez. Ancak

hırsızlık fili Anadolu'nun çoğu bölgesinde bir suç olmakla birlikte düşkünlük gerektiren ağırlıkta bir suç olarak görülmez. Hırsızlık yapan kişinin çaldığı malı geri vererek mal sahibinin rızasını alması ile sorun çözülmüş olur. Kimin malını çaldı ise onunla helalleşir. Kişinin malını ödemeden, razı olmadan ceme giremez. "Haklaşır" ve ceme girer."

BİR ÖRNEK

"Meydanda Haligo görülürken Hasan Efendi dedeye;

"Bu kişiyi görüyorsun ama bu kişi hırsız dedem" diye şikayette bulundu. Haligo;

"Ben hırsızlık yaptım ama hep yezitlerin köylerinden çaldım" dedi. Dede ona bir ceza vermedi."(Sivas/ Şarkışla/Saraç Köyü)

6.DIŞARI MAHKEMESİNE GİTMEK

Alevi öğretisinde "sır tutmak" çok önemli bir ahlak ve hukuk kuralıdır. Ser verip sır vermemek Alevilerde dışarıya/yabancıya karşı uygulanması gereken bir savunma yöntemidir. Toplumun kendi varlığını sürdürebilmesi için bu zorunludur. Aleviler iktidarlarını ve inançlarını reddettikleri Osmanlı'nın tüm kurumlarından olduğu gibi mahkemelerinden, kadılarından da uzak durmuşlardır. Tüm sorunlarını kendi aralarında çözme yoluna gitmişlerdir. İşte bu kuralın ihlal edilerek bir hukuksal sorunu Osmanlı'nın Şeriat Mahkemelerine götürmek "dışarı mahkemelerine" gitmek olarak adlandırılır ki aleviler bu tür bir davranışı asla af etmez ve düşkünlük yaptırımı ile cezalandırırlar.

BİR ÖRNEK

"Cem herşeyden önce bir nevi mahkemedir. Töreye dayanan mahkemedir ki, yüzyıllarca alevi köylüleri, şehirlerdeki mahkemelere inmemişlerdir.Her türlü hukuki ve cezai dava, cemaatin kendi içinde, cemlerde, dedeler tarafından görülmüştür. Cemin faydalarından biri bu oluyor. Dirliği, düzenliği sağlamak, adaleti temin etmek, huzurlu, dürüst, çalışkan bir topluluk yaratmak." (Yahya Benekay, Yaşayan Alevilik, Varlık Yay. İst. 1967, Ankara/ Hasandede Köyü, sf.114-115)

Dışarı mahkemelerine bir sorunu götürmek alevilikte en ağır suçlardan sayılır.

8. DİL İLE İŞLENEN SUÇLAR

İnsanın diline sahip olması alevilikte insanın olgunluğunu belirlemede önemli bir ölçüt olarak görülür. Dil, dilden çıkan iyi bir söz toplumun varlığına, birliğine, dirliğine çok büyük katkılarda bulunacağı gibi tersi bir durum yani dilden çıkacak kötü bir söz toplumsal ilişkilerin zaafa uğramasına neden olabilir. Alevilikte "gördüğünü ört, görmediğini söyleme" sözü bir düstur olarak yerleşmiştir. Alevilikte dile sahip olma insan olmanın gereği olarak toplumsal barış açısından işlev görür. Dilden kaynaklı ve kasıtlı olarak gerçekleşen eylemlere hoşgörü ile bakılmaz. Suç işleyen kişi yargılanır ve cezası çektirilir. Gönül kırmak çok büyük bir suç olarak değerlendirilir. İnsan gönlü her şeyin üstündedir. Bu "yol kalsın, gönül kalmasın" sözü ile ifade edilmiştir.

Yalan söylemek, küfür etmek, hatır yıkmak, gönül kırmak, dedikodu yapmak, laf getirip götürmek asla hoş karşılanmaz.

Sözgelimi tahtacı Alevilerinden dil ile işlenen bazı suçlar ve cezaları şu şekilde tesbit edilmiştir:

"Bir ademe gaybet eyleme; barıştırıp hakkını helal etireler

Yalan söyleme; 3 kile zahireyi fakire dağıta, cemaat içinde yüzüne tüküreler,

Komşusuna hor ve hain bakan; helallaşa ve 5 saat darda dura,

Yalan yere yemin eden; üç gün oruç tuta, bir çift horoz ile dara dura,

Hatır yıkan; yıktığı yeri yapmadıkça mürşit huzuruna gelemez,

Küfür eden kişinin dili yakılır.

Haram yerse; 4 gün duası kabul olmaz, gidip mal sahibi ile helalleşe, iki koç bir horoz ile dara dura." (Rıza Yetişen; Tahtacı Aşiretleri (İzmir, Bornoa/Naldöken), İzmir 1986, sf.129-134)

BİR ÖRNEK

Yalan konusunda çok yaygın anlatılan bir öyküdür. Anlatan her kişi bu olayın kendi bölgelerinde geçtiğini ileri sürerler. Peter J. Bumke'de "Dersim'deki Kızılbaş Kürtler" makalesinde aktarıyor:

"Bir Hıranlı ağa pirinden muhabbet yapılmasını rica etmiş. Pir, ağanın tanınmış bir hırsız ve eşkiya olduğundan dolayı bunun mümkün olmadığını, ilk önce sığır hırsızlığını bir yıl için bırakması şartını ileri sürmüş. Ağaya bu şart çok ağır gelmiş. Seyitle uzun süren bir pazarlık sonucu ağanın hiç olmazsa yalan söylemeyeceği konusunda anlaşmışlar.

Ağa yemin ettikten birkaç gün sonra, bir köylünün öküzünü çalmış. Köylü hayvanını ararken ağa ile karşılaşmış ve öküzünü görüp görmediğini sormuş. Seyit'e

verdiği yemine bağlı olan ağa köylüye ahırının yerini göstermiş. Bu olay birkaç kez tekrarlandıktan sonra ağa , pirine gidip yalan söylemeden hırsızlık yapmanın mümkün olmadığını, hırsızlığın da artık tadını kaçırdığını, bundan böyle hırsızlıkta yapmayacağını yalan da söylemeyeceğini söylemiş"

(Yabancı Araştırmacıların Gözüyle Alevilik, Çev. İlhan Cem Erseven, Ant Yay. İst.1997, sf.129)

9. HAYVANLARA KARŞI İŞLENEN SUÇLAR

Tahtacı Alevilerinde hayvanlara karşı zalimane davranışlar olağan karşılanmamış ve yaptırıma tabi tutulmuştur. Çünkü Alevilikte hayvanın da bir canı olduğuna inanılır ve hayvanı incitmeyecek şekilde hareket edilir.

BİR ÖRNEK

"Hayvan döğse; su ve yem satın alıp doyura.

Hayvan öldürse; 5 hayvanı doyura, bir gecede 5 horoz pişirip cemaata yedire ve beş defa tövbe istiğfar ede."

(Rıza Yetişen; Tahtacı Aşiretleri (İzmir, Bornova/ Naldöken), İzmir 1986, sf.129-134)

YARGILAMA SÜREÇLERİ

Yargılama süreçleri suç işleyen kişinin yargılancağı ortamın doğması anlamına gelir. Alevi topluluğunda zor uygulayacak bağımsız bir güç olmadığına göre suç işlediği ileri sürülen kişi genel olarak yargılama sürecine kendi iradesiyle dahil olur. Alevi toplumsal yapısının kapalılığı ve kendine yeterliği göz önüne alınırsa kişinin toplumsal iradeye boyun eğmek zorunda olduğu sonucuna varılabilir.

Yargılama cem'de olacağına göre suç işlediği ileri sü-

rülen kişinin cemde bulunması gerekir. Yargılama süreci nasıl oluşur?

1.İkrar Töreni

Bunlardan birincisi yukarıda anlatılan ikrar vererek yola girme törenidir. Bu törende yola girecek kişilerin tüm toplumun razılığını alması arandığından, temel şart olduğundan bu kişiler ikrar töreninde yaptıkları tüm davranışların hesabını vermek durumunda kalırlar.

2.Cem Birlenmesi / Rızalık Alma

Cemin başlangıcında cemde bulunan tüm canların razılığı alınır. Gönül birliği etmek esastır. Ayrılık, gayrılık, küslük incinmişlik olmaması gerekir. İşte burada bir yargılama süreci başlar.

"RIZALIK

Rıza üç türlüdür. Birincisi kişinin kendi ile rızası. İkincisi toplumla rızasıdır. Üçüncüsü kişinin tarikatla rızasıdır.

Kendi kendi ile rıza, sofunun pir önünde, başı secdede iken kendi kendini ölçmesi, kendi kendini yargılamasıdır.

İkincisi kişinin toplumla rızasıdır. Bu kişinin içinde bulunduğu toplumdan, toplumun kişiden rızasıdır. Bunun kuralları bellidir. Yolumuzda kişinin eline, diline, beline sahip olması gerekir. Bu üç mühür kişiyi kötülüklerden uzak tutar. Bir sofu bunlara gem vuramazsa sofu olamaz. Kendini bulamaz. Toplum ondan o toplumdan razı olamaz.

Üçüncü rıza kişinin tarikatle rızasıdır. Yola giren can rıza ile girer. Hiç bir zorlama, hiç bir baskı sözkonusu de-

ğildir. Yola rıza ile giren canın yolun gereklerini, inanarak, severek, rıza ile yerine getirmesi gerekir.

İster pir olsun ister talip olsun tüm tarikat ehlinin her an rıza ile iş yapması gerekir. Tarikatte rıza müsahiplikle başlar. Müshipler arsında gerçek anlamda rıza olursa tarikatte rıza olur. Tarikatte rıza olursa toplumda rıza olur. Toplumda rıza olursa kişinin özünde rıza olur. Böylece üç rıza birleşmiş olur.

(Fuat Bozkurt, Buyruk, Ankara 1982, sf.99-100)

BİR ÖRNEK

"ŞEYH SAFİ BUYRUĞUNDAN

Cem başlarken hizmet sahipleri birer birer ortaya gelerek dualarını alırlar. Baba gözcü'yü oraya çağırır. Gözcü yere niyaz edip "eyvallah erenler" dedikten sonra edep erkan olun erkan tutacağız der ve şöyle bir terencam okuyarak özünü dara çeker;

Bismi Şah, Allah!

Elim elde, yüzüm yerde, özüm Mansur darında, erenler meydanında dilim mürüvvette, pirim kuvvette, menem hak ile yeksan, menem bin kanun cürmünün sahibi, ben fakirden ağrınmış, incinmiş kardeş varsa dile gelsin, bizde hakkı olan kardeşler varsa hakkını alsın, bizi eksik halde koymasın Allah eyvallah Hü! dost" der.

Baba erenler ayin-i ceme dönerek şöyle sorar;

Eyvallah ayini-i cem kardeşler, gözcü baba özünü dara çekti. Kendisinden ağrınmış, incinmiş ve kendisinde herhangi bir hakkı olan varsa dile gelsin, bile gelsin hakkını talep etsin, eğer yoksa Hak için yere niyaz etsin der. Bunun üzerine bütün talipler yere niyaz ederek niyetlerini bildirirler.

Bunun ardından Baba kendi özünü dara çeker;

"Hü... Elim eldė, yüzüm yerde, özüm darda, dilim mürvette, pirimiz kuvvette. Babada görgüsü olan varsa dile gelsin, bizi eksik halde koymasın ya Hü" der.

Bu defa gözcü; "Eyvallah canlar, baba erenler özünü dara çekti. Kendisinde bir görgüsü olan varsa dile gelsin, olmayan hak için niyaz etsin" der.Bütün talipler eyvallah diyerek yere niyaz ederler.

Baba erenler tekrar gözcüye dönerek şöyle der;

"Eyvallah gözcü baba, sor bakalım talip canlar birbirleriyle nasıldırlar? Eğer birbirinde görgüsü olan varsa dile gelsin, olmayan hak için secde etsin " der.

Gözcü, tekrar ayin-i cem'e dönerek

"Eyvallah ayin-i cem kardeşler, birbirinde görgüsü olan varsa dile gelsin, olmayan hak için niyaz etsin" der ve şöyle devam eder "Söyleyin canlar, eğer olupta söylemezseniz, yapacağınız ibadet gerçek ibadet olmaz " der.

Bütün talipler eyvallah diyerek yere secde ederler.

Bu defa da baba;

Olupta söylemeyenin günahı kendi boynuna olsun dedikten sonra şu gülbengi okur,

"Hü şu canlar birbirinin günahından geçmiş, Hak da geçsin ya Hü" diyerek yere secde eder.

Böylece cem birlenmiş olur."

(Hakkı Saygı, Şeyh Safi Buyruğu, İst.1996, sf.111-112)

3.Yıllık Görgü/Sorgu

Her alevi can her yıl cem erenleri önünde, dedenin karşısında dara durarak yıllık görgüsünü/sorgusunu yaptırır. Bu konuda bir zorunluluk olmamakla birlikte insanlar kendi kendileriyle barışık olmak, üzerlerindeki yüklerden kurtulmak için özlerini dara çekebilirler.

Dara duran kişi tüm toplumun razılığını ister. Burada eğer bir haksızlık yapmış ise, bir suç işlemişse hesabını vermek durumundadır. Dede cemde bulunan tüm canlardan o kimse hakkındaki görüşlerini sorar. Bir şikayet, bir istem var ise onun gereği yapılır.

Dara duran can hakkında herhangi bir kimsenin bir talebi bulunmaz ise bu kez dede o candan "özünü dara çekmesini" yani kendi kendisini yargılamasını ister. Kişiyi en iyi kendisinin bileceği ilkesinden hareket edilerek arınması istenilir.

"Dar kişinin kendi özü ile yüzleşmesidir. Hiç kimsenin tanıklığı, şikayeti olmaksızın kendi özünü yargılamasıdır. Ve de kendi suçunu kendi gözü ile görmesidir. Yeryüzü bir uğraş alanı, secde bir aynadır. Sofu ayna içinde kendini görecektir. Orda kendisiyle başbaşa kalacaktır. Kendisini ele verebilecektir. İşte o zaman sofu insan evresine çıkmıştır. Pir önünde secdeye durmak hak katında secdeye durmaktır.Hak her şeyi bilici ve görücüdür. İşte kişinin kendi kendisi ile rızası kendi özü ile yüzleşmesidir

(Fuat Bozkurt, Buyruk, Ankara 1982, sf.99)

EL VUCUTTA KAŞINAN YERİ BİLİR
SENİ SANA SORUYORUZ
SEN KENDİNİ NASIL BİLİRSİN
DİYE GÖRGÜDE SORULUR

İşte burada kişi kendi iradesiyle işlemiş olduğu suç ve kabahatleri toplumun önüne itiraf eder.

Dede görülen canın itirafları karşısında onu gönül rızası ile topluma almak ister ve ondan yaptığı kabahati gidermesini ister:

BİR ÖRNEK

"Görülen can dedenin sorusu üzerine komşu Ermeni köyünde oturan bir şahsı dövüp elinden 100 Lira parasını aldığını itiraf eder.

Gecenin bir yarısıdır. Kış günüdür. Dışarıda çok şiddetli bir ayaz ve insanın dizine dek kar vardır.

Dede "git adamdan helalliğini, adamın rızalığını al gel, seni öyle ceme alayım der. Yanına iki can da katıp komşu köye gönderir. Gece yarısı şiddetle kapısı çalınan Ermeni kişi korkuyla kapıyı açtığında kendisini dövüp parasını alan kişiyi tanıyarak irkilir. Ne istediğini sorar? Can cemi ve dedenin kendisinden istediğini anlatır ve elindeki 100 lirayı ona uzatarak rızalığını ister. Bu anlatılanlar karşısında şaşkına dönen Ermeni şahıs "yolunuza da dedenize de kurban olayım, bu ne güzel yoldur, bu parayı alın dedenize verin" der. Ermeni köylü ile helalleşip rızalığını alan can geceyarası gelip ceme katılır."(Muharrem Şimşek, Saraç Köyü)

BİR ÖRNEK

Tokat/Zile/Küçükaköz Köyünden/Kemal Yıldız dede anlatıyor:

"Sorguda sorarız. El gövdenin giciştiği yeri bilir. Kırdığın varsa sar. Döktüğün varsa doldur deriz. Senin dilindeki bana, kalbindeki sana, inkar edersen hak senden sorsun. Dile gel ne varsa hepisini ortaya dök deriz. Sorgudaki can o zaman ne hata işlemişse anlatır, temizlenir.

Dedem bir talibi sorguya alıyor. Can incittiğin var mı? Kalp kırdığın oldu mu? Kimsenin hakkına tecavüz etin mi? diye soruyor. O zaman o can diyor ki:"Dedem, komşu Çerkez köyünden geçip kasabaya giderken bir köpek bana saldırdı. Ben de taş atıp ayağını yaraladım." De-

dem bunun üzerine "öyle ise git o köpeği ve sahibini bul, köpeğe ekmek ver, gözlerinden öp, ondan sonra seni göreyim" diyor. Kış günü. Yanına iki kişi de katıp o köye gidiyorlar. Talip köpeğin sahibinin kapısını çalıyor. Durumu anlatıyor. Köpeğe ekmek verip gözlerinden öpüyor. Çerkez köylüsü bu işten çok etkileniyor. Seni buraya gönderene kurban olayım diyor. Talip gelip öyle görülüyor."

4. Şikayet

Daha cemin başında tüm canların razılığı alınır demiştik. İşte burada her can başka bir candan şikayeti varsa onu açıkca dile getirme hak ve olanağına -belki de sorumluluğuna- sahip olur. Şikayet edilen can dara durur ve yargılama başlar.

BİR ÖRNEK

"Dede erkanı yürütmeden, törene başlamadan önce sorar. 'Küs olan, dargın olan varsa ortaya çıksın'. Dargın olanlar ayağa kalkarlar. Kalkmazlarsa bilenler söyler. Fakat dargın olanlar bunu gizleyemez, mutlaka söylerler. Dede onları dara çeker, muhakeme eder, yargılar. 'Aşinanız kim?'(bu işi bilen kim) diye sorar. Bu sahne çok tesirli, ibret verici olur imiş. Duruşmaya çıkanlar bir cecim (ala kilim) üzerine yanyana oturtulup, sorguya çekilir. Bu yüzdendir ki, darılıp kavga edenlerin biri diğerine, 'gelecek yıl ben bunun hesabını sana ala kilim üzerinde sorarım' der. Topluluğun gözleri önünde karar verilir. Mürşid, haksız olana, adaletli bir hukuki müeyyide yükler. El öptürür ve bir daha yapmayacağına dair söz alır. Hakkı olana 'sen de affet' der."

(Yahya Benekay, Yaşayan Alevilik, Varlık Yay. İst. 1967, Ankara/Hasandede Köyü)

CEME GELMEDEN SORUN ÇÖZÜLÜR

Yargılama süreçleri cemde işlemeye başlar. Ancak çoğunlukla cemde böyle bir yargılamaya gerek kalmaz. Her sorun cemde çözülmez. Her konunun ceme gelmesine zaten iyi gözle bakılmaz. Asıl olan kişilerin birbirinden razı olmasıdır. Bu anlamda ceme giren canlar her türlü sorundan azade olarak ceme katılmayı amaçlarlar. Onun için de birbirleriyle anlaşmazlığı olanlar sorunlarını cemden önce çözmeyi amaçlarlar. Çünkü köyde görgü cemine girmeden önce kişilerin birbirinin rızalığını alması şarttır. O nedenle de köyün ileri gelenleri anlaşmazlıkta bilirkişi olarak sözgelimi bir sınır bozma olayında anlaşmazlığı inceleyip sorunu hallederler. Konu ceme gelmeden sorun çözülür.

Cemin herkes için bir ağırlığı vardır. Herkesin ortasında sorun çıkaran bir birey olarak teşhir olmak hoş karşılanmaz. Bu anlamda cemin yargılama mekanizmasının bir suçu önleme işlevi gördüğü de muhakkaktır.

SUÇLARA UYGULANACAK YAPTIRIMLAR

DÜŞKÜNLÜK

Alevi hukuk sisteminde suç işleyenlere uygulanacak tüm yaptırımlar düşkünlük olarak adlandırılır. Bu adlandırma tam olarak doğru bir ifade sayılmaz. Çünkü her suç düşkünlük cezası yaptırımına bağlanmamıştır. Alevilikte ancak bazı suçlara uygulanan bir yaptırımdır düşkünlük.

Düşkünlük Alevi hukukunda ağır suç işleyen kişilere karşı uygulanan bir ceza, yaptırım biçimidir.

Düşkünlük, yoldan düşmek, yoldan geri kalmak, alevi edep ve erkanına uzak kalmak zorunda kalmak anla-

mına gelir. Belli suçları işleyen kişiye düşkün, bu duruma ise düşkünlük adı verilir.

Düşkünlük, yoldan/erkandan düşme, toplum dışına itilme yani tecrit cezası alevilikte büyük suç olarak nitelenen davranışlara uygulanan son derece ağır bir ceza yaptırımıdır.

"Köy bektaşilerinde afaroz dahi vardır. Buna "düşkünlük" derler. Afaroz edilen kimseye de "düşkün" adı verilir." (Besim Atalay, Bektaşilik ve Edebiyatı, İst.1991 - ilk baskı 1924- ,sf.34)

Atalay gibi düşkünlük cezasını Hıristiyanlıktaki "aforoz" kurumuna benzetenler vardır. Ancak düşkünlük aforozdan başta amacı olmak üzere farklılık gösterir. Düşkünlükte amaç aforoz yaptırımının tersine kişiyi yeniden toplum kazandırmaktır. Suç işleyen toplumsal hayat ve ilişkilerden tecrit edilerek terbiye edilme yoluna gidilir. Bunun belli bir süresi vardır. Hatta kişinin durumunun düzeldiğine inanılırsa bu süre bitmeden dahi kişi topluma yeniden kabul edilebilir. Yine aforoz Hıristiyan inancına karşı işlenen suçlara uygulanan bir yaptırımdır. Düşkünlükte suçun inanca yönelmesi gerekmez. Toplumun varlığını, birliğini dirliğini tehlikeye sokacak davranışlara uygulanır.

Düşkünlük suçun niteliğine göre temelli düşkünlük ve geçici düşkünlük olarak ayrılabilir. Bazı bölgelerde böyle bir ayrım sözkonusudur. Bazı bölgelerde ise düşkünlük yaptırımı işlenen suçun niteliğine göre düşkünlük ve şaşkınlık olarak ikiye ayrılmıştır:

BİR ÖRNEK

"Suçlar, hatalar iki kısıma ayrılır. Kasıtlı olarak işlenen, yani bilerek isteyerek, kişinin iradesi ile işlemiş oldu-

ğu suçlara DÜŞKÜNLÜK suçları denir.

Taksirli, yani kişinin hatasından, bilgisizliğinden kaynaklı olarak işlediği suçlara ise ŞAŞKINLIK suçları, faile de ŞAŞKIN denilir.

Şaşkınlık suçları basit suçlardır. Nişanın bozulması, sınır bozulması gibi."(Yozgat/Sarımbeyli Köyü/Cemal Mutluer Dede'den)

"Düşkünlük; geçici ve sürekli olmak üzere iki türlüdür. Ebedi olan düşkünlüğe 'yoldan düşme' denir. Böylesinin artık o topluluk içinde yaşamasına imkan yoktur. Geçici düşkünlük ise , geçici olduğu için katlanılan, fakat katlanılması çok ağır olan bir cezadır. Bu müesssese alevi topluluklarına ait bir müeyyideyi, cemiyeti düzenlemek için getirmiştir."(Muharrem Naci Orhan, Alevlikte Cem ve Düşkünlük Müessesesi, Cem Sayı 7, 1966)

Adam öldürme, kadın boşama, zina, ikrar kırma suçları düşkünlük yaptırımına bağlanmıştır. Yine Alevi erkanında hangi suçlara hangi cezaların verileceği konusunda bazı hükümler vardır. Yalnız şurasını unutmamak gerekir ki çoğunluğu Anadolu kırsalında yaşayan ve yine büyük çoğunluğu okuma yazma bilmeyen insanlar geleneksel kurallar ile hayatlarına yön verirler. Buyruk kitaplarında sözü edilen suç ve yaptırımların daha çok şehirli Alevilere ait olması muhtemeldir. Böyle de olsa yukarıda üç sünnet ve yedi farz olarak değindiğimiz bazı şart ve cezalara değinelim:

"Bu sünnetleri ve farzları yerine getirmeyenlere sofu diye inanmayasınız ve çeşitli cezalar veresiniz.

1.sünnetten düşen talibi görgüsüne bırakınız,

2.den düşene 3 serdeste vurasınız ve 3 akça niyaz alasınız, biri halifeye kisini gazilere,

3.den düşene 5 serdeste vurup, 5 akça alasınız 2 hali-

feye 3 gazilere.

1.farzdan düşene; 5 serdeste vurula; 5 akça alına, 2 halifeye 3 gazilere,

2.den düşene 7 serdeste vurula 7 akça alına, üçü halifeye dördü gazilere,

3.den düşene 9 serdeste vurula 17 akça alına 1O'u gazilere, 7'şi halifeye,

4.den düşene 18 serdeste vurula, 27 akça alına 1O'u halifeye,17'si gazilere

5.den düşenin tacı alına, 47 serdeste vurula, 39 akça alına, 1O'u halifeye, 29'u gazilere verile,

6.düşen, tövbeden düşe, 47 serdeste vurula, 39 akça lına, 1'u halifeye, 29'u gazilere verile,

7.den düşen, müsahipten düşe, 47 serdeste vurula, 39 akça alına, 1'u halifeye, 29'u gazilere verile."(Rıza Yetişen, Tahtacı Aşiretleri)

Bu suçlar ve yaptırımlar bazı deyişlere de konu olmuştur. Şah Hatayi bir deyişinde şöyle der:

DÜŞKÜN NEFESİ
Bir sofi yoluna küstahlık etse
Seçülüp geriye kalmak görünür
Gururluk tekebbür eylerse
Ahirette murdar olmak görünür

Bu dünyada nefsi için yaşarsa
Şeytana uyup da yoldan şaşarsa
İki kardeş birbirine düşerse
Anın nasibin bulmak görünür

Birinciden düşen o bir hal olur
İkinciden düşen ne hayal olur
Üçüncüden düşenin sinem yol olur
Anı yol ile bulmak görünür

Dördüncüden düşen hali zar olur
Beşinciden düşen işi zor olur
Altıncıdan düşen yeri nar olur
Çok vakit derdine yelmek görünür

Yedinciden düşen yazı kış olur
Sekizinciden düşen gözü yaş olur
Dokozuncudan düşen yolu şaş olur
Onun malı yağma kılmak görünür

Onuncudan düşen yola gelemez
Onbirinciden düşen ağlar gülemez
Onikinciden düşen derman bulamaz
Arayıp mürşitin bulmak görünür

Arar mürşidin buyruğun bulur
Mürüvet deyüp günahın eline alır
Erenler yerden gökten kuvvetli olur
Yüz sürüben ceme gelmek görünür

Yüzünü süre süre ceme gelirse
Erenler kuşanıp deme gelirse
Cem kuvvetli olur lokma gelirse
Erenler şefaatçi olmak görünür

Mürşitler o demde buyruk açarlar
Halledip müşkülü anda seçerler
Günahına göre kaftan biçerler
Selman pak tarik çalmak görünür

Her meşayih sitem tarik çalamaz
Kaçıncı huruftan geçeceğin bilemez
Sitemli hakkını birisi alamaz
Anı dört kapıya bölmek görünür

Şah Hatayim her günahtan geçilir
Hak katından yola rahmet saçılır
Anda zulumet evinden göçülür
Yeniden iptidaya inmek görünür"

(A. Yılmaz, Tahtacılarda Gelenekler, Ankara 1948, sf.77-79, Adetler ; Bergama / Zeytindağ ve İzmir Narlıdere'den, AY)

CEMDE ADİL YARGILANMA

Alevi toplumunda suç işleyen kişiler sorun daha önceden çözülememiş ise cemde yargılanırlar. Cem bu anlamıyyla bir inanç kurumu olmanın ötesinde toplumun tüm ilişkilerinin ve sorunlarının konuşulup tartışıldığı, çözülüp karara bağlanıldığı yerdir de.

Cemde kişinin doğru dürüst yargılanma hakkı vardır. Savunma hakkında bir kısıtlama sözkonusu değildir. Toplumsal iddia ve toplumsal savunma sözkonusudur.

Yargılama sisteminin alevi felsefesinin kendi anlayışı içerisinde değerlendirmek gerekir. Yoksa genel, klasik ceza hukukunun gözüyle olguları ve kurumları yorumladığımızda birçok durumu anlamlandırmak mümkün olmaz.

Kişinin kendi kendini yargılaması yani özünü dara çekmesi, diğer insanların o kişi hakkında iddialar ileri sürmesi özgür bir ortamda gerçekleşir. Bu özgür ortam ayrıca kutsallıkla donanmıştır. Cem bir yargı kurumu işlevi görür.

"Alevi Tahtacılarında ahlak, dinsel yaptırımlar çok etkilidir. Dede ve mürebbi cem evinde suçluyu yargılar. Cemdekilerin de fikrini alarak düşkünlük cezası verilebilir"

(Necati Üçyıldız, Silifke ve Yöresindeki Tahtacı Türkmenlerinde Gelenekler, Folklora Doğru, Sayı 5O, 1979)

YARGIYI DEDE YÖNETİR

Cemi yöneten dede suç işlediği ileri sürülen kişinin yargılamasını da yapar. Ancak Alevilikteki "eşikte oturan da bir, döşekte oturan da bir" kuralı uyarınca cemde herkesin eşit oy hakkı, görüş bildirme hakkı sözkonusu olduğundan dede tek başına karar vermez. Karar tüm cem erenlerinin tanıklığı ve rızalığı ile alınır.

BİR ÖRNEK

"Alevlikte toplum kendi yargısını kendi kurmuş oluyordu. Kendi yargısını kendi yapıyordu. Geçmişte aleviler arasında suç işlendiği bile duyulmazdı. Alevilerin mahkemelere yansıyan amme davaları bile yoktu. Hepsini de dede çözerdi. Cemaat çözerdi. Dedenin ağır yükü vardı.Alevi dedesinin bir hakim kadar iyi hüküm vermesi lazımdı.Köyde her türlü işleri köyün bütün cemaati toplanıp oraklaşa çözüyordu. Dede geliyor başkanlık ediyordu."

(Ali Özsoy Dede, Görüşleri, Şiirleri, İstanbul 1991, sf.17)

BİR ÖRNEK

"Herkes içindeki kini atarak cemevine girer. Dede içeriye girdikten sonra topluluğa sual eder; 'Hazır cemaat, kalbinizde fena bir fikirli ve günahkar olan kimse varsa ayağa kalksın'. Günahkar olan kalkar, hatasını söyler. Bu zaman Dede ya o günahkarı kovar veyahut da 'git, döktüğün kabı doldur, yani kimin gönlünü kırdın ise yap. Malına zarar verdinse onun rızalığını al gel ki cemaata kabul olunasın' der.

Eskiden zaten davalara dedeler bakar. Döğüşenleri çağırtır, nasihat eder, uzlaştırır, kimseye haksız konuşmaz... Herkesin de dede bizi çağıracak, ne cevap vereceğiz diye bir endişesi vardı. Dedelerin cemaatle ilgili adalet meselelerindeki nüfuzu kuvvetli idi."

(Nermin Erdentuğ, Agy, sf. 50)

•

SUÇ İŞLEYENLER NASIL YARGILANIR

Alevilerde cem dedenin köye gelmesi ile yapılır. Dede bir yıl sonra taliplerini görmeye geldiğinde önce köyde olup bitenler hakkında kendisine bir rapor/bilgi sunulur. İşte burada köyde işlenilen suçlar dedeye bildirilir.

İkar vererek yola girme töreni sırasında canlar dara durduğu zaman, cemin başlangıcında cem birlenirken, kişi yıllık görgüsünü yaptırmak üzeredara durduğunda ya da herhangi bir can hakkında şikayet sözkonusu olduğunda cemde yargılamanın başlaması için koşullar oluşmuş demektir. Yargılama yapılmadan yani sorun çözülmeden cem yürütülmez. Cemde tüm canların gönül birliği esas olduğu için öncelikle sorunun halledilmesi gereklidir.

Suç işlediği, toplumun varlığına birliğine dirliğine karşı harekette bulunduğu söylenen canlar meydanına çıkar. Dara durur. Hakkındaki iddalar dinlenir. Kendisine

kendisini savunma hakkı verilir. Cem erenlerinin görüşü sorulur, karar oluşturulur ve dede tarafından açıklanır.

Ancak herkes tarafından bilinen büyük suçları işleyen kimselerin bazı bölgelerde ceme girmesi mümkün değildir. Yani onlar hakkında "otomatik düşkünlük" mekanizması işlemeye başlar. Ortada karar vermeden bir kovma, tecrit sözkonusu değildir. Bir bakıma cemaatin hepsi karar vermiş olur. Cemden önce suçtan dede haberdar da edilir. Canlar büyük suç işlemiş kişileri ceme sokmazlar. Düşkün kimse; kendiliğinden düşkün olduğunu bilir. Ayrıca ceme görgüye/sorguya girerse onun suçu/düşkünlüğü hatırlatılarak cemden çıkarılır. (Ali Özsoy Dede, Görüşleri/Şiirleri,İst.1991, sf.16)

BİR ÖRNEK

"İnsan öldüren, Zina yapan, Karısını boşayan, Tecavüz veya livata fiilini işleyen kimseler otomatik olarak düşkün olurlar. Bu kişilerin cem huzurunda yargılanması yapılmaz. Otomatik yargı, otomatik düşkünlük süreci işler. Çünkü bu tür fiiller işleyen kimseler ceme alınarak cem kirletilmez. Yani suç işleyen kişi peşin olarak başına ne iş geleceğini bilir. Kişi suç işler işlemez kendiliğinden düşkün olur. Yol oğlu hangi durumlarda düşkün olacağını bilir."(Şarkışla/Saraç Köyü)

DÜŞKÜNLÜK SÜRESİ

Anadolu Alevilerinde hangi suçlara düşkünlük yaptırımının uygulanacağı, düşkünlüğün süresinin ne kadar olacağı gerek ağır suçlarda gerekse diğer suçlarda farklılıklar gösterir. Bu nedenle de bazı örneklerle konuyu açmaya çalışmak düşkünlük yaptırımını anlamak açısından yerinde olacaktır.

Düşkünlük süresi açısından suç işleyen kişinin dışarı mahkemesinde cezasını çekmiş olmasının bir değeri yoktur. Suç işleyen kişinin dışarı / şeriat mahkemesinde beraat ya da mahkumuyet kararı alması, cezasını çekip çekmemesi tarikat açısından bir önem arzetmez.

BİR ÖRNEK

"Adam öldüren 7 yıl ceme alınmaz. Başkasının karısını kaçıran, sebepsiz yere karısını boşayan 5 yıl ceme alınmaz. Kızını 'Yezit'e veren kişi de 5 yıl ceme alınmaz.

Adam öldürmek 7, başkasının nikahlı karısını kaçırmak 5 yıl düşkünlük gerektirir.

Babanın kızını yezite vermesi de 5 yıl düşkünlük gerektirir.

Kızını yezite verdiği için 5 yıl düşkün ilan edilerek ceme alınmayan babayı köyde bulunan dede "bu yaptığını cahilliğine veriyorum, seni affediyorum" diyerek düşkünlükten kaldırmıştır.

"Başkasının karısını kaçıran bir kişinin düşkünlüğünün kaldırıldığını gördüm. Cemin ortasına üzeri kor dolu bir sac getirdiler. Kaldırılacak kişi içeri alındı. Ayakları çıplaktı. Boynunun iki yanına su dolu desti astılar. Bir ucunda çivi olan uzun br değnek, çivi kaldırılacak kişinin alnına gelecek şekilde yere dayandırıldı. Kişi ateşin üzerinde yalın ayak, alnında çivili sopa, boynunda su dolu desti olduğu halde cemin ortasında öylece durdu. Bu durumda cemdeki herkes ağladı. Cezalandırma bitince kişi ayakları mühürlü duasını aldı." (Tokat/Zile/Küçükaköz Köyü/Kemal Yıldız Dede)

Bana cemde yaşadıklarını anlatan Kemal Dede'ye o kimsenin ayakları yanmaz mı diye sordum. O da bana

"kişinin ayakları yanmaz. Onu koruyan korur" diye cevap verdi.

Burada Türklerin eski gelenekleriyle ilgili bir durumun izleri görülüyor. Amaç kişinin ayağını yakmak değil. Ateşin temizleyiciliğine, arındırıcılığına başvurmaktır. Çünkü ateş kutsaldır ve arıtıcı bir işlevi vardır.

BİR ÖRNEK

"Adam öldüren kişi12 yıl ceme giremez. Başkasının karısını kaçıran kişi de 7 yıl ceme giremez." (Şarkışla/ Saraç Köyü)

BİR ÖRNEK

"Tecavüz suçu işleyen kimse 7 yıl ceme giremez." (Yozgat/Sarımbeyli Köyü)

BİR ÖRNEK

"Sebepsiz avrad boşarsa, onunla kimse konuşmaya, evine kimse gitmeye ve ateş alıp vermeye.

Zahide kız verene de bu minval üzre ceza verile.

Kadın ile kavga etmek, karı boşamak, boşanık karı almak, hırsızlık yapmak, ırza tecavüz etmek, gibi cürümleri işleyenler düşkün olurlar.

İkrardan ve müsahipten düşme(müsahibi ile geçimsizlik) dışarı düşkün cezası alır, cebrail keserek dışarısını açar. Hakikattan düşmeye içeri düşkünü denir. Kurban keserek bağışlanır.

Kadın veya erkek, yabancı ile (aşiretten gayrısı ile) ilişkide bulunursa düşkün olur. Karı kocasından, koca da karısından sorumlu değildir."

Karısını boşayan 7 sene düşkün olur, cemaat içine giremez.

Pişman olursa 4 gece cemaata giremez. Ateşe yalın ayak bastıralar. Kızgın bir taşı başına koyalar. Bir kemiği ekmek arasına koyup ağzına vereler, ağzında ne zaman erirse dardan inḍiriler. Hırsızlık ve kötülük edenlerin boğazına torba veya kazan asılır.

(Rıza Yetişen; Tahtacı Aşiretleri (İzmir, Bornova/ Naldöken), İzmir 1986, sf.129-134)

PARA CEZASI/KESENE

Şu veya bu şekilde işlenen suçlara kesilen para cezalarına kesene denilir. Bu cemaat önünde ve onların onayı ile alınır. Ceza az veya çok ise hep birlikte uygun ölçülerde kesilir. Yukarıda üç sünnet yedi farzdan düşen kişilere uygulanacak yaptırımlar anlatılırken para cezasının miktarının ne olacağına da değinmiştik.

DÜŞKÜNLÜK KARARI

Ağır suç niteliğinde olmayan, geçici olarak düşkünlük gerektiren suçlarda düşkünlük kararı tüm canların ortak iradesi ile verilir ve dede tarafından açıklanır. Karar anına kadar o kişi suçsuzdur ve cemde cemin bir üyesi olarak yerini almıştır. Suç işlediği ileri sürülen kimse hakkında karar verildiği zaman o kişi düşkün olur. Artık cemde bulunma hakkını yitirmiştir. Cemin düzenini sağlayan "gözcü" düşkünü cemden çıkarır. Düşkün olan kimse dışarı çıkarken cemde bulunan canlar hep beraber "yuf münkire! Lanet Yezid'e!" diye bğırırlar.

YARGININ SONUCU
DÜŞKÜNE UYGULANACAK YAPTIRIMLAR

Cemde yargının sonucu toplumsal etkiler gösterdiği için oldukça ağır olur. Bu verilen cezanın maddi anlamda

insan bedenine yönelik ağır bir eziyet olmasından kaynaklanmaz. Tersine kişiye maddi bir yaptırım öngörülmeyebilir. Fakat cezanın işlevi öylesine ağır sonuçlar doğurur ki bu bedene yönelik bir acıdan daha ağır olur.

Maraş/Elbistan/Tarih öğremeni Mehmet Temur anlatıyor:

"Babam köyden bir kişiye bir haksızlık yapmış. Görgü ceminde karşı taraf babamdan şikayetçi oldu. Babam inkar eti. Dede cemde bulunanlara olayı sordu. Babamı kastederek evet bu adam haksızdır dediler. Bunun üzerine dede babamı çağırdı, önünde diz çöktürdü. Sırtına elindeki erkanla vurdu.

Babam bu olaydan çok etkilendi. Onuru kırıldı. Birkaç gün hasta yattı. Sonra gidip adamın rızalığını aldı".

Düşkün ilan edilen kişiye karşı toplum kollektif yaptırımlar uygular. Düşkünlük suçluluk demektir ve bir bakıma toplumsal yaşamdan tecrit edilerek yaşama hakkı elinden alınmış olunmaktadır. "Ateş alıp vermeme" gibi Alevilikte geri çevirilmesi asla mümkün olmayan bir yaptırıma dahi mahatap olur. Düşkün olan kişi ile;

Komşuluk ilişkileri kesilir,

Ateş alıp verilmez,

Birşey alıp verilmez.

Kurban yiyemez ve yediremez.

Konuşulmaz, görüşülmez, selam alıp verilmez,

Bayramlaşılmaz, evine gidip gelinmez,

Malı sürüye katılmaz,

Düğünlere çağrılmaz, çağırlınca gidilmez, okuyuntu verilmez.

Toplumdan dışlanır, yalnız bırakılır. O şahsa karşı mutlak bir tecrit uygulanır. Yalnız yaşamak mecburiyetindedir.

BİR ÖRNEK

"Düşkün olan kimseye selam verilip selamı alınmaz. Konuşulmaz. Hiç bir eksiği noksanı giderilmez, evine gidilmez. Kimsenin evine gelemez. Malını, davarını komşularınkine katamaz. Düğününe gidilmez, düğünlere çağırılmaz. Bayramlarda bayramlaşılmaz, hastasının hali sorulmaz. Velhasıl cemiyetten ard edilmiştir. Bir hal istisna eğer ölüsü olursa cenaze kaldırılır evine gidilir. Bu halde de ekmeği yenmez, suyu kahvesi içilmez. Kırk gün teselli bulması için normal konuşulur o kadar. Kırk günden sonra eski hal avdet eder. Artık o düşkündür. Alevilikte böyle verilen cezalar karşısında artık her babayiğit cemiyetten uzak yaşamayı göze alıp da kolay kolay suç işleyemez.

Yoldan düşme ise en ağır ceza olup, bu hale giriftar olan kimse hiç bir suretle ömrü sonuna kadar Alevilik erkanına giremez ve aleviler içerisinde artık yaşayamaz.

Eskaza bu hale duçar olanlar yoldan düşmüş, merdut ve mervan sayılırlar. Ölümleri halinde dahi cenazeleri yıkanmaz ve namazı kılınmaz öylece defnedilir.(Muharrem Naci Orhan'ın Alevilikte Erkan ve Düşkünlük Müessesesi, İstanbal 1966, Cem Sayı 7)

BİR ÖRNEK

"Düşkünlük cezası verilen şeyler, erkan-ı tarikate uymayan herhangi bir hareket, sırrı ifşa etmek, köyde ve obada geçimsizlik etmek vs. Cezaya herkes itat eder.

Düşkünün sığır ve davarı, köyün sürüsüne alınmaz. Köyde onunl kimse görüşmez. Ceza süresi bitene kadar bu durum devam eder. Bazen de affa uğrar. Ceza suçun türüne göre değişir. Bazen öyle cezalarda vardır ki cezalı evinden ve köyünden çıkarılır. Dağda bir yerde bir süre

oturmaya mahkum edilir. Orada yapayalnız kalır, yanına kimse varamaz. Giderken ne götürebilrse onunla geçinmeye mecburdur. Böyle düşkünlüğün aylarca süreni de olur."(Besim Atlay, Bektaşilik ve Edebiyatı, İst.1991 -ilk baskı 1924- ,sf.34)

DÜŞKÜNLÜĞÜN KALDIRILMASI

Alevilikte ömürboyu düşkünlük durumu sözkonusu olmaz. Düşkün kişi kaldırılarak yeniden toplumun eşit bir üyesi olur. Buna düşkünün kaldırılması denilir. Kişi düşkünlük süresini tamamladığında yola girme isteğinde bulunabilir. Dede de zaman zaman düşkün olan kimseyi yoklayarak kişinin "terbiye" olduğuna inanırsa onu yola alabilir. Suç işleyen kişi bizzat kendi ya da bir başkası aracılığıyla zaman zaman dedeye başvurarak akıllandığı, uslandığı, terbiye olduğu gerekçesiyle, düşkünlüğünün kaldırılmasını da isteyebilir. Durumu değerlendiren dede tecrit süresi konusunda bir karar verebilir.

BİR ÖRNEK

"Gece gündüz hayaline yanarım
Bir gece rüyama gir Hacı Bektaş
Günahkarım günahımdan bizarım
Özüm dara çekim sır Hacı Bektaş" (Hatayi)

Cem başlamadan düşkün olan kişi dedenin huzuruna gelip, yola girmek, cezasını çekmek istediğini belirtir. Dede cezaları belirtir ve bunları çekmek ister misin diye sorar. Evet diyen kişi, tanıdıklarına yola girmek istediğini, düşkünlüğünün kaldırılacağını, ceme gelmelerini söyler.

Cemin başlangıcında düşkünlüğü kaldırılacak olan kimse eline hiç kullanılmamış iki yağlık alarak cemevinin

kapısına gelir. Rehber kişinin boynuna yağlığı yular gibi bağlar. Cem evinin eşiğinin içine ve dışına niyaz ettirir. Rehber niyazdan sonra yağlığı yular gibi tutarak cezalı kişiyi dedenin huzuruna getirir.

Rehber:

"Şeriattan tarikate, post dedesi hangi ocağa bağlı ise o ocağın adını vererek ocağınıza bir kul getirdim, kabul eder misiniz?" diye soar.

Dede:

"Şeriatın kabul etmediğini tarikat hiç kabul etmez. Al geri götür der."

Rehber elinde yuları ile çekip getirdiği kişiyi dışarı çıkarır. Tekrar eşiğe niyaz ettirerek içeri sokar ve yeniden huzura getirir. Bu kez:

"Tarikatten marifete, ocağınıza bir kul getirdim. Kabul eder misiniz?" der.

Dede rehbere: "Tarikatin kabul etmediğini marifet hiç kabul etmez. Al geri götür" der. Rehber cezalı kişiyi dışarı çıkarır, kapıya niyaz ettirerek yeniden meydana alır. Bu kez de:

"Marifetten sırrı hakikate, ocağınıza bir kul getirdim. Kabul eder misiniz? diye sorar. Dede bu kez:

"Erhak kabul etti ise, cemaatte kabul etti ise biz de kabul ettik" der. Bunun üzerine ortaya niyaz ederek cezalı kişi dışarı çıkarılır. Dışarıda durup boynundaki yağlık/ yular çözülür. Rehber eşliğinde bir kez daha medet mürvet kapısına niyaz ederek içeri alınır.

Ortaya üzerinde kor ateş olan sac konur. Bu cezalı kişinin boyunlarına içerisi su dolu bardak/testi bağlanır. Bu halde ateşin üzerine çıkarılır. Uygulamada daha çok ayaklar yalın ve yalnızca parmaklar saca değecek şekilde durulur. Cezalı kişi bu durumda dururken Zakir 12 tane

duvazimam söyler. Dede elindeki tesbihten 12 taş ayırır. Her duvazda bir tane eksiltir. 12 duvazimam bitene kadar cezalı kişi bu durumda bekler. 12 duvaz bittikten sonra bu cezalı hal sona erer. Dede bir dua okur ve sözlerini "verdiğin ikrarda kadim olasın" diyerek bitirir. Cezalı niyaz eder ve dışarı çıkar. Niyaz ederek yeniden içeri girer ve dedenin önünde durur. Bu kez dede bir kalem kalınlığında, iki karış uzunluğunda üç çubuğu birbirine bağlı olarak önündeki cezalının sırtına dirseğini kaldırmayacak şekilde 33 kez vurur. Üç çubuk bağlı olduğu toplam 99 vuruş eder. Cezalı kişi niyaz eder. Artık o cezasını çekmiştir. Düşkünlükten kalkmıştır. Dışarı çıkar.

Bu kişi hala ceme giremez. Çünkü bu cezalar ve yargılanması yalnızca işlemiş olduğu o suça ilişkindir. Ceme girebilmesi için tüm diğer canlar gibi onun da görülmesi gerekir. Kişi şimdi cezasını çekerek "görülme/ceme girebilme" hakkı elde etmiştir.

Kişinin ceme girebilmesi için;

Düşkünlükten kalkacak + görgüsü yapılacaktır. Bunlara ek olarak para cezası da uygulanır.

Bu cezalandırma ağır suçlarda/düşkünlükte uygulanır.

Şaşkınlıkta ise, ateş üzerinde durdurma, boyna testi asmak yaptırımları uygulanmaz. O yalnız boynuna yağlık bağlarak ortaya getirilir ve sırtına erkan/çelik/tarik vurulur." (Yozgat/Sarımbeyli Köyü/Cemal Dede)

YUNMAK

"Ettiği günahı eline alsa
Erenler cemine mürvete gelse
Kişi eksiğini özünde bulsa
Dervişlik, müminlik alametidir" (Kul Himmet)

Tahtacılarda düşkünlüğün kaldırılması "yunmak" olarak adlandırılır.

Yunmak, dededen hayırlı almak ve suçuna göre para cezası verip toplu hayata kavuşmak ve bütün merasime girmek hakkını kazanmak demektir. Para cezası on iki liraya kadar çıkar. Ceza kesildi mi, paranın bir kısmı cemaatin yalvarmasıyla suçluya bağışlanır. Bir kısmını da bizzat dede bağışlar ve bu suretle suçlunun yükü hafifletilmiş olur. (Yunmak=Aklanmak)

BİR ÖRNEK

"ABDALLARDA GÜNAH ÇIKARMA

Bir sofu can suçlu düşmüştür, suçunu bağışlatmak, yüz karasından arınmak ister. Sofu yola gelecektir. Ne yapsın? Kendi dedesine geliyor. Bakalım ne olacak:

-Gel sofu, gel beri

-Aman dedem, gör benim yolumu!

-Göreyim oğul senin yolunu, amelde, günahta neyin var?

-Amelde günahta dedem Yezide bozuldum.

-Haydi oğul ben göremem yolunu. Veli dedem görsün yolunu.

-Veli dedem aman benim yolumu gör.

-Amelde, günahta neyin var?

-Amelde, günahta dedem Yezide bozuldum.

-Haydi oğul ben göremem senin yolunu. Çamlar görsün senin yolunu.

-Aman dedem gör benim yolumu.

-Amelde, günahta neyin var?

-Amelde, günahta, dedem Yezide bozuldum.
-Ben göremem oğul yolunu, git turap görsün yolunu.

-Aman dedem gör benim yolumu!
-Amelde , günahta neyin var?
-Ben Yezide bozuldum dedem.
-Ben yolunu göremem oğul, git sular görsün yolunu!

-Aman dedem gör benim yolumu!
-Amelde, günahta neyin var?
-Ben Yezide bozuldum dedem.
-Ben yolunu göremem oğul, git Hz. Ali görsün yolunu!

Vardı Hz.Ali'ye:
-Aman şahım gör benim yolumu!
-Amelde, günahta neyin var?
-Aman şahım ben Yezide bozuldum!
-Git Veli dede görsün yolunu.

Geldi;
-Veli dedem gör benim yolumu!
-Amelde günahta neyin var?
-Ben Yezide bozuldum.

Aldılar o sofuyu
Doğram, doğram ettiler;
Kestiler kellesini kazana katdılar;
Kavurdular, çevirdiler,
Yeni adam ettiler
Kattılar kırklar meydanına,

Yolunu gördüler.

Kırkların katarına kattılar.

(Yazar Naci Kum bu anektotu **Antalya'nın Zeytin Köyünden** Menteş Dede'den naklediyor.

Burada bazı kavramlar var;

Sofu can; önceden ikrarlı kişi

Yola gelmek; suçtan arınmak için düşkün meydanına kabul edilmek,

Kendi dedesi; ilkin kendi köyünün oymağının mürşidine baş vuruyor,

Veli Dede; Senirkentli Veli Dede

Çam Ağacı, Toprak ve Su gibi doğa unsurlarının takdis etmesi isteniyor.

Yezide bozulmak; yezide bozulan yani namahremle cinsi münasebette bulunduğunu itiraf eden sofunun suçu ancak ulu dedelik postundaki bir erin alanında kefaretini ödüyor ve yargılanıyor.

(Naci Kum, Ün dergisi, Cilt 2, Sayı 14, Mayıs 1935)

SONUÇ

Aleviler varlıklarına, birliklerine, dirliklerine karşı davranışları kendi içlerinde yaptırımlara bağlayarak önlemesini bilmişlerdir.

Alevi dedesinin elinde cezai yaptırım aracı olarak karakol yok hapishane yok.

Polis yok jandarma yok. Ama verilen kararlar istisnasız uygulanıyor. Toplum kendini denetliyor....

KAYNAKÇA

Bedri Noyan; Bektaşilik, Alevilik Nedir? Ankara 1992

İsmail Kaygusuz; Alevilikte Dar, İstanbul 1993

Nejat Birdoğan; Alevi Hukuku/Düşkünlük, Anadolu'nun Gizli Kültürü Alevilik içinde, sf.359-379

Naci Kum (Atabeyli); Abdallar (Günah Çıkarma) Ün Dergisi, C. 1-2, Sayı 7-14, Aralık 1934-Mayıs 1935

Ayhan Yalçınkaya; Dar ve Düşkünlük, Alevilikte Toplumsal Kurumlar içinde, Ankara 1996

Ali Özsoy Dede; Şiirleri ve Görüşleri, İstanbul 1991

Mehmet Eröz; Türkiye'de Alevilik, Bektaşilik, İstanbul 1974

Muharrem Naci Orhan; Alevilikte Erkan ve Düşkünlük Müessesesi, Cem Sayı 7, Aralık 1966

Abdlbaki Gölpınarlı; Kızılbaş Maddesi, MEB İslam Ansiklopedisi

Besim Atalay; Alevilik ve Edebiyatı, İstanbul 1991

Abdurrahman Yılmaz; Tahtacılrda Gelenekler, Ankara 1948

Baha Sait Kızılbaş Meydanında Düşkünlük, İstanbul 1996

Abdurrahim Dede; Batı Trakya'da Bektaşilik, (Hacı Bektaş Veli Bildirileri 1977 içinde)

İsmail Metin; Alevilerde Halk Mahkemeleri, İstanbul 1990

Fuat Bozkurt; Buyruk, Ankara,1982, sf.91-94

Nedim Şahhüseyinoğlu; Balyan Aşireti, Ankara 1983

Yahya Benekay, Yaşayan Alevilik, Varlık Yay. İst. 1967

Nermin Erdentuğ, Sün Köyü'nün Etnolojik Tetkiki, 2.Baskı, Ankara 1971

Rıza Yetişen; Tahtacı Aşiretleri (İzmir, Bornoa/Naldöken), İzmir 1986

Osman Bayatlı, Bergama'da Alevi Gelini ve İnançları, İzmir 1957

Necati Üçyıldız, Silifke ve Yöresindeki Tahtacı Türkmenlerinde Gelenekler, Folklora Doğru, Sayı 50, 1979

Naci Kum, Ün dergisi, Cilt 2, Sayı 14, Mayıs 1935

Mehmet Yaman, Erdebilli Şeyh Safi ve Buyruğu, İst. 1994

Hakkı Saygı, Şeyh Saf Buyruğu ve Rumeli Bektaşi Erkanları, İst.1996

OSMANLI'NIN KURULUŞ SÜRECİNDE OSMANLILAR VE ALEVİLER ÜZERİNE NOTLAR

Osmanlı devletinin kuruluşunda Aleviler ve Alevilerin rolü oldu mu sorusu kadar Osmanlı devletinin kuruluşu hatta bu devlete adını veren Osman'ın adı dahi bilenlerin aksine tarihçiler nazarında tartışmalı bir konudur. O nedenle konu başlığımızın analizi ve açıklığa kavuşturulması kolay olmayacaktır.

Anadolu Selçuklu devletinin bir uç örgütü niteliğindeki Osmanlı diğer uç örgütlerini geride bırakarak bu devletin parçlanma sürecinden bir imparatorluk olarak nasıl çıkmıştır? Osmanlı unsurunu oluşturan unsurlar kimlerdir? Osmanlılar bulundukları mekana, Türkler ise Anadolu'ya hangi tarihlerde gelip yerleşmişlerdir? Sorular Osmanlı kadar Aleviler açısından da önemlidir.

Burada alevi kavramına dikkat çekmek gerekecektir. Alevi derken bugün için bu kavramın ifade ettiği değerleri anlatmak isiyoruz. Yoksa Osmanlı devletinin kuruluş sürecinde Alevilik diye bir kavram yoktu ve bu ad henüz ortaya çıkmamıştı ya da bilinmiyordu. Alevi kavramını o süreçte ifade eden eşdeğer kavramlar olan Babailik, Kalenderilik, Hayderilik ve giderek Bektaşilik giderek Alevi

kavramı içerisinde eriyecektir. Biz de kolay anlaşılsın diye -o zaman için kullanılması doğru olmasa bile- bu kavramı kullanıyoruz.

ANADOLU KAPILARININ AÇILMASI

Türkmenlerin Anadolu'ya gelmeleri ile Anadolu Aleviliğinin oluşumu birbirlerinden ayrılması imkansız iki husustur. Türkmen ve Anadolu unsarları (ki bunun içine Anadolu'da yaşayan tüm inançlar girer) Anadolu Aleviliğinin iki temel bileşeni olurlar. Kapıların açılması önemlidir. Çünkü iki unsur ancak bu sayede birleşebilecektir. Tersinden de söylenebilir. Türkmen unsurlar olmasa idi Anadoluda Alevilik olamazdı. Yine aynı şekilde Mezepotamya ve Anadolulu unsurlar olmasa idi böyle bir alevilik sözkonusu olamazdı.

1071 Malazgirt sonrası Anadolu kapılarının Türkmenlere açıldığı söylenir. Bu saptama bir anlamda doğrudur fakat tek başına gerçeğin bütününü ifade etmekten uzaktır. Bilinen o dur ki daha Malazgirt öncesinde de Türk unsurlar Anadolu'ya gelip kendilerine yaşam alanları açmışlardır.

"Selçuk sultanaları zamanında Bizans serhadlerine gelen Oğuzlar, Suriye'de, Irak'ta, Şarki Anadolu'da kendilerinden asırlarca evvel gelmiş muhtelif cins Türk kitlelerine rastgeldikleri gibi, Anadolu'da da Bizanslılar tarafından nakledilmiş bazı Hıristiyan Türk zümreleri buldular."(1)

Türkmen göçü daha 1040'larda İran Selçuklu Devletinin kurulması ile harekete geçecektir.

Ama asıl kapının açılması Malazgrit sonrasında olacaktır. Yaklaşık iki yüzyıl sonra ise Moğol akını önünden kaçıp Anadolu'ya sığınan bir başka büyük göç dalgası gelecektir.

Peki Osmanlı devletini kuran aşiret Anadolu'ya ne zaman geldi? Osmanlıların Anadolu'ya ne zaman geldikleri konusu üzerinde de bir anlaşma sağlanabilmiş değildir.

Osmanlının Osmanlı Devletinin kurulmuş olduğu alana ne zaman geldiğini tam olarak bilemiyoruz. Fakat şurası açık ki Osmanlılar'ın mensup olduğu aşiret Ertuğrul Gazi'nin beyliğinde XIII.yüzyılın ikinci yarısından itibaren Söğüt yöresindedir.

İşte bu zamandan sonra (ki bu zaman Moğol istilası ve Selçukluların yıkılma/güçsüzleşme zamanıdır) Osmanlı-Alevi ilişkileri ele alınabilir.

Bir uç aşireti iken uç beyliğine dönüşen Osmanlı'da Selçuklu iktidarına karşı Babailer ayaklanmasına katılan birçok Babai dervişini Osmanlı ileri gelenlerinin yanında bulmak mümkün olacaktır. Bu yanyana/birlikte olmak konusunda ilk Osmanlı vakanüvisleri bize hayli bilgiler verecektir.

YERLEŞİM MESELESİ

Moğol komutanı Cengiz'in önünden kaçan Türkmen boyları (1219) bir miktar çeşitli yerlerde kaldıktan sonra Horasan'dan Diyar-ı Rum'a gelmişlerdir. Aladdin Keykubat'ın hükümdarlığının son yıllarına rastlayan bu zamanda "Ertuğrul dörtyüz yiğit, aileleri ve adet olduğu üzere hayvanları ile birlikte gelmişti. Selçuklu sultanı onları Engürü yakınlarındaki Karadağ'a yerleştirdi."(2)

Oruç Bey Tarihinde ise Moğol saldırısı önünden Anadolu'ya gelen aşiretin (Ki Osman burada doğuyar. H. 658/M.1259-60) başında bulunan Ertuğul'un Selçuklu sultanı Aladdin'den gaza etmek ve yerleşmek üzere kendilerine bir yer göstermesi için ona oğlu Saruyatı'yı gön-

derir. O da onlara Söğütçük'ü yurt olarak, Ermeni Dağını ve Domaniç Dağını yaylak ve kışlak olarak verdiğini ifade eder. (3) Aynı öykü Aşıkpaşazade Tarihinde'de yer almaktadır.(4) Muhtemeldir ki Oruç Bey öyküyü Aşıkpaşazade'den almıştır.

Osmanlı vakanüvüslerinin ileri sürdükleri gibi 400 çadırlık bir topluluk nasıl olur da büyük bir devlete dönüşür? 400 çadırlık aşiret söylemi salt bir efsane midir yoksa bir gerçekliğin üzerini mi örtmektedir? Söyleneni kabul edersek nüfus artışını, çoğalmayı Türkmen unsur açısından açıklayabilmek imkansız olur. Diğer yandan Osmanlı'nın uç örgütler arasındaki en zayıf örgüt olması "400 çadır" ifadesini yabana atmamamızı da gerektirir.

Bu aynı zamanda, zayıf, güçsüz ve küçük bir topluluğun davranış biçimlerini anlamak açısından da değer taşır.

BÖLGEDE TOPLUMSAL, İNANÇSAL VE İKTİSADİ DURUM

Moğol önünden kaçıp Anadolu'ya sığınan Türkmen nüfus ile Anadolu'da önemli bir Türkmen yoğunluğu ortaya çıkmıştır. Gerek Selçuklu öncesi gerekse Selçuklularla birlikte hareket eden göç dalgası da hesaba katıldığnda Türkmen unsurun Andolunun nüfus yapısını, örüntüsünü, manzarasını değiştirecek nitelikte olduğu anlaşılır.

Anadolu'ya yönelik yüzlerce yıl süren göç dalgasının baskısı ile Türkmenler açısından Anadolu'da batıya doğru yerleşim alanları açılarak doğudan gelen tazyik bir ölçüde giderilebilmiştir.

Yoğun ve şiddetli göç dalgası yerleşik ilişkileri kökünden sarsan olayların ortaya çıkmasına da neden olmuştur.

Babailer ayaklanmasında göçebe Türkmen unsurlar merkezi Selçuklu devletini temellerinden sarsmışlardır. Yerleşik Selçuklu unsurlara karşı otlak ve yaylak bulmak istemiyle hareket eden göçebe türkmenler toprağa yerleşmiş çiftçi anlayış ve onun devleti üzerinde muazzam bir baskı gerçekleştirmiştir. Hayat tarzları, inançları ve yaşayışları arasındaki zıddiyet ve derin çelişki kendisine bir çözüm alanı bulmaya yönelmiştir. Şehir ve kır arasındaki mücadele elbette üretim biçimlerinden kaynaklanmaktadır ve bu dünyaya bakışa, inançlara da bire bir yansımaktadır.

Tümüyle İran/Büyük Selçuklu modelini izleyerek kurulan Anadolu Selçuklu iktidarı Farsçayı resmi dil, fars kültürünü yegane kültür olarak seçmiş ve merkezde sünni müslümanlığı, sünniliği hakim kılarak çeşitli kurumlar oluşturma yoluna gitmiştir.(5) Merkez ile çevrenin çelişkisi tüm bunlara da yönelik olcaktır.

Selçuklu iktidarını sarsan Babai dervişleri Malya Ovasındaki yenilgilerinden sonra Anadolu'nun dört bir yanına özellikle de Selçuklu hakimiyetinin en az hissedildiği ve görece özerk bir nitelik arzeden uçlara giderek varlıklarını oralarda sürdürmüşlerdir. Bu iltica tek tek olduğu gibi aileler ve kabileler düzeyinde de gerçekleşmiş olmalıdır. Aynı şekilde Selçuklu iktidarının ayaklanmaya katılan ya da ayaklanma anında iktidara destek vermeyen Türkmenleri yerlerinden yurtlarından sürmüş olması da olağan bir uygulamadır. Babai ayaklanması Anadolu'da yeni bir harmanlanmayı sağlamıştır. Uçlar hiç tereddütsüz kendileriyle aynı dili, aynı inancı aynı kültürü paylaşan, hayat tarzları henüz farklılaşmamış Babai dervişlerine, kitlelerine kucak açmışlardır. Olayın bir diğer boyutuylada Babai Türkmenleri kendileri için yeni me-

kanlar açmış olmuşlardır. İşte bu Babai önderleri Osmanlı'nın kuruluş sürecinde kayda değer bir varlık gösterecektir.

KURULUŞUN AÇIKLAMASI: GAZA MI?

Tarihi dönüp yeniden biçimlendirmeye çalışan kimi yazarlar Osmanlı'nın "gaza" yani din uğruna bir araya gelmiş bir topluluk olduğunu ileri sürerler. Bu iddia konumuz açısından önemlidir. Çünkü İslam dini uğruna savaş ile Alevi öğretisinin aynı anda yanyana bulunması olanaklı değildir. Kuşkusuz bu tarih tahrifatı maddi dayanaktan yoksundur.

Osmanlı'nın kuruluşunda ve beyliğe yeni topraklar katışında temel etkenin gaza yani din uğruna savaş olduğu iddiası Osmanlıyı oluşturan unsurlara bakıldığında gerçekçi olmaktan uzak görünmektedir. Şöyle ki Osmanlı'yı oluşturan göçebe Türkmenler ve Osmanlı topraklarına gelip yaşam alanı arayan unsurların yoğun bir dinsel ruh haliyle donanmış olduklarını ileri sürmenin zorluğu bu unsurların inanç/din ile ilişkilerine bakıldığında kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Anadoluda büyük bir yoğunluk oluşturacak şekilde sıkışmış kalmış olan halk yığınlarının ve bu arada özellikle göçebe Türkmen aşiretlerinin boş toprak bularak yerleşme/yaşama ihtiyacı, bu Osmanlının oluşumunda temel bir etkendir. Bu bir bakıma nüfus kalabalıklarının yer ve yurt değiştirmesi ve kendine yaşam alanları bulması olayıdır.

EŞİTLİKÇİ KANDAŞ TOPLULUK

Osmanlı'nın ilk görünümü onun eşitlikçi kandaş bir topluluk olduğudur. Etraftan gelen ve katılan yerli unsur-

larla birlikte bu "kandaşlık" bir zaman sonra ortadan kalkacak ve fakat devletin ortaya çıkış sürecine kadar görece de olsa bir eşitlikçi aşiret topluluğu ilişkileri yaşanacaktır.

Osmanlıda görünen eşit bir kandaş topluluktur. Göçebe Türkmenler de bu eşit statüde bir eşit unsur olarak yerlerini alırlar.

Devlet yok. Aşiret toplumu var.

Vergi yok.Aşiret ilişkileri var.

Cami yok. Geleneksel inançlar var.

Düzenli ordu yok. Kabilenin tüm silahlı bireyleri hatta kadınlar da içinde olmak üzere akınlara çıkıyorlardı. Herkesin silah taşıma özgürlüğü düzenli ordu ile birlikte ortadan kalktı. Silahlı kabile bireyi kendisini kabilenin bir unsuru olarak beyle eşit gördüğü için her kazanımdan kendisi için bir hak iddiasında bulunma hakkını doğal olarak kendisinde görüyordu. Sefer anında kılıcını, okunu yayını alıp savaşa eşit bir kabile bireyi olarak katılan türkmenin böyle düşünmemesi abes olurdu. Hep berber kazanım elde ediliyorsa hep beraber de paylaşılmalıydı. Bu savaşçılara dayanarak devletin olmazlığı kazanım miktarı ve alanlarının artmasıyla kendini maddi bir zorunluluk olarak ortaya çıkardı. Kabile savaşçıları bir anlamda kendi mezarlarını kazmış oldular. Yeniçeri ordusu, düzenli ordu bir zorunluluk olarak kendisini ortaya çıkardı.

OSMANLI BEYLERİ NASIL BİR İNANCA SAHİPTİLER?

İlk Osmanlı vakanüvislerinin yazdıklarını gözden geçirdiğimizde "Osmanlı devletinin daha kuruluşundan itibaren şeriatı titizlikle uygulayan bir nitelikte olduğu" iddiası tamamen gerçek dışıdır ve tarihin tahrif edilmesinin bariz bir örneğidir.

Fuat Köprülü daha 1922'de yazdığı Bektaşiliğin Menşeleri makalesinde bu iddiayı yanıtlar:"Yaptığımız araştımalar Türk hükümdarlarının da sünni eğilimine sahip oldukları sonucunu çıkarmamak lazım geldiğini gösterdi.(7) Osmanlı'yı oluşturan ve Osmanlı uç'unda yer alan insanlar nasıl bir inanç görünümü arzediyorlardı? Yine Köprülü bu soruya verdiği yanıtta bunun bildik anlamda bir islamiyet olmadığının altını çizmekten geri durmaz. İslamiyet'in Türkmen bünyesine yabancı oluşunun gerekçelerini ortaya koyar.

"Daha ilk zamanlardan itibaren batini akımların hüküm sürdüğü Horasan ve Maveraünnehir sahalarında yaşayan ve siyasi-dini akımlara fiilen karışarak Batini akımlarıyla yakınlık kuran Oğuz Aşiretleri islamlığı yavaş yavaş kabul ettiler. Fakat bu zahiri (görünürde) islamlık cilası altında eski milli geleneklerinin ve önceki dinlerinin etkisi altında bulunuyorlardı.

İslam fıkıhlarının kendilerine çok karışık ve sıkıntılı gelen telkinlerinden ziyade kendi kam(ozan)larının nüfuzuna bağlı idiler. Siyası gayeler takip eden Batini dailerin Oğuzlar arasındaki güçlü propağandaları ve Batini inaçların -felsefi ve teorik olarak değil, sadece basit ve pratik prensipleri bakımından- Türkmen geleneğine dar ve hoşgörüsüz Ehl-i Sünnet (İslam) inancından uygun gelmesi sürekli olarak doğudan batıya gelen türkmenler arasında bu akımın/inancın yayılmasına çok yardım etti.

Göçebe Türkmen hayatında büyük bir yeri olan kadınların, Ehl-i Sünnet (islam) bilginleri tarafından umumi hayat dışına çıkarılmak istenmesi,

Eskiden beri kadınlarla birlikte düzenlenilen sazlı ve şaraplı şölenlerin şeriatça yasak olması,

Göçebe hayatıyla pek az uyuşan diğer bir takım sıkı

hükümlerin olması Türkmen geleneğine hiç uymuyordu."(8)

ALEVİLİĞİN ZORUNLULUĞU

Burada bir anlamda söz konusu olan maddi hayatın getirdiği zorunluluktur. Bu zorunluluk bugünkü kavramla Alevilikten başka birşey olamaz. Yaşantı biçimi ile inançsal durum arasında bir koşutluk bulunması gerekir. Aksi halde yeni inanç bir yama gibi durur ve eski fakat ihtiyaca/hayata cevap veren inanç/gelenek yerden teper gibi teper ve ortaya çıkar. Ta ki maddi hayatın dayatıp getereceği yeni bir sürece/oluşuma kadar.

"Onlar eski milli geleneklerinin devamını sağlayacak bir dini şekilden başka birşeye taraftar olamazlardı. Bunu ise batini dailerin propagandaları sonucu tanıştıkları akımlarda buluyorlardı. Daha sonra KIZILBAŞ-ALEVİ-ALİ ALLAHİ-HURUFİ gibi adlar alarak Anadolu ve İran'ın bazı bölgelerinde hala yaşayan HETERDOXS zümreler işte bunların torunlarıdır." (9)

Osmanlı aşiretinin başında Söğüt dolaylarına gelen Ertuğrul Gazi'nin nasıl bir inanca sahip olduğu konusunda elde herhangi bir bilgi mevcut bulunmuyor. İlk Osmanlı tarihçileri de bu konuda susuyorlar. Fakat mensubu bulunduğu aşiretin inanç şekillenişinden farklı bir inancı olamayacağı da açık görülüyor. Bu durumda onun islami bir cila altında eski inaçlarını sürdüren bir Türkmen olduğunu söylememizde herhangi bir sakınca bulunmuyor. Aynı şekilde birlikte olduğu yol arkadaşlarının kimliği de bu yaklaşımımızı doğruluyor.

Ertugrul Gazi zamanında onun yanında yer alan kişiler arasında Babai Ayaklanması sonrası kaçıp bu bölgeye yerleşen Babai dervişlerinin, Ahi babalarının, çeşitli Ab-

dal zümrelerinin önemli bir ağırlığı var. Bu ağırlık Osman ve Orhan Gazi zamanlarında da var olacaktır.

Ertuğrul Gazi'nin Söğüt'e geldiği yıllar Baba İlyas müridi Hacı Bektaş Veli'nin Kırşehir'de, Suluca Karahöyük'te son zamanlarını yaşadığı an'a denk düşüyor. Bu dönemde Anadolu özelliklede uçlarda babaların/abdalların yoğun bir hareketliliğine tanık oluyoruz.

"Mistik tarikatlerin teşekkülünde Türk-Moğol şamanizminin tesirleri olduğunu ve binnetice Orta Asya'dan gelen akınlarla birlikte Anadolu'ya yeni bir takım cereyanların sokulmuş olduğunu görüyoruz.

Dervişler kendileriyle beraber memleketlerinin örf ve adetlerini, dini adab ve erkanınıda beraber getiren insanlardır.

Bu dervişlerin nazarı dikkati celb eden din ve cihan telakkileri, daha eski Türk memleketlerinden gelen muhacir kitlelerin getirdiği din ve cihan telakkilerinin aynı olduğu gibi, müridleri de ekseriya kendi aile ve soyları azasıdır.

Bu sebepledir ki bu unsuralar sayesinde Anadolu ayrı bir teşkilat ve ananelere sahip insan yığınlarıyle beraber, onların getirdiği dini ve mistik cereyanların da kaynaşmasına bir sahne teşkil etmekte idi."(10)

Ertuğrul Gazi'nin yanında bulunanlardan Şeyh Edebali'yi biliyoruz. Kimi tarihçiler onu Ertuğrul'un kayınbabası olarak gösteriyorsa da o gerçekte Osman'ın kayınbabası oluyor. Şeyh Edebli Hacı Bektaş Veli ile birlikte Baba İlyas'ın müridirler. Kaynaklar bunu gösteriyor:

"Hacı Bektaş sol sebebden hiç
Göze almadı tac-ı sultanı

Edebali vü bundağı huddam
Gördüler Hacıdan bu seyranı

Ulu işiğine gelür ü gider
Can-ile seyr ider bu cananı (11)

Ertuğrul'un yanı başında bulunanlar -Osman'ın adını tartışırken göstereceğimiz gibi- tümüyle Türkmen adlı kişilerden oluşuyor. Bu da onun henüz İslamiyet'le tanışmasının zayıf olduğunun bir kanıtıdır.

OSMAN'IN ADI OSMAN DEĞİL

Ertuğrul'un ölümü üzerine aşiretin beyliğine Osman gelecektir. Vakanüvislere göre o "kahramanlıkta yüce bir bahadır olarak" ortaya çıkmıştır. Türkmen geleneğine göre yiğitliği sayesinde bey olmuştur. Böyle olması da doğaldır. Çünkü henüz çözülmemiş kabile ilişkileri yürürlüktedir ve Osman'ın "yiğit" olmaktan başka seçeneği yoktur.

Osman'ın yiğitliği konusunda herhangi bir tartışma yokken Onun adının Osman olması, kabile geleneği, kabilenin/aşiretin içinde bulunduğu inançsal yapılanma, aşiretteki diğer insanların adları göz önüne alındığında bütünüyle islamileştirilmiş bir sıfat olarak, sonradan uydurulduğu/uyarlandığı şeklinde tartışmanın ciddi bir konusunu oluşturmaktadır.

Bu islami adın ona sonradan tarihin düzülmesi/dizilmesi/tahrifi sırasında verilmiş olabileceği, Ertuğrul'un oğlunun adının Osman olmasının imkansızlığına dikkat çekilmektedir. Osman adının tartışma konusu olması bir adın ötesinde anlamlar taşımaktadır.

Ertuğrul'un diğer iki oğlu'nun adı Savcı ve Gündüz iken diğer oğlu için Osman adı nereden çıkar?

Onun adı Osman değil Ataman mıdır?

Osmanlı devletine adını veren Osman'ın adı Osmanlı'nın kuruluş sürecinde islamiyetle ilişkileri açısından ve yine Osmanlı Alevi ilişkileri açısından değerlendirilebilinir.

Osmanlı uç örgütünün önde gelenlerinin adlarına bakıldığıda Osman adının bir tartışma konusu olması doğaldır. Osmanlı ailesinin ve onlarla birlikte hareket eden şahısların adları bütünüyle öz Türkçe adlardır. Osman'ın babasının adı Ertuğrul, kardeşleri Savcı Bey ve Gündüz Alp, dedesi Kaya Alp, onun babası Kızıl Buğa, onun babası Bayıntur, onun babası Aykuluk şeklinde adlar devam etmektedir. Sıralamayı bozan Ertugrul'un babası Süleyman'dır ki o da Müslüman adı değildir. Osman'ın kayınbabası Edebali, etrafında yer alan adlardan bazıları ise Ağa Koca, Konur Alp, Saltuk Alp, Korkut Ata, Ayğut Alp'tir.(12)

Bu bakımdan Osmanlı ailesi ve etrafında yer alan insanların adları dikkate değer:

"Ertuğrul, Kaya Alp(Kay Alp), Kızıl Buğa, Bayıntur, Aykuluk, Toğar(Doğan), Sunkur, Bakı, Suğar, Yasak, Durdu, Dündar, Kumrul, Akça Koca, Konur Alp, Osman Gazi'nin kardeşi Saru Yatı (Savcı), Osman Gazi'nin kardeşi Gündüz, Osman Gazi'nin kardeşi Gündüz'ün oğlu Aydoğdu, Osman Gazi'nin kardeşinin oğlu Ak Temür(Akdemir), Osman Gazi'nin Kardeşi Saru Yatı'nın oğlu Bay Koca, Samsa Çavuş, Durgut Alp, Balabancık, Saltuk Alp, Yahşılu, Akbaş, Ece Bey, İl Bey, Sülemiş vd. Faruk Sümer Osmanlının yalnızca gaza ideolojisi ile kurulamayacağına ilişkin yabancı bilim adamlarını yanıtlarken bu ad konusuna da dikkat çeker:

"Osmanlı devletini kuran ve ilk faaliyetlerinde en büyük rol oynamış olan unsurların bazı Avrupalı alimlerin

iddia ettikleri gibi gazilerden müteşekkil bir zümre olmayıp göçebe türk unsuralardan ibaret olmsı lazım gelir. Aksi takdirde Osman Bey'ın silah arkadaşlarının ekseriyetle taşıdıkları milli adlar yerine koyu müslüman isimleri almaları lazım gelirdi." (13)

Babinger'de Anadolu'da İslamiyet maklesinde Naldeke'nin bu konuya dikkat çektiğini hatırlatarak Osman adının tahrif edilmiş olduğuna ilişkin kaygılarına işaret eder. Bu durumda islama göre diğer müşrik adların yanında Osman adı "düzeltilmiş" bir addır:"Nöldeke 60 sene evvel bu kavimin ilk ceddi olan Osman'ın tamamiyle Arap-İslam ismini taşıdığı halde babasının Ertuğrul, amcalarının Sunkur, Gündoğdu, Dündar, hatta kardeşlerinin bile Gündüz Alp, Sarı Bali gibi müşrik diyebileceğimiz İslam dışı adları olduğuna dikkat çekmiştir."(14)

Uzunçarşılı'da Osman'ın aşiret reisliğine getirilişini anlatırken "Osman veya Otman ona vekalet ediyormuş" diyerek Osman'ın adının sonradan uydurulmuş olabileciği izlenimini verir.(15)

Köprülü bu ad konusunda tersinden bir yaklaşım sergiliyor. Osmanlıların adlarının türk olduğuna bakılarak bunların geç zamanlarda islamiyeti kabul ettikleri sonucuna varılamaz diyor. Ne var ki tam da bu anlamda bir kanıt olabilecek kendi sözleri için tersi bir kanıt da ileri süremiyor.

Batılı tarihçiler Osmanı hep OTMAN/ATAMAN olarak ifade ediyorlar. Bu ifade tarzında herhalde onun islam olup olmaması değil somut bir gerçeğin dile getirilmesi başlıca etken olmalıdır. Osman'ın beyi olduğu aşirete, babasına, amcasına, eraftaki insanlara baktığımızda bu adın tahrif edilerek islami geleneğe uydurulduğu ve sünnilerin 3.halifesinin adının ona yakıştırıldığı büyük bir olasılıktır.

OSMAN KURAN'I TANIMIYOR

İlk Osmanlı vaknüvislerin anlatımları toplumsal şartlar dahilinde ele alındığında son derece değerli bilgiler içerirler. Bu anlatımların son derece ilgi çekici bir örneğini Osman Gazi'nin Müslümanların kutsal kitabı Kuran'ı tanımaması oluşturur. Osman'ın bu kitabı tanımaması onun adına ilişkin kuşkuları da iyice güçlendirir.

Osman'ın Kuran'ı tanımaması/bilmemesi onun inanç olarak eski inançlarını koruduğunun, müslümanlığının ise son derece yüzeysel oluşunun açık bir kanıtıdır. Aksini düşünecek olursak bir Müslüman'ın kutsal kitap olan Kuran'ı tanımaması asla sözkonusu olamaz.

Neşri'den aktaralım:"Rivayet olunur ki, bir gice, bir köyde imam evinde Osman Gazi konuk olup otururdu. Ardında bir pencere vardı. Meğer anda bir Mushaf-ı Şerif komışlardı. Sahib-i hane, Osman Gazi'ye eyitdi: "Küstahlık olmasın. Keremünden, eğil, ardunda nesne var, alayım" dedi. Osman Gazi eyitdi "ne nesne var?" Sahib-i hane eyitdi "Nebimiz, ahir zaman peygamber Muhammed Resulallah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e inen Kelamullah var" didi. Osman Gazi hiç tınmadı. Ta sahib-i hane uykuya varınca ebsem oldu. Sonra turub gusl idüp arı abdest alub Musafdan yana müteveccih olub huşu ve huzurla ta sabaha dek el kavuşturup örüturdu."(16)

Anlatımın ilk bölümünden çıkan sonuç çok açıktır, Osman Kuran'ı tanımamakta, tanıtıldığında ise bilmediği/duymadığı, onun üzerinde bir etkisi olmayan, onun nazarında bir kutsallığı olmayan kitabı hiç "tınmamaktadır" Burası yargıya varmamız için yeterlidir. İkinci bölümde ise islami bir yoruma gidilerek olayın üstü kapatılmakta, bunun için ise bir rüya uydurmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Olay anlatımının gerçekliği, rüyanın ise kurgu-

landığı kendini hemen ele vermektedir. Osman'ın "ebsem" olması, donup/susup kalması onun şamanist inançlarından kaynaklanan bir korku olarak ortaya çıkmaktadır.

Müneccimbaşı Tarih'inde aynı olay bu kez Ertuğrul Gazi için anlatılmaktdır.

İlk vakanüvisler Osman'ın ya da Ertuğrul'un Kuran'ı tanımamasında herhangi bir sakınca görmemektedirler. Bu durumu ifade etmekten çekinmemektedirler. "Açıklarını" ise uydurdukları rüya ile gidermektedirler:

"Ertuğrul Gazi misfir olduğu evde bir kitap gördü. Sordukta, ev sahibi "bu kitap Allahu sübhanehü ve teala hazretlerinin, Resul-i Ekremine inzül buyurdukları Kuran-ı Kerim'dir" dedi. Sonra ev sahibi uyumak için gidip de Ertuğrul Gazi Musafın bulunduğu odada yalnız kalınca, kalkıp sabah kadar Musaf-ı Şerif'in huzurunda, hürmet ve tazim için ayak üzre durdu."(17)

Durum açıktır ne Eruğrul ne de Osman Kuran'ı tanıyacak kadar müslüman değildirler.

KANDAŞ TOPLUMUN İLİŞKİ BİÇİMLERİ

Osmanlı'nın mensup bulunduğu Türkmen aşireti tipik bir kandaş toplum özelliği gösterir.

Toplumu oluşturan unsurlar eşitlik temelinde bir arada bulunurlar. Henüz ortada ne devlet ne de bir üstün otorite vardır. Anadolu Selçuklularının Moğollar önünde aldığı 1243 Kösedağ yenilgisi uçlarda adeta gitgide bir özgürlük alanı açacaktır.

Aşiret üyelerinin eşitliği kadar gelip katılan unsurlar da hemen kendilerini toplumla eşitleme yoluna giderler. Bu durumu Barkan'ın betimleme tarzı oldukça ilgi çekicidir:

"Osmanlı İmparatorluğu o zamanki Türk-islam alemi içinde yeni bir dünya, **bir başka Amerika** teşkil ettikten sonra, her türlü yeniliklere sahne yeni bir hayatın hazırlandığı yeni bir alem haline girmiş bulunuyordu."(18)

Bu bir başka alemin, bu yeni dünyanın yaratıcıları göçebe Türkmenler ve onların önderleri, aile büyükleri, ileri gelenleridir. Bunlar kimi zaman baba, kimi zaman ahi, kimi zaman derviş, kimi zaman abdal adını alırlar.

Bunlar kimdir ve Osmanlı'nın ileri gelen unsurları ile nasıl bir ilişki içerisinde olmuşlardır?

Aşıkpaşazade bunlardan abdal olarak adlandırılan unsurları dört gurupta toplar:

"Bu anadoluda misfirler ve seyyahlar arasında dört tayfa vardır ki anılır. Biri Gaziyan-ı Rum, biri Ahiyan-ı Rum, biri Abdalan-ı Rum, biri de Bacıyan-ı Rum'dur."(19)

Bu dört gurupta yer alan şahsiyetler de bugünkü aleviliğin atalarını oluştururlar. Her biri içinde yaşadıkları toplumun ileri unsurları olarak birlikte hareket ettikleri arkadaşlarına/ailelerine/kabilelerine yeni hayat alanları açmak konusunda büyük emekler vermişlerdir

"Dervişler kendileriyle beraber memleketlerinin örf ve adetlerini, dini adab ve erkanını da beraber getiren insanlardır.

Bu dervişlerin nazarı dikkati celb eden din ve cihan telakkileri, daha eski Türk memleketlerinden gelen muhacir kitlelerin getirdiği din ve cihan telakkilerinin aynı olduğu gibi, müridleri de ekseriya kendi aile ve soyları azasıdır.

Bu sebepledir ki bu unsuralar sayesinde Anadolu ayrı bir teşkilat ve ananelere sahip insan yığınlarıyle beraber, onların getirdiği dini ve mistik cereyanların da kaynaşmasına bir sahne teşkil etmekte idi.

Onlar yeni bir dünyaya, yani diğer bir Amerikaya gelip yerleşen halk yığınları için içtimai ve siyasi büyük bir rol oynamış büyük kahramanlar, bu hengmeli devirde halkın içinden yetişmiş mümessil şahsiyetlerdir.

Birçok köylere ismini veren, elinin emeği ve alnının teriyle dağ başlarında yer açıp yerleşen, bağ ve bahçe yetiştiren dervişlerdir.

Onların daha fazla yarı göçebe Türkmenler arsında telkintta bulunuşu, köylerde yaşayışı, toprak işleriyle meşgul gözükmesi ve benimsemek için dağdan ve bayırdan toprak açması dikkate değer.(20)

Herkesin emeğiyle katılıp üretimden eşitçe pay alma hakkı olduğunu düşündüğü kandaş ve eşitlikçi bir toplum modelinde göçebe aşiret ilişkileri ve onun inançsal öğeleri hakimiyetini tam olarak korumaktadır.

Çünkü eli silah tutan her aşiret üyesi silahlı bir güç olarak beyliğin otoritesinde pay sahibidir. Aşiret üyelerinin üstünde ondan ayrı bir otorite şekillenmiş değildir.

Bu kandaş toplumun çözülmesiyle, yani kabileden feodalizme evrilmeyle birlikte inanç ta değişecek, ilişkiler ağı da değişecektir.

Devletin, verginin, caminin olmadığı bir manzaradır sözkonusu olan.

Ertuğrul sıradan bir aşiret beyi iken Osman'da da aynı durumu gözleriz. Osman öldüğünde geriye kalan mirası onun eşitlikçi kandaş bir aşiret beyi olduğunu göstermeye yeterlidir:

"Orhan babası Osman ölünce kardeşi Aladdin Paşa ile bir araya geldiler. İşin gereği ne ise gördüler. O zamanda **ahi Hasan** vardı ki tekkesi de vardır. Bursa hisarında, beğ sarayına yakındır. O zaman olan azizler toplandı. Osman'ın malı var mı yok mu diye sordular. Teftiş

ettiler ki bu iki kardeş arasında miras taksim oluna. Baktılar ki akça ve altın hiç yok. Osman Gazi'nin bir sırtak tekelesi(elbise) vardı, yenice idi. Bundan başka bir yancığı (atın yanına asılan bir nevi torba) , tuzluğu, kaşıklığı, bir sokman çizmesi, birkaç iyice atları ve birkaç sürü koyunu vardı." (21)

Ama aşiretten devlete geçişin işaretleri de yok değildir. Verginin, tımarın ortaya çıkışı aşiret ilişkisini parçalayıp yerine sınıf ilişkisini koymanın da ip uçlarıdır. Doğrusu bu süreç Osman'ın şahsında çok safça anlatılır:

Herkes silahlı iken, sınıflar ortaya çıkmamışken bir devletten söz edilemez. Tek işi askerlik olan askere ihtiyaç yoktur, tek işi adalet dağıtmak olan kadıya ihtiyaç yoktur, tek işi vergi toplamak oln tahsildara ihtiyaç yoktur. Kuşkusuz orda vergi de yoktur, cami de.

"Kadı konuldu. Sübaşı konuldu. Pazar kuruldu. Ve hutbe okundu. Bu halk kanun ister oldular. Germiyan'dan birisi geldi. "Bu pazarın vergisini bana satın" dedi. Halk "Osman Han'a git" diye cevap verdiler. O adam hana gidip sözünü söyledi. Osman Gazi sordu "vergi nedir?" Adam dedi ki "pazara ne gelse ben ondan pay alırım" Osman Gazi "senin bu pazara gelenlerde alacağın mı var ki para istersin?" dedi. O adam "hanım bu türedir. Bütün memleketlerde vardır. Ki padişah olanlar alır" dedi. Osman Gazi sordu "Tanrı mı buyurdu, yoksa beğler kendileri mi yaptı?" O adam yine "türedir hanım ezelden kalmıştır" diye cevap verdi. Osman Gazi çok öfkelendi "bir kişinin kazandığı başkasının olur mu? Kendi malı olur. Ben onun malına ne koydum ki bana akçe ver diyeyim? Bire kişi, var git, artık bana bu sözü söyleme ki sana ziyanım dokunur" dedi.

Bunun üzerine halk dedi ki "hanım bu pazarı bekle-

yenlere adettir ki bir nesnecik vereler" Osman Gazi "madem böyle diyorsunuz, öyleyse bir yük getirip satan herkes iki akça versin. Satmayan bir şey vermesin.

'Kime bir tımar verirsem elinden sebepsiz yere almasınlar. O ölünce oğluna versinler. Çok küçük dahi olsa versinler. O savaşa yarayacak hale gelinceye kadar sefer vaktinde hizmetkarları sefere gitsin. Her kim bu kanunu tutarsa Allah razı olsun. Eğer neslime bu kanundan başka bir kanun koyduracak olursa edenden ve ettirenden allah razı olmasın".(22)

Henüz devletin tam olarak oluşmadığı, kandaş kabile ilişkilerinin büyük oranda geçerliliğini koruduğu koşullarda geleneksel inançlar ve onların sözcülerine/ adamlarına toplumda büyük yer ve itibar vardır. Toplum çevresiyle ve kendisiyle barışık olmak zorundadır. Osmanlı'da bu süreç bire bir yaşanır.

Aynı zamanda her biri toplum önderi olduğu kadar inançsal önder de olan abdallar/babalar davranışları ile, yaptıkları işler ile büyük bir hürmet görürler. Babalara/ Abdallara yalnızca Türkmen unsurlar bağlanmaz onlar hoşgörülü insancıl yaklaşımları ile Bizans tahakkümü altında inleyen yoksul Hıristiyanların da dostu, ulusu olurlar.

Burada sözkonusu olan TAHTA KILIÇLA GÖNÜLLER FETHETME olayıdır. Ve gerçekleşen iş demir kılıcın yapabileceğinin onlarca katıdır.

Henüz bir devlet kurmamış, henüz toplumdan ayrı silahlı bir güç oluşturmamış, henüz bir kadı tayin etmemiş, henüz kimseye bir tımar vererek çalışmadan yaşama olanağı sağlamamış Osmanlı aşiret ileri gelenlerinin beylerinin yanıbaşında Ahi babaları, tahta kılıçla gönüller fetheden dervişler doğal olarak yer alırlar.

HACI BEKTAŞ YOLDAŞI EDEBALİ
OSMAN'IN KAYIN BABASI OLUYOR

Osmanalı beylerinin Ahilerin/abdalların desteğini almak için özel bir gayret sarfettiğine ilişkin en bariz örneği Osman Gazi'nin saygın ve seçkin bir Ahi olan Edebali'nin kızını almak için harcadığı çaba oluşturur. Osman ancak Baba İlyas'ın müridi ve Hacı Bektaş Veli'nin yol arkadaşı Edebali'nin desteğini alarak varlığını koruyup ilerletebileceğini öngördüğünden bu onun kızı ile evlenebilmek için yaptığı vaadler Ahiliğin Osmanlı'da ne kadar etkili olduğunu sergiler. Osmanlı vakanüvisleri içinden çıkamadıkları her konuda yaptıkları gibi bu konuda da rüyaların yardımına başvururlar. Bu evlilik için Ahi Edebali çok gönüllü değildir. Beliki de Osman'ı kızını verecek denklikte görmemiş olabilir. Fakat sonunda evlilik gerçekleşir.

Ne var ki evliliğin gerçekleşmesi ancak Osman'ın Edebali'nin kızını kaçırması ile olur. Diğer vakanüvislerde bulunmayan bu ayrıntı Neşri Tarihinde yer alır. Osman Edebali'nin kızı Mal Hatun ile evlenmek ister. Fakat kız bu teklifi "aramızda denklik yok" diyerek reddeder. Kızın gönlü kendisini isteyen Eskişehir Beyi'nde olmalıdır. Çünkü Osman gidip Eskişehir Beyi ile görüşür. Ondan olumlu bir işaret alamayınca adamlarına kızı kaçırtarak emin bir yer olarak gördüğü İnegöl'de saklatır. Burada bir parenez açarak Osman'ın Müslümanlığından kuşkumuzu artıracak bir cümleyi aktarmak yerinde olacaktır.

Neşri'ye göre Mal Hatun'u kaçırtarak saklattığı İnönü'ye daha sonra kendisi de gelerek "İnönü beyi ile birlikte avla ve içkiyle meşgul olur."(23)

Edebali ile Osman arsında kurgulanan rüya söylencesi ve karşılıklı vaadler ve pazarlıklar bu kaçırma olayından sonra ortaya çıkacaktır.

"Bir gün Osman Gazi İnegöl'ü ateşe vermek için geldi. Kafirlerle çarpıştılar. Osman Gazi'nin kardeşi Sarı Yatı'nın oğlu Bay Koca orada öldürüldü. Oradan döndüler. Osman geri geldi yaylaya gitti.

Osman Gazi, Tanrı'ya yalvardı ve bir lahza ağladı. Uyku galip oldu. Yattı, uyudu. Osman Gazi'nin ve arkadaşlarının arasında bir aziz vardı. Hayli kerameti gözükmüştü. Bütün halkın ona inancı vardı. Adı dervişti ama dervişlik içinde ve gönlündeydi. Dünyalığı, nimeti, davarı çoktu. Misfirhanesi hiç bir zaman boş kalmazdı. Osman Gazi de zaman zaman gelip bu dervişe konuk olurdu.

Osman Gazi uyuyunca rüyasında gördü ki bu azizin koynundan bir ay doğa, gelir Osman Gazi'nin koynuna girer. Bu ayın Osman Gazi'nin koynuna girdiği demde göbeğinden bir ağaç çıkar. Gölgesi dünyayı tutar. Gölgesinin altında dağlar var. Her dağın dibinden sular çıkar. Bu çıkan sulardan kimi içer, kimi bahçeler sular, kimi çeşmeler akıtır.

Osman Gazi uykudan uyandı. Sürdü geldi. Şeyhe haber verdi. Bunun üzerine şeyh der ki:"Oğul Osman! Sana müjde olsun ki Hak Tala sana ve nesline padişahlık verdi. Mübarek olsun. Ve benim kızım Malhun Hatun senin helalin oldu" Hemen nikah edip kızını Osman Gazi'ye verdi.(24)

Osman'ın ağlamasından bir yardım ihtiyacı net olarak anlaşılmktadır. Evlilik oluru ve barış vaadler sonucu gerçekleşmiş olmalıdır.

Kumrul Abdal bu evlilik ilişkisi içerisinde karşımıza çıkan bir başka derviştir. Edebali'nin yanında bulunan bir Türkmen göçeridir. Evliliğin bir pazarlık sonucu gerçekleştiğinin öyküsü onun şahsında somutlanır:

""Şeyh Edebali, Osman Gazi'nin rüyasını tabir edip

padişahlığı kendisine ve nesline müjdeleyince yanında bir müridi vadı ki adına Derviş Durdu oğlu Kumrul Dede derlerdi. Dedi ki 'Ey Osman! Sana padişahlık verildi. Bize de bir şükran borcu vermen gerek'. Osman Gazi:"Ne vakit padişah olursam sana bir şehir vereyim' dedi. Derviş:'Bize şu köyceiz yeter. Şehirden vazgeçtik dedi. Osman Gazi kabul etti. Derviş 'öyleyse bize bir kağıt ver' dedi. Osman Gazi 'ben yazmak bilir miyim ki benden kağıt istersin. İşte bir kılıcım var. Babamdan ve dedemden kalmıştır. Onu sana vereyim. Bir de maşraba vereyim. Birlikte senin elinde olsunlar. Neslin bu nişanı saklasın. Eğer Hak Tala beni padişahlığa eriştirirse benim neslim dahi bu alameti görüp kabul etsin, köyünü almasınlar' dedi, verdi. Şimdi dahi o kılıç **Kumrul Dede** nesli elindedir. Osman Gazi padişahın neslinden gelenler o kılıcı görünce dervişlere ihsan ettiler ve kılıcın kınını yenilediler. Osmanlı hanedanından kim padişah olsa o kılıcı ziyaret eder."(25)

Örnek Osmanlının dervişlerle/abdallarla ilişkilerinin karşılıklı güç ve çıkar hesaba katılarak sağlandığını anlatırken, osmanlı beylerinin alevilerin atlarına o aşamada şiddetle ihtiyaç duyduğunu da göstermektedir.

ORHAN'IN GEYİKLİ BABA'YA RAKI VE ŞARAP GÖNDERMESİ

Vakanüvisler'in yine bir baba/derviş olan Geyikli Baba'ya Orhan Gazi'nin arazi bağışlamasının öyküsüne yer verişlerinden anlıyoruz ki Osmanlı Orhan Gazi zamanında da babaların gücüne ihtiyaç duymaktadır. Öyküden anlaşıldığı kadarıyla alevilerin atalarından olan Geyikli Baba Orhan Gazi'nin davetini reddedecek kadar güçlü bir konumdadır:

"İnegöl yöresinde, Keşiş Dağı'nın aralığında bir hayli dervişler gelmişler, oray yerleşmişler. İçlerinde bir derviş var. Bu dervişlerden ayrılır. Dağda geyikçikler ile gezer. Ve O **Durgut Alp** onu sever. Daima onun yanına gelir. Onunla konuşur. Durgut Alp ihtiyarlamıştı. Orhan'ın dervişleri gözden geçirdiğini işitince Orhan Gazi'ye bir adam gönderdi: "Benim köylerim yanına bir hayli derviş geldi. Yerleşti. Aralarında bir derviş vardır. Zaman zaman gider dağda geyiklerle gezer. Hayli mübarek kişidir" dedi. Orhan Gazi "Acap kimin mürididir. Kendisinden sorun" dedi. Sordular, "Baba İlyas müridiyim, Seyid Ebülvefa tarikatindenim" dedi. Geldiler. Davet ettiler. Gelmedi, "sakın Orhan bana gelmesin" diye haber yolladı. Geldiler, Orhan Gazi'ye haber vediler. Orhan Gazi yine adam gönderdi ki, "niçin gelmez ve beni oraya varmaya niçin bırkmaz?". Derviş cevap verdi ki "dervişler göz ehli olurlar. Gözetirler. Vaktinde giderler ki duaları makbul ol"

Bir nice gün sonra bir kavak ağacını kopardı. Omzuna koydu. Doğru Bursa hisarına geldi. Padişahın sarayına geldi. Avlu kapısının iç yanına bu kavak ağacını dikmeye başladı. Gördüler. Hana haber verdiler, "O derviş geldi. Bir kavak ağacı getirdi. Kapıya dikiyor" dediler. Orhan Gazi çıktı. Gördü ki ağacı dikmiş. Sormadan hana "uğur saymamızdır. Durdukça dervişlerin duası sana ve nesline makbuldür" dedi. Hemen dua etti. Durmadı döndü. Geri kendi yerine gitti.

Ondan sonra Orhan Gazi dahi dervişin ardınca gidip oturduğu yere vardı: "Derviş! Bu İnegöl bütün çevresiyle senin olsun" dedi. Derviş "Mülk, mal Tanrınındır. Ehline verir. Biz onun ehli değiliz" dedi. Sordular "ehli kimlerdir?". Dedi ki "Hak Taala dünya mülkünü senin gibi hanlara ısmarladı. Malı da iş ehline ısmarladı ki kulları bir-

birleriyle işlerini görsünler diye. Bizlere gün yeni, nasip olan rızık dahi yeni" Orhan Gazi dedi ki "Derviş benim de sözümü kabul etsen ne olur?" Derviş dedi ki "şu karşıda duran tepecikten beriye olan yerler dervişlerin avlusu olsun" Orhan Gazi de bu sözü kabul etti. Dua aldı. Yerine gitti."(26)

Geyikli Baba'nın önemli bir konuma sahip olduğunu Turgut Alp'in ona mürid olmasından da anlıyoruz. Turgut Alp ki Osmanlı'nın meşhur beylerindendir. Orhan devrinde rütbelerini bırakıp Geyikli Baba'ya iradet edip mürid oluyor, ona hizmet ediyor.(27)

Orhan Gazi'nin Geyikli Baba ile ilişkiye son derece değer verdiği ona rakı ve şarap göndermesinden de bir kez daha anlaşılıyor. Müneccimbaşı Orhan'ın da Geyikli Baba'ya hizmet ettiğini aktarıyor. Ona "dem" göndermekten daha iyi hizmet olur mu? Orhan'ın Geyikli baba'ya rakı ve şarap göndermesi onun inancı konusunda da aydınlanmamızı sağlayacak bir örnektir. Anlaşılan Orhan'da islamiyeti yüzeysel olarak benimsiyor, Kuran'ın yasaklarına aldırmıyor ve saygı gereği, gönülden bir iş yapmak için "babasına" yük yük rakı ve şarap gönderiyor:

"Kutbu'l-Arif'in Şeyh Geyikli Baba Hoy'dan gelmişdir. Bir ulu geyüge binüb gelmişdir. Geyikler kendüye musahhar imiş. Gelip İnegöl'de mekan dutmuş. Merhum Sultan Orhan Padişah Hazretleri'nin ... fethinde Şeyh Geyikli Baba dahi olcanibde üçyüz altmış kapulı bir kilisa varmış Kızıl Kilisa dimekle meşhur imiş ol kilisai kendüleri fethitmişler. Ceng iderken bir kestane ağacı var imiş ol kestaneye vardıkda ol kestane yarılub Baba'yı saklar imiş. Kafirler arar bulamazlar imiş. Sabah gine çıkub kafirlerle ceng iderdi. Erenler bu nev'ile iletmişlerdir. O zamanda Hazret-i Orhan Padşah'a şöyle haber virmişler ki

Hoy'dan bir er gelüb ulu geyige binüb Kızıl Kilisa'yı aldı. Ve bu cevab virmişler. Virdiklerinde merhum Orhan Padişah "Baba mey-hordur" deyü iki yük arakı ve iki yük şarap gönderüb Baba dahi yanındaki Baba sultan ile... belgenin bundan sonrası noksandır."(28)

Osmanlı Beyleri Türkmen babalarının/abdallarının güçlerinden yararlanmak için son derece temkinli hareket ediyorlar. Etraflarında bu nitelikli birçok insan var. Kendilerinin durumu da bundan farklı değil. Köprülü onların inançlarını "mesail-i itikadiye inceliklerini idrak edemeyecek kadar ümmi ve basit Türkmen reislerinden başka birşey olmayan ilk hükümdarlarımız" şeklinde tarif ediyor.(29) Aslına bakılırsa onların inançlarının ne olduğundan çok yönetici konumları gereği inançlarının ne olması gerektiği ön plana çıkacaktır.

Gerçi Orhan Gazi'nin kardeşi Ali Paşa'nın ahi olduğu vakanüvislerin eserlerinde açıkca kaydediliyor. Aladdin Paşa'da olarak anılan Orhan'ın ağabeyi babalarının ölümü üzerine kendisi beylik iddiasında bulunmayarak, devlet işlerinden elini çekerek "Kite ovasındaki Fudura köyünü karderdeşinden isteyerek Bursa'da Kükürtlü'de bir tekke yaptırarak" ve meşayih yolunu tutarak derviş oluyor. Orhan ise tüm önemli işlerde kardeşinin danışmanlığına başvuruyor.(30)

Vakanüvislerin bahsettiği önemli bir ahi de Ahi Hasan'dır. Ahi Hasan Şeyh Edebali'nin kardeşi Ahi Şemseddin'in oğludur. Bursa'nın teslim alınmasına katılmış, Bursa kalesine ilk çıkanlardan olmuştur. Ahi Hasan Bursa Hisarında, Bey sarayı yakınında bir tekke kurup yolunu yürütmüştür. Ahi Hasan son derece itibarı yüksek bir kişidir. Osman'ın ölümü üzerine mirasının paylaşılması ve yapılacak işler ona danışılmış tek söz sahibi O olmuştur.(31)

Orhan Gazi İznik'in fethinden sonra oraya tekkesini kuran dedesi Edebali'nin müridlerinden olan Koca Hasan'ın tekkesinin çırağını ilk akşam kendi elleriyle yakmıştır.(32)

Osmanlı devletinin kuruluş sürecinde Abdal Musa, Sarı Saltuk gibi aleviliğin saygıdeğer ululları olarak tarihe geçecek olan şahsiyetler de karşımıza çıkıyorlar.

Orhan Gazi Hacı Bektaş müridi Abdal Musa'dan yardımına başvuruyor. Aşıkpaşazadeye göre Abdal Musa Orhan'la birlikte birçok gazaya katılıyor:

"Hacı Bektaş nesi varsa Hatun Ana'ya emnet etti. Kendi bir meczup, saf bir azizdi. Şeyhlikten, müridlikten vazgeçmişti. Abdal Musa derler bir derviş vardı. Hatun Ana'nın dostu idi. O zamanda şeyhlik ve müridlik asla ortaya çıkmış değildi. Silsileye dahi aldırmazlardı. Hatun Ana Hacı Bektaş'ın üzerine mezar yaptı. Bu Abdal Musa geldi. Bunun üzerinde nice gün kaldı. Orhan devrinde gazalar etti."(33)

Aşıkpaşazde Osmanlı beyleri ile yakınlığı olan dervişlerin bir listesini veriyor :

"Osman Gazi zamanında, dervişlerden Baba Muhlis (Baba İlyas'ın oğlu), Edebali, Ahi Hasan vardı. Bunlar duaları makbul azizlerdi.

Orhan Gazi Zamanında, Aşık Paşa, Geyikli Baba, Yunus Emre, Tapduk Emre, Ahi Evren ve Karaca Ahmet vardı.

Murad zamanında, Abdal Musa, Abdal Murad, Baba Postinpuş vardı. (34)

Aşıkpaşazde'nin saymadıklarıyla birlikte diğer vakanüvslerin de gösterdikleri ahileri/abdalları/babai dervişlerini bir listede toplarsak kitaplara girenler dahi oldukça kalablık bir topluluk oluşturuyor.

Barak Baba, Tapduk Emre, Derviş Durdu, Kumrul Abdal, Şeyh Mahmut, Ahi Şemseddin, Koca Hasan, Ece Bey, Saltuk Alp, vd.

YENİÇERİLER/BEKTAŞİLER KONUSU

Yençerilerin Bektaşiliği sorunu daha Osmanlının ilk vakanüvislerinin dahi tartışma konusudur. Kuşkusuz konu Osmanlı/Alevi ilişkileri açısından da son derece önemlidir. Çünkü eğer Osmanlının temel askeri gücü olan, iktidarları, hükümdarları tahta çıkarıp indiren Yeniçeriler Bektaşi ise Bektaşilerin Yeniçerilerin etkinliğinin sona erdiği 1826 yılına kadar devletin "tarikati" olması, saltanat nezlinde son derece itibarlı bir konumlarının bulunması gerekmez miydi? Dahası bu denli büyük bir gücü arkasına alan Bektaşi Öğretisinin sistemin resmi anlayışı olması gerekmez miydi? Bu sorulara olumlu yanıt verilemez. Çünkü daha kandaş Osmanlı Aşiret toplumunun çözülmeye başlamasıyla birlikte bir süre geleneksel inançların yanında, onunla yanyana varlığını sürdüren Hanefi/Sünni Müslümanlık Osmanlı'nın resmi dini haline gelmiştir.

İlk vakanüvislerin yazdıklarında konuya ilişkin neler var bir baklım:

Aslında herkesin silahlı ve eşit olduğu aşiret ilişkilerinden yalnızca askerlerin silah taşıyacağı bir örgütlenmeye gidiş gitgide genişleyen topraklar, onların üzerine kurulacak bağımsız otorite ile ilgilidir. Yani Osmanlı otoritesine katılan toprakların "tımar" olarak beylere dağıtılması, toprak üzerinde yeni bir ilişki biçiminin ortaya çıkması, aşiret ilişkisinden bağımsız, ondan uzak ve onun üzerinde silahlı bir gücü de zorunlu kılmaktadır.

İşte bu ihtiyaç karşısında Orhan Gazi ne yapması ge-

rektiğini düşünürken konuyu kendini ahi yoluna adamış olan kardeşi Ali Paşa'ya danışmak ister ve danışır. Bu danışmaya ve Yeniçeri'lerin giymiş oldukları ak börke ilişkin olarak Oruç ve Neşri tarihinde benzer bir olay anlatılır.

Acaba Yeniçeriler'in giydiği "ak börk" nereden gelir?

"Orhan Gazi'ye kardeşi Aladdin Paşa "senin askerin günden güne ziyde olsa gerek. Senin askerine bir alamet koyalım ki başka askerde olmasın" dedi. Orhan Gazi "kardeş, her ne ki sen dersen ben onu kabul ederim" dedi. O dedi "etraftaki beğlerin börkleri kızıldır. Seninki ak olsun". Orhan Gazi emretti. Bilecikte ak börk işlediler." (35)

Bu sözlerden sonrasına Oruç Bey Tarihinde eklenen cümleler konuyla Bektaşilerin Piri Hacı Bektaş ilişkisine vurgu yapması açısından önemlidir:

"Orhan Gazi bu sözü kabul ederek buyurdu. Bilecikte ak börkler bükdürdü. Adam göndererek, Amasya'daki Hacı Bektaş-i Horasani'den iczet aldı. Önce kendisi giydi. Sonra hizmetindekiler giydiler."(36) Orhan Gazi'nin Hacı Bektaş'a adam göndererek iczet alması konusu aynı cümlelerle Neşri Tarihinde'de yer alır. Neşri Oruç Bey'den aktarmış olmalıdır.(37)

Hacı Bektaş Veli Suluca Karahöyük'te yaşmasına karşın Oruç Bey ve Neşri onu Amasya'da yaşıyor göstermektedir. Amasya'nın Çat Köyün'de Hacı Bektaş'ın Şeyhi ve Babailer ayaklanmasının önderi Baba İlyas'ın yaşamış olması böyle bir ilişkinin kurulmuş olmasının nedeni olabilir. Anlaşılan Baba İlyas Hacı Bektaş ilişkisine dair anılar henüz canlılığını korumaktadır.(38)

Osmanlı Sultanı Murat ile Hacı Bektaş arasındaki "icazet alma" olayı tarihen olanaksız gözükmektedir. Murat'ın muhtemelen 1326'da doğduğu ve 1389'da öldüğü bilinmektedir. Hacı Bektaş Veli'ningenel olarak kabul gö-

ren hakka yürüme tarihi ise 1271'dir. Tarihler imkansızlığa işaret etmektedir. İmkansızlığı ise ancak efsaneler giderebilecektir.

Aşıkpaşazade Tarihin'de konuya bir parça açıklık getirmeye kalkışır. Fakat kendisi Baba İlyas'ın torunu olmasına karşın adeta yeminli bir Bektaşi düşmanıdır.(39) Dolayısıyla yazdıklarına ihtiyatla yaklaşmak gerekir.

Aşıkpaşazade Yeniçeri Bektaşi ilişkisinin olamayacağını ifade ederek, bu ilişkinin Hacı Bektaş Veli'nin mürüdi olan Kadıncık Ana'nın mürüdi Abdal Musa zamanında ortaya çıktığını ileri sürer. Bundan önce de Hacı Bektaş'ın asla Osmanlı Padişahları ile görüşüp, konuşmadığını söyler. Kendisi sorar ve kendisi cevabını verir:

"Sual: Ey derviş! Bu Andolu ülkesinin ülemasını ve dervişlerini zikrettin. Ya Hacı Bektaş sultanı niçin anmadın?

Cevap: Bu andığım azizler Osmanlı Hanedanı ülkesinde olan kişilerdir. Osmanlı soyu ile görüşmüşlerdir. Bu Hacı Bektaş, Osmanlı hanedanından kimse ile konuşmadı. Bundan ötürü anmadım.

Sual:Ya bu Bektaşiler, Yençeriler'in başındaki taç Hacı Bektaş'ındır derler?

Cevap: Yalandır. Bu ak börk, Orhan Gazi zamanında Bilecik'te ortaya çıktı. Ancak bu Bektaşler'in ak börk giymesine sebep şudur: Onların bir şeyhleri vardı. Abdal Musa derlerdi. O Abdal Musa sebep olmuştu. Abdal Musa, Orhan zamanında gazaya geldi ve Yeniçerilerin arasında nice zaman yoldaşlık edip yürüdü. Bir Yeniçeri'den eski bir börk diledi. Bir eski börk verdiler. Abdal Musa bunu başına giydi. Seferi onlarla beraber yaptı. Seferden dönünce kendi memleketine gitti. Başında Yeniçeri'den aldığı börk vardı. "İşte ben de gaziler tacını giyip geldim"

diye haylıca da övündü. Halk "bunun adı nedir?" diye sordu. O da "buna bükme elif tac derler" diye cevap verdi. Bektaşilerin tacının hakikatini beyan ettim. Aslı böyledir".(40)

Yeniçeriliğin kuruluşunda (1363/ Murat Gazi zamanı) ulemadan Kara Rüstem ile Kazasker Çandarlı Halil'in görev aldıkları biliniyor.

Bu zaman Edirne'nin fethine rastlıyor.

Yeniçeri Ocağının kuruluşu kendi insanına yabancı düzenli ordu demek oluyor. Artık soydan/kabileden gelen savaşçı askerin yerini devşirmeler alacaktır. Bir anlamıyla devletin kuruluşu tamamlanıyor.

Yeniçeriler'in başındaki ak börke gelince Mikail Bayram bunun Bacıların dokuduğu modelde börk olduğunu söylüyor.(41) Bacılarla Abdal Musa'nın ilişkisi börkün kökenini de anlamamızı kolaylaştırıyor. Yani Aşıkpaşazade'nin tam tersi. Ak börk başlığı kuşkusuz modelsiz olamaz. Hayal ürünü ya da bir modacının da tasarımı olamayacağına göre Yeniçeri başlığı ile Bektaşiler ilişkisi de bir ölçüde aydınlanmış oluyor. Ahi başlığı Abdal Musa yoluyla yeniçerilere geçiyor.

Ahilik ve Bektaşilik birer Türkmen hareketi olmaları nedeniyle kendisine yabancılaşan merkezi otorite ile sürekli bir gerilim içerisinde oluyor.

AŞİRETTEN DEVLETE/ALEVİLİKTEN SÜNNİLİĞE

Kandaş savaşçılar fetihleriyle kendi mezarlarını da kazmış oluyorlar. Fethedilen topraklar tımar olarak dağıtılıyor ve artık bazı Türkmenlere -doğrusu çoğunluk Türkmenlere- toprağa reaya olarak bağlanmak düşüyor. Göçebe ise yine kendi dünyasındadır.

Devleti bereber kuran unsurlar devletleşme ile birlikte olayın dışına düşüyorlar.

Ordu / düzenli ordu / Yeniçerilik kuruluyor ve kandaş savaşçılar artık sade bir insan konumuna itiliyor.

Medreseler kuruluyor, sünnilik / islam devletin temel ideolojisi halini almaya başlıyor ve Türkmen unsurların inancı yalnız kendilerine kalıyor. Çünkü yönetenler islamiyeti seçiyorlar. Bu süreç Orhan zamanında işlemeye başlıyor. Devletin oluşumu, vergi / kadı / cami kurumlaşması, kurumlaşma ile birlikte akın akın gelip merkezlere yerleşen sünni ulema.

Merkezi devletin kuruluşu ve bir yönetsel yapının oturması Türkmen Babalarının aleyhine, sünni ulemanın lehine ters bir orantı şeklinde hükümlerini icra ediyor. Murad zamanında da bu şekilde yürüyen oluşum Beyazıt zamanında tamamlanmış oluyor.

Osmanlı Beylerinin inancının ne olduğundan öte bir devlet kurmak için inançlarının ne olması gerektiği önem taşıyor. Kuşkusuz devlet ideolojisi sünni islam olacaktır. Bu kalıba uymayanlar geriye dönüp düzeltiliyor.

Osmanlı uç beyliği, Osmanlı'nın kuruluş sürecinde "tahta kılıçla gönüller fetheden" günümüz alevilerinin ataları dervişlere çok büyük ihtiyaç duyuyor. Gerek maddi gerek inançsal bir güç olarak dervişler üstlerine düşeni fazlasıyla yapıyorlar.

Osmanlı'nın kendini oluşturan Türkmen unsurlara, babalara, dervişlere, abdallara yabancılaşarak sırtını dönmesi tarihin ve ilerlemenin bir gereğidir. Burada ahlanacak bir durum yok. Maddi hayat, üretim ilişkileri bunu gerektiriyor. Onların yerini bir süre sonra devşirme ve kul idareciler alıyor. Türkmen unsurlar da Osman Oğullarından yüz çeviriyorlar.

Yüzçevirenden yüz çevirmek doğaldır. Osmanlı eşitlik istemini tümüyle kendisine yabancı unsurları kurumlaştırarak kırmak yolun gitti. Yeniçeri gibi, Kul vezirler gibi. Aksi halde bir iktidar olması mümkün olamazdı. Mutlaka kendini vareden unsurlara yabancılaşması gerekiyordu.

Fuat Köprülü "Yaptığımız araştımalar Türk hükümdarlarının da sünni eğilimine sahip oldukları sonucunu çıkarmamak lazım geldiğini gösterdi" diyerek önemli bir tesbitte bulunuyor".(42) Fakat arkasından Osmanlı'da aşiretten devlete evrilmekle ve sınıfların ortaya çıkmasıyla birlikte doğan manzarayı bir materyalist titizliğiyle saptayarak ilk cümlesinin nasıl değiştiğini gösteriyor:"Türk hükümdarlarının şahsi inanç ve eğilmleri ne olursa olsun siyasi çıkarları ancak bu suretle (sünnilik doğrultusunda/AY) hareket etmelerini zorunlu kılıyordu".

Aşiretten devlete evrilmekle birlikte beyler kendi halkı ile aralarına çizgi çekeceklerdir. Kuşkusuz bu inanç boyutunda da olacaktır. Geleneksel eşitlikçi inanç sisteminin yerini yeni hiyararşiye denk düşen, onu meşrulaştırıp kutsayacak bir inanç sistemi alacaktır. Ki bunun adı islamiyettir. İnançsal değişimin maddi hayatan kopuk gerçekleşemeyeceği ve ele alınamayacağı gerçeği bir kez daha kendisini kanıtlamış olacaktır. Yani Osmanlı'nın devlet olmak için İslama/sünni ideolojiye ihtiyacı vardır.

Kabile çözülür ve filim kopar. Artık Osmanlı ile Aleviler arasında bir ilişki değil ilişkisizlik, dostluk değil asla bir arada olamama, tarihi bir gerilim yaşanacak zamanlar gelip çatacaktır.

NOTLAR

1. Fuat Köprülü, Anadolu'da İslamiyet, İnsan Yay. İst.1996

2. Müneccimbaşı Ahmet Dede, Müneccimbaşı Tarihi, Haz.İsmail Erünsal, İst,ty., C.1 sf.55

3.Oruç Bey, Oruç Bey Tarihi, Haz.Atsız, İst. ty., sf.23-24

4.Aşıkpaşaoğlu Tarihi, Haz.Atsız, Meb Yay. İst.1970, sf.8

5. F.Köprülü Selçuki hükümdarlarının resmen sünni oldukları ve fakat bunun çok önemli olmadığı yazar. Anadoluda İslamiyet sf.45

7.Fuat Köprülü, Bektaşiliğin Menşeileri

8.Köprülü, Agy, sf.112

9. Köprülü, Agy, sf.112

10. Ö.L.Barkan, İstila Devrinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler, Vakıflar Dergisi, İst. 1943

11. Elvan Çelebi, Menakibü'l-Kudsiye , Hazırarlayanlar İsmail Erünsal, A.Yaşar Ocak, İst.1984, sf.169, mısra 1994, 1995, 1996

12. Aşıkpaşaoğlu Tarihi, sf.4, Münecimbaşı Tarihi, C.1, sf.55

13. Faruk Sümer, Osmanlı Devrinde Anadolu'da Kayılar, Belleten No:47, sf.6O1

14. F.Babinger, Anadolu'da İslamiyet, İnsan Yayınları,1996, sf. 96

15. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, C.I, sf.103, Ankara 1994

16.Neşri, Neşri Tarihi, Kültür Bak. Yay., Ank 1983,C I, sf.43

17. Müneccimbaşı, Cilt 1, sf. 45

18. Ö.L.Barkan, İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler, Vakıflar Dergisi, İst.1943

19. Aşıkpaşaoğlu Tarihi, sf.222

20. Ö.L.Barkan, Agm

21. Aşıkpaşoğlu Tarihi, sf.40

22. Agy., sf 23-24

23. Neşri Tarihi, sf.43

25. Aşıkpaoğlu Tarihi, sf. 11, Neşri Tarihi, sf.46

26. Aşıkpaşaoğlu Tarihi, sf. 50-51

27. Müneccimbaşı Tarihi, sf.81

28. Ahmet Refik'in Divan-ı Hümayun kayıtları arasında rastladığı Geyikli Baba hakkındaki ilginç bir belgeyi Hilmi Ziya Mihrab Memuasında yayınlar. Yıl 1340, sayı 13-14. Belgeye Ahmet Yaşar Ocak yeni harflerle Kalendireler kitabında yer verir, Kalenderiler, TTK Yay. Ankara 1992, sf.90-91

29.Fuat Köprülü, Andolu'da İslamiyet, sf.64

30. Aşıkpaşaoğlu Tarihi, sf.41, Oruç Bey Tarihi, sf.34, Neşri Tarihi, sf.74

31. Neşri Tarihi, Agy, sf.67, 74, Aşıkpaşaoglu Tarihi, sf.33

32. Aşıkpaşoğlu Tarihi, sf 47

33. Aşıkpaşaoğlu Tarihi,sf. 221

34. Aşıkpaşaoğlu Tarihi, sf.219

35. Aşıkpaşaoğlu Tarihi, 34

36. Oruç Bey Tarihi, sf.34

37. Neşri Tarihi, 1.Cilt, sf.77

38. İ.Melikoff, İlk Osmanlıların Sosyal Kökeni, Uyur İdik Uyardılar İçinde, İst.1994, sf.209

39. Fuat Köprülü, Türk Halk Edebiyatı Ansiklopedisi, İst.1935, sf.61

40. Aşıkpaşaoğlu Tarihi,sf. 221,223

41. Mikail Bayram, Fatma Bacı ve Bacıyan-ı Rum, Konya, 1994

42. Fuat Köprülü, Bektaşiliğin Menşeileri

HACI BEKTAŞ VELİ VE TARİHİ KAYNAKLAR

Anadolu Aleviliği konusunda sağlıklı bir yaklaşım sergileyebilmek için Hacı Bektaş Veli ve etrafında oluşan değerleri tarihsel, toplumsal ve inançsal boyutlarıyla yerli yerine oturtmaya ihtiyaç vardır. Çünkü Hacı Bektaş Veli kavranılmadan, onun açtığı yol'un izlediği tarihsel gelişim süreci bilinmeden konuya ilişkin söylenecek her söz mutlaka eksik kalacaktır.

Bu yazıda Hacı Bektaş Veli'den sözeden tarihi kaynaklara kısaca değinmeye çalışacağım.

BABA İLYAS SOYUNDAN AŞIKPAŞAOĞLU TARİHİ

Hacı Bektaş Veli'nin yaşantısı hakkında bilgi veren sağlam kaynaklara ne yazık ki sahip değiliz. Ondan sözeden kaynaklar da onun bir yönüne değinip geçiyorlar. Ayrıca bu kaynaklar Hacı Bektaş'ın ölümünden uzun bir zaman sonra kaleme alınan çalışmalar.

Yine de biz Hacı Bektaş Veli'nin bir Babai dervişi olduğunu biliyoruz. Hacı Bektaş Veli kardeşi Menteş ile birlikte Babailer ayaklanmasında yer alıyorlar. Bu ayaklanma Selçuklu iktidarının baskı ve zulmüne karşı Ana-

doludaki ilk kitlesel başkaldırıdır. Selçuklu tahtında Sultan Keyhusrev bulunuyor. Yıl 1240. Baba İlyas önderliğinde ve onun baş halifesi Baba İshak komutasında ayaklanan yoksul köylüler/göçebeler Selçuklu tahtını şiddetli bir biçimde sarsıyorlar. Geçici bir süre Anadoluda hakimiyeti ele alsalar da tarihin akışına uygun olarak yeniliyor ve kılıçtan geçiriliyorlar. Ayaklanmaya kadın erkek, çoluk çocuk tüm halk katılıyor ve yine bu insanlar kadın erkek, çoluk çocuk katlediliyorlar.

Hacı Bektaş Veli bu katliamdan sağ kurtuluyor. Ne var ki kardeşi Menteş Malya Ovası'ndaki çarpışmada Selçuklu hanedanının paralı Frenk askerlerinin elinde şehit düşüyor.

Bu bilgileri bize Aşıkpaşaoğlu Tarihi veriyor. Aşıkpaşaoğlu tarihini XV. yüzyılın son çegreğinde yazıyor. Yazar Baba İlyas'ın soyundan gelmektedir. Kitabında Hacı Bektaş'a ilişkin verdiği bilgileri buraya alıyorum: "Hacı Bektaş, Horasan'dan kalktı. Bir kardeşi vardı, Menteş derlerdi. Birlikte kalktılar. Anadolu'ya gelmeye heves ettiler. Evvela doğru Sivas'a geldiler. O zamanda Baba İlyas gelmiş, Anadolu'da oturur olmuştu. Meğer onu görmek isteğiyle gelmişler. Onun dahi hikayesi çoktur. Bu Hacı Bektaş, kardeşiyle Sivas'a, Sivas'tan Baba İlyas'a geldiler. Oradan Kırşehir'e, Kırşehir'den Kayseri'ye geldiler. Menteş yine memleketine yöneldi. Hacı Bektaş kardeşini Kayseri'den gönderdi. Vardı, Sivas'a çıktı. Oraya varınca eceli yetişti. Onu şehit ettiler. Hacı Bektaş, Kayseri'den Kara Öyüğ'e geldi. Şimdi mezarı oradadır".(1)

Ayaklanmadan sağ kurtulan Hacı Bektaş bir süre gizlenip izini kaybettirmek istiyor. Gelip Suluca Karahöyük'e yerleşiyor. Sessiz bir biçimde kendisine etki alanı açıyor ve müridler kazanıyor. Aşıkpaşaoğlu tarihinde

Hacı Bektaş'ın Karahöyk'te kendisine Hatun Ana'yı manevi kızı olarak seçtiğini, nesi varsa ona emanet ettiğini, Hacı Bektaş'ın ölümü üzerine Hatun Ana'dan el alan Abdal Musa'nın Hacı Bektaş'ın yolunu yürüttüğünü kaydediyor:

"Hacı Bektaş Hazreti bunların içinde Bacıyan-ı Rum'u seçti ki ona 'Hatun Ana' derlerdi. Geldi, onu kız edindi. Gizli bilgi ve kerametlerini ona gösterdi, teslim etti. Sonra orada Allah rahmetine vardı. Hacı Bektaş nesi varsa Hatun Ana'ya emanet etti. Kendi bir meczup, saf bir azizdi. Şeyhlikten, müridlikten vazgeçmişti. Abdal Musa derler, bir derviş vardı. Hatuh Ana'nın dostu idi. O zamanda şeyhlik ve müridlik asla ortaya çıkmış değildi. Silsileye dahi aldırmazlardı. Hatun Ana Hacı Bektaş üzerine mezar yaptı. Bu Abdal Musa geldi. Bunun üzerinde nice gün kaldı. Orhan devrinde gazalar etti".(2)

Aşıkpaşaoğlu Hacı Bektaş yolundan gidenler hakkında olumlu düşüncelere sahip değil. Ona göre bu insanların yolu uygunsuzdur: "Saçmasapan ve şeytani adetler bunlarda çoktur. Bu halk şeytani midir, rahmani midir, bilinmez" diye yazıyor.

Aşıkpaşaoğlu Baba İlyas soyundan olsa da Osmanlı hanedanının mutemet bir yazarı olarak bu başkaldırı geleneği ile bir akrabalığı olsun istemiyor. Tarihini de bu duygular içinde örüyor.

Aşıkpaşaoğlu Yeniçeri-Bektaşi ilişkisine de değiniyor ve bu ilişkinin gerçekte asla varolmayıp bir söylentiden ibaret olduğunu belirtiyor.

Aşıkpaşaoğlu Hacı Bektaş'ın ölümnden yaklaşık iki yüzyıl sonra bunları yazıyor. Aradaki bu zaman aralığına rağmen sözlerinin dikkatle üzerinde durmak gerekiyor. Çünkü aile içinde anlatılanlar gerçeğe yakın bir biçimde satırlarına yansımış olmalı.

BİR MEVLEVİ KAYNAĞI

Hacı Bektaş Veli'den sözeden bir başka kaynak ise bir Mevlevi menakıpnamesi.

Bir Mevleği kaynağı olan ve Hacı Bektaş'ın ölümünden yaklaşık yüz yıl sonra Ahmet Eflaki tarafından yazılan "Ariflerin Menkıbeleri" adlı kitapta da birkaç paragraf da olsa Hacı Bektaş'a ilişkin ilgi çekici bilgiler yer alıyor:

"Hacı Bektaş-i Veli, Baba Resul'un has halifelerindendi. Baba Resul Rum ülkesinde zuhur etmişti. Bir topluluk ona Baba Resulullah diyordu. Hacı Bektaş'ın marifetlerle dolu aydın bir kalbi vardı. Fakat (şeriate) uymuyordu...

Kırşehir vilayetinin emiri ve Mevlana'nın candan müridi olan Emir Nureddin, bir gün Mevlana hazretlerinin hizmetinde Hacı Bektaş-i Horasani'nin kerametlerinden bahsediyordu: Bir gün Hacı Bektaş'ın hizmetine gittim. O dış görünüşe hiç saygı göstermiyor. Şeriata uymuyor ve namaz kılmıyordu. Ona mutlaka namaz kılmak gerektiğine dair ısrarda bulundum. O: 'Git su getir de abdest alayım ve taharetleneyim' diye buyurdu. Testiyi kendi elimle çeşmeden doldurup, onun önüne getirdim. Maşrapayı alıp, bana verdi ve 'dök' dedi. Onun eline su döktüğüm vakit, berrak suyun kan olduğunu gördüm ve bu durum karşısında şaşakaldım ".(3)

Eflaki ile Aşıkpaşaoğlu'nun Hacı Bektaş'a ilişkin bilgileri birbirini teyid ediyor. Hacı Bektaş Veli'nin Baba İlyas'ın ardıllarından olduğu ve şeriatın emir ve yasaklarına uzak durduğu konusunda iki yazar birleşiyorlar.

ALEVİLERİN KUTSAL KİTABI VELAYETNAME

Hacı Bektaş Veli ve Anadolu Aleviliğine ilişkin temel bilgileri edinebileceğimiz en eski kaynaklar arasında Alevilerce kendisine kutsallık atfedilen bir kitap; Velayetname yer alıyor.

Velayetname'nin 1490'lı yıllarda Uzun Firdevsi tarafından kaleme alındığı konusunda araştırmacılar hemfikirler.

Hacı Bektaş Veli'nin 1208 yılında doğum 1271 yılında öldüğü gözönüne alınırsa Velayetnamenin Hacı Bektaş'ın ölümünden yaklaşık iki yüzyıl sonra yazıya geçirildiği ortaya çıkar. Velayetname Bektaşi yaşantısına ilişkin en kapsamlı bilgileri/betimlemeleri içermesi ve Bektaşi erkanının Balım Sultan tarafından sistematize edilmeden önce derlenmesi açısından ayrıca bir öneme sahiptir.

Hacı Bektaş Veli Velayetnamesi'nin irdelenmesi, okunması bugün bilinçli bir biçimde yaratılan kafa karışıklıklarına son verecektir. Velayetnamenin çizdiği Anadoluya özgü, eşi benzeri olmayan, saf, duru Anadolu Aleviliğidir.

Velayetname Hacı Bektaş'ın seceresi ile başlamakta, bir müddet Horasan'da kaldıktan sonra asıl olarak Rum ülkesine gelişini ve buradaki kerametlerini ve yaşantısını anlatmaktadır. Velayetname rengarenk bir Anadolu tasvir etmektedir. Dilleri, dinleri, kültürleri, inançları ile birbirinden farklı olan insanların dost ve kardeşçe yaşadıkları bir dünya.

Velayetnamenin her başlığının ayrı ayrı ittiz bir biçimde incelenip tahlil edilmesi önümüzde bir görev olarak durmaktadır.(4)

BİLİMSEL ARAŞTIRMANIN GEREKLİLİĞİ

Anadolu Aleviliğinin yerli yerine oturabilmesi için Hacı Bektaş Veli ve çevresinde oluşan değerlerin tarihsel, sosya, ekonomik, kültürel boyutlarıyla ve bilimsel bir yöntemle araştırılıp incelenmesine herzamankinden daha fazla bugün ihtiyaç vardır.

Aleviliği doğuran ve yaşatan koşullar nelerdir? Alevilik neden/nasıl varolmuş, varlığını nasıl sürdürmüştür? Hacı Bektaş Veli'nin attığı temeller nelerdir? Alevilik hangi kültürlerden-inançlardan etkilenmiş, hangilerini etkilemiştir?

Bu süreçlerin açıklığa kavuşturulması, bilince çıkarılması gerikiyor.

Kuşkusuz bilim ve bilgi her türlü hurafenin ve önyargının biricik panzehiridir. Hünkar da öyle demiyor mu:

"Bilimden gidilmeyen yolun sonu karanlıktır!"

NOTLAR

1.Aşıkpaşaoğlu Tarihi, MEB Yy. İst. 1970, sf.221

2.Aşıkaşaoğlu Tarihi, Agy, sf.222-223

3.Ahmet Eflaki, Ariflerin Menkibeleri, Çev. Tahsin Yazıcı, İst.1986, sf.284, 345

4.Velayetname, Yayına Hazırlayan Abdülbaki Gölpınarlı, İst.1958; Velayetname-i Hacı Bektaş Veli, Yayına Hazırlayan Sefer Aytekin, Emek Basım Yayımevi, Ankara, 1956

ANADOLU ALEVİLİĞİNDE HAZRETİ ALİ YA DA "TUTAR ZÜLFİKAR'I KIRARIM ALİ"

HANGİ ALİ

Ali kimdir? Ali bin Ebu Talib midir? Anadolu'da Alevilerin "yarattığı" simgesel bir kişilik midir? Ali'nin kimliğini netleştirme, onu Anadolu Alevisinin anladığı anlamda "Tanrının Aslanı" olarak tanımlama faliyeti aslında şeriat ile Alevilik arsına çizilecek esaslı çizginin başlangıç noktasıdır. Bu konuda telaşa kapılmaya, kaygıya düşmeye, "bir Alimiz vardı, o da elden gidiyor" yakınmasına hiç gerek yoktur. Alevilik kendi özgünlüğünü, kendi varoluşunu ancak kendi öz değerlerini sahiplenerek, o unsurlara sımsıkı sarılarak ve de kendi bünyesine yabancı, kan uyuşmazlığı gösteren öğelerden arınarak sağlayabilir, koruyabilir. Bu gün için Anadolu Aleviliği açısından en büyük tehlike , O'na yönelik en büyük tehdit Aleviliği Alevilik olmaktan çıkarıp başka bir şeye sözgelimi Şeriata veya Şiiliğe benzetme girişimidir. Gerek içten gerekse Alevilik dışından Aleviliği asimile etme doğrultusunda çaba gösteren çevreler, "kitap da bir, peygamber de bir, öz müslüman Alevilerdir", "Alevilik Ali'yi sevmekten başka birşey değildir" yollu sözlerle Aleviliği şeriata, şiiliğe çekmeye, Aleviliğin özgün öğretisinin içini boşaltmaya

çalışmaktadırlar. İlk bakışta masumca görünen bu yaklaşım Alevilik düşmanı egemen çevrelerin yüzyıllardır zor ile, şiddet ile gerçekleştiremedikleri Aleviliği yoketme tavırlarının asimilasyona çevirilmiş biçimidir.

Bu nedenledir ki Anadolu'ya özgü ve evrensel bir öğreti olan Anadolu Aleviliğini kendi temelleri üzerinde yükseltme gerekliliği kaçınılmazdır. Bu bir yeniden tanımlama değil, varolanı eğip bükmeden, tahrip ve tahrif etmeden tarif etme tavrıdır. İşte Ali üzerinden yürüyen tartışma ve geliştirilecek yaklaşımlar tam da buraya denk düşmektedir ve zorunludur.

ALİ ÇOKTUR, ŞAH-I MERDAN BULUNMAZ

Anadolu Aleviliğinde Ali'nin çok özel bir yeri bulunmaktadır. O Tanrı'nın Aslanı'dır, Şah-ı Merdan'dır, Koca Haydar'dır, zorda kalmışların yardımcısı, zalimlere karşı mazlumlar için Zülfikar'ı kınından sıyıran eşsiz bir cengaverdir.

Ali Anadolu'da bir nevi Hızır'dır. Ama öyle erişilmez, ama öyle Kaf Dağı'nın ardında yurt tutan değil, insanlara kapı komşuları kadar yakın bir Pir'dir. Anadolu Alevisi tüm yetenekleriyle, kerametleriyle kendi içinde yine kendi gibi bir insan olarak görür. O'nun diğer insanlardan herhangi bir ayrılığı gayrılığı yoktur.

"Bir Ali geldi cihana
Başka Ali'ye benzemez"

Alevi deyişlerinde Ali'ye dair yüzlerce dize bulunur. Ama deyişlerde dikkati çeken temel bakış O'nun insanlar içinde bir insan oluşudur. Sözgelimi Pir Sultan Abdal'ın şu dizeleri bu anlayışı tereddütsüz ortaya koyacak içeriktedir:

"Bilmeyenler bilsin beni
Ben Aliyim Ali benim"

Bu dizelerde Pir Sultan Abdal, Ali'yi kendisi ile, kendisini de Ali ile özdeş kılarken, Ali ile senli benli olurken tüm insanların aslında Aliliğine vurgu yapmaktadır.

Yine Dedebaba ozanlardan Hilmi Dedebaba'nın (1842-1907) "aynayı tuttum yüzüme" dizesi ile başlayan Ali'ye dair deyişi Ali'nin insanlığını, insanlar içinde bir can oluşunu son derece yetkin bir biçimde dile getirir:

"Tuttum aynayı yüzüme
Ali göründü gözüme
Nazar eyledim özüme
Ali göründü gözüme"

Pir Sultan Abdal gibi Hilmi Dedebaba da kendisinde Ali'yi, Ali de kendisini görmektedir. Ozan Ali ile bir ve bütün olurken ve deyişinin devamında "Ali rahim, Ali rahman" derken bir bakıma Yaradan'ın da yaradılanın da (Ali olduğuna) insan olduğuna dair temel Alevi anlayışını ifade etmektedir.

KAPI KOMŞUSU ALİ

Anadolu Alevisi, Ali ile kendi arasına herhangi bir uzaklık koymaz, bir sınır çizmez. Ali ile bir ve bütün olurken Şiliğin Ali anlayışından, Ali İlahilerin Ali anlayışından, Müslümanlığın Ali anlayışından tümüyle farklı bambaşka bir Ali potresi çizer bize. Anadolu Alevisi Ali ile konuşur. Sohpet eder. Dertleşir, şakalaşır, ondan dilekte bulunur, ona kızar, ona darılır, ona öfkelenir. Tüm bu hakları kendisinde bulur. Çünkü Ali onun için komşusu-

dur, yakınıdır, dostudur. Tüm bunlar ancak bir insan ile ve ayrıca eşitlik içerisinde girişilecek ilişki tarzıdır.

Günümüz ozanlarından Ali Kızıltuğ'un "sen gittin gideli" dizesi ile başlayan deyişinde açıkca Ali ile muhabbet edilmekte, ona dert yanılmakta, adeta Ali sorgulanmaktadır. Hatta sorgulama o denli ileri bir noktaya varır ki ozan Ali'yi "tutup Zülfikar'ı kırmakla" tehdit etmekten dahi geri durmaz:

"Seni sevenlerin yaralı dertli
Şu elin zalımı biden kıymetli
Keramet sahibiydin güçlü kuvvetli
Yoksa bir kul idin öldün mü Ali?

Zalimin zulmü bizi yakarsa
Bizi ağladıp karşımızdan bakarsa
Ahirette elim boşa çıkarsa
Tutar Zülfikar'ı kırarım Ali"

Ozan tüm bu sitemlerinden/şikayetlerinden sonra yine de Ali ile barışıp kucaklaşır "Yine senden özür dilerim" der. Sitem de, özür de ancak bir insani ilişkinin, bir eşitlik düzeyinin kavramlarıdır. Muhatap olunan bir insandır. İnsan Ali ya da kapı komşusu Ali Anadolu Alevisinin Şah-ı Merdanı'dır.

NE ALİLER GÖRDÜK OSMAN ÇIKTILAR!

Ali'nin Ali olması tek başın yeter mi? Kuşkusuz bunun cevabı hayır olacaktır. Çünkü Ali'yi Ali yapan ve onu Ali olan Osmanlardan ayıran esaslı özellikleri şahsında toplaması gerekecektir.

Ali Anadolu'da nasıl bir "don'la" karşımıza çıkar, ha-

nemize mihman olur? Nasıl bir sıfata, nasıl bir öze bürünür?

İşte Ali'ye dair tartışmalarda tesbit edilmesi gereken de budur: Anadolu'da "dertlere derman olan Ali"nin fotoğrafını çekmek. Bu fotoğrafın netleşmesi tartışmaya konulacak son noktadır.

Alili mi Alisiz mi Alevilik tartışmasında bilinçli olarak bir sorunun üzerinden atlanılmaktadır. O soru da şudur: Hangi Ali?

Anadolu Alevisinin gönlünde taht kuran Ali'siz bir Alevilik elbette düşünülemez. Anadolu'da netleştirilecek Ali fotografını zaten kimsenin inkar etmesi, yadsıması da mümkün değildir. Aslında "Alisiz Alevilik" savının iddiası da bu değildir. Şurası tartışma götürmez ki Anadolu Alevisi Ali'yi kendi dünyasında şekillendirmiştir. Ona can ve ruh vermiştir. Ali'yi yaşatmıştır. Bu anlamıyla yüzlerce yıldır varkılınan Ali'yi Anadolu Alevi ögretisinin içinden söküp çıkarmaya çalışmak boş, anlamsız ve hatta yersiz bir çaba olur. Kastedilenin bu olmadığı bilinmekle birlikte kavramın kendisinin provakatif ve demogojiye açık olduğu ileri sürülmektedir.

Anadolu'nun bir dağ köyünde bir Ayin-i Cem'e eşi Fadime Ana ile birlikte katılan, canlarla bir olup, dolu içip semaha duran Ali kimdir? Hangi özellikleri şahsında taşır? İşte bakılması gereken ayna, çekilmesi gereken fotograf budur.

ALİYİ GÖRME BİÇİMLERİ

Birinci olarak Anadolu Alevisi bizzat Ali'yi mazlum olarak görür. Ali kahramandır, cengaverdir. Tanrının aslanıdır. Ama her şeyden önce o hakkı yenmiş bir kişiliktir, mazlumdur. Çelişki gibi görünse de Ali'nin kahra-

manlığı mazlum oluşu ile anlamlı hale gelir. Aslında Ali'nin cengaverliği de bir hak alma mücadelesinin eseri ve sonucudur. Aleviler tarihi kendi yorumları ile yeniden üretirken nesnel duruma yaslanmak yerine kendi durumlarına uygun düşen, benzeyen ya da benzetmek istedikleri bir tasarımı seçerler. Bu bir tahrifat gibi görünse de tarihle bağ kurmak için gerçekleştirilen ve mazur görülebilecek zorunlu bir çabadır. Özeti şudur: Muhammed'in ölümünden sonra Anadolu Alevilerinin düşünüşüne göre halifelik Ali'nin hakkı olmasına rağmen bu gaspedilmiş, daha sonrasında Ali bir suikast sonucunda yaşamını yitirmiş, çocukları ise ağır zulümlere uğramışlardır.

Ali ve soyundan gelenlerin inançları, yaşantıları, maddi durumları nasıldır, Anadolu Alevilerinin düşündükleri ile ne oranda benzerlik gösterir? Bu soru, Ali soyunun hakkının gaspedilmişliği yanında bir değer taşımaz. Aleviler "biz de müslümanız" derlerken, sistemden kendi dışlanmışlıklarına, mazlumluklarına benzettikleri Ali simgesini benimserler.

Kendilerinin hakkının yenilmişliği ile Ali'nin hakkının yenilmişliği arasında bir koşutluk, benzerlik, özdeşlik kurarlar. Bu bütünüyle belki de bir tasarımdır, görme biçimidir. Ama kimseye zararı dokunmayan, fazla da derinleştirilip, ayrıntılandırılmayan bir görme biçimi.

Ali, hak arayışında kahramanlaşmanın bir simgesidir. O, Anadolu Alevisinin nazarında mazlumun ahı'dır.

Hal böyle olunca doğal olarak Ali'ye yüklenen ödevler, görevler, misyonlar da bir tasarım eseri olacaktır. Ondan beklentiler de aynı biçimde bir bakıma gerçeküstü bir biçimde sekillenecektir.

Ali haksızlığa karşı, zalime karşı mazlumun kılıcı olarak görülmeye başlandığı an Anadolu insanı kendisi-

nin eşitlikçi, hoşgörülü, haktan yana duygularını, düşüncelerini Ali'nin şahsında somutlama yoluna gidecektir.

Sözgelimi; Anadolu Alevisi için Ali oldukça yoksul bir insandır. Zaman zaman evinde yiyecek ekmek dahi bulunmaz. Fadime Ana çocuklarının karnının doyurmak için -evimizde hiç yiyicek yok diyemez de- tenecerede taş kaynatır. Bu durum Tanrı'nın o denli ağırına gider ki o tencerede kaynatılan taşları son derece lezzetli bir yemeğe çevirir. Tanrı Ali'yi karısı ve çocuklarının önünde utandırmaz, zora sokmaz... Anadolu Alevi köylerinde Ali ailesinin yoksulluğuna ilişkin bu anlatılanlara benzer birçok söylence anlatılır. Kuşkusuz Anadolu Alevisi için Ali Aleviliğin bir simgesi olacaksa kendileri gibi yoksul olmak zorundadır. Ali yoksul olmadan simgesel olamaz! Ama bu durumun bir gerçekliği var mıdır? Bu asla akla bile getirilmez.

Ali yoksuldur. Onun yoksulluğunu paylaşan karısı Fadime'dir. Anadolu Alevilerine göre Ali bir kez evlenmiştir, yalnızca bir karısı olmuştur. Alevi insanı kendisinin tek eşliliğinden yola çıkarak Ali'yi de bir kez evlendirir. Tarihsel olarak onun birden fazla evlenmiş olması, onun birden fazla karısının olabileceğini asla düşünmez. Olay bir görme biçimidir ve bir simge yaratma durumudu.

Alevi insanı için halifele Ebubeki, Ömer, Osman birer gaspçıdı. Hak yemiş kimseledi. Ali gibi Tanı'nın sevgili kulunun hakkını gasp ettikleri için hiç te iyi kişiler değildiler. Bu nedenle onların adı hiç de iyi biçimde anılmazlar. Anadolu Alevisi kendisi Ebubeki'i, Ömer'i, Osman'ı lanetle anarken bu kişiler tarafından asıl kendisine haksızlık yapıldığı düşünülen Ali'nin bu halifelere kızını verdiğini, -ki kızı Ümmi Gülsüm'ü Ömer ile evlendirmiş ve

Ömer'e kayıneder olmuştu- onların da yakınları ile evlendiğini aklının ucuna dahi getirmez...

YARATILAN / SİMGESEL ALİ

Aleviler için Ali bir hoşgörü simgesidir. Aleviler nasıl kendileri "72 millete din, dil, ırk, cinsiyet ayrımı yamaksızın aynı nazarla bakıyorlarsa", hiç kimseyi inancından, ırkından dolayı hor gömüyor, aşağılamıyor ve hiç kimseyi kendileri gibi inanmaya çağırmıyor, zorlamıyorlarsa Ali'yi de öyle düşünürler. Onlara göre Ali'nin farklı inanç sahibi insanlara elini kaldırması dahi sözkonusu olamaz.

Aleviler Ali komutasındaki İslam askerlerinin farklı inançtaki binlerce insanı din ve ganimet adına katlettiklerini, bunun meşru müdafadan öte cihat anlayışının sonucu, din yayma işinin bir gereği olduğunu düşünmezler, bilmek istemezler. Anadolu'da Alevilere bir din, bir mezhep zorla dayatılıken, onlar hoşgörü, kendi öğretilerine saygı isterleken Ali'nin din adına farklı inançtakilere kılıç sallamasını nasıl mazur görebilirler? Ali'nin tüm kahramanlığı, yiğitliği Alevilerin nazarında zalimlere kaşı mazlumun yanında oluşuyla gerçekleşir. Çünkü "Düldül" zalime karşı koşar, çünkü "Zülfikar" zorbanın başına iner... Başka türlüsü düşünülemez.

Yine Alevilerin nazarında Ali bir eşitlik simgesidir. O eşitliği kabul etmeyip, "böbürlenerek" Kırklar Cemine sıradan bir insan olarak girmek istemeyen Peygamber Muhammed'i dahi Kırklar Cemi'e almamıştır. Söylenceye göre Peygamber ancak "garip bir can" olarak Cem'e girebilmiştir. Çünkü Alevi Cemi'nde eşitlik vardır, dede-talip kimsenin üstünlüğü sözkonusu değildir. Eşikte oturan da

döşekte oturan da birdir. O nedenledir ki Aleviler, Kırklar Cemi'ni de bir eşitler meclisi olarak tasarlarlar. Bir üzüm tanesi ezilir, dolu olur ve Kırk Can bu doludan kardeşce kanarak mest olurlar. Peygamber de Ali de canlar içinde birer candır yalnızca! Böyle olunca tarihsel gerçeklikte Peygamberin, Ali'nin köle sahibi olmuş olması Anadolu Aleviliğinin simgeselliğinde nasıl sözkonusu olabilir?

Anadolu insanı kendisi nasıl yaşıyorsa, nasıl inanıyorsa, nasıl düşünüyorsa -kendine ayna tutup aynada Ali'yi gördüğü için- Ali'yi de öyle yaşatır, öyle inandırır, öyle düşündürür, öyle davrandırır. Bunun bir tasarım, bir simge, bir görme biçimi olması tartışma konusu olmaktan çıkmış gerçeklik bu anlamda bir dönüşüme uğramıştır.

Elbette Anadolu Alevisinin resmini çizip başucuna astığı Ali'sini Alevilikten çıkarmak sözkonusu olamaz, düşünülemez.

SALT ALİ'Yİ SEVMEK ALEVİ OLMAK İÇİN YETERLİ OLABİLİR Mİ?

Özellikle yeminli Alevi düşmanı şeriatçıların Aleviliğin içini boşaltmak, Aleviliği Alevilik olmaktan çıkartmak için kullandıkları demogojik bir söylem de "Alevilik Ali'yi sevmekse biz de Ali'yi seviyoruz, biz daha fazla Aleviyiz" sözleridir. Bu çevreler Alevliği şeriata/ islamiyete benzetmek için kendilerinin de "Halife Ali sevgisiyle yanıp tutuştuklarını, Ehlibeyt'e karşı derin bir muhabbet beslediklerini" ileri sürerler. Tarihsel şahsiyet olan Ali'yi şeriatçıların sevmelerinde yadırganacak bir durum olmasa gerekir. Fakat sorun Anadolu Aleviliğinin Ali'yi de içine alarak büründüğü muhteva ve sıfata yaklaşım biçimidir. Şeriatçıların sevdiği Ali bin Ebu Talip ile Anado-

lu Alevilerinin sevdigi Ali aynı Ali olabilir mi? Aleviliği sapkınlık olarak, mülhidlik olarak niteleyen, bu anlamda Alevilerin katli yönünde fetva veren şeriat anlayışı Alevilerin Alisini nasıl sevebilir? Seviyorlarsa kastettikleri Ali aynı Ali olabilir mi, farklı olmaz mı? Burası önemli bir noktadır ve üzerinde ciddi bir biçimde düşünmek gerekir.

Alevilik Ali'yi sevmekse biz de Aleviyiz cümlesinin bitmesine izin vermeden söylemek gerekir. Alevilik Ali'yi Anadolu insanı gibi sevmektir. O'na yüklenen misyonla sevmektir. Ondan beklentilerle sevmektir. Yani zulme zorbalığa karşı olmak, mazlumdan yana olmak, 72 millete aynı nazarla bakmak, emekten özgürlükten haktan yana olmak, Hacı Bektaş gibi hoşgörü ile, Pir Sultan Abdal gibi başkaldırı ruhu ile donanmak ve kerameti insanda aramak demektir. Ali budur. Buyurun sevin bu Ali'yi sevebilirseniz?

Şeriatçılar Alevilik Ali'yi sevmekse diyerek Aleviliği bir şarta bağlamaya kalkışırlarken Alevilerin en duyarlı noktalarından biri olan Ali üzerinden akılları sıra demogoji yaparak Anadolu Alevilerini köşeye sıkıştırmak istemektedirler.

Ne var ki bu şeriatçı çevrelere verilecek yanıt hiç de zor değildir. Alevilik Ali'yi sevmek, Anadolu Alevisi gibi olmak demektir.

GÜZEL SEVMEK BİZE ALİ'DEN KALDI

Ali'nin Andolu Aleviliği içindeki derin izlerini tarih, edebiyat, felsefe ve bilmin yöntemlerini de kullanarak her bir alanda ayrıntılı olarak ortaya çıkarmak, Aleviliğin kendi özgünlüğünü varetmesi açısından son derece önemlidir.

Alevi Ozan'ı haksızlıklar karşısında imdadına koşmadığı için isyan edip Ali'nin elinden Zülfikar'ı alıp kırma hakkını kendisinde görürken, "güzel sevmek bize Ali'den kaldı" diyerek onu insani bir güzellikle de simgelemekten geri durmaz.

Anadolu Alevisi Ali'yi kendisi gibi algılar. Bunda şaşılacak bir yan olmasa gerekir.

SARAÇ'TA KUTSAL ÖĞELER

Bu yazıda kendi köyüm olan Sivas-Şarkışla-Saraç Köyü'ndeki kutsal adledilen öğeler üzerine saptayabildiklerimi yazmak istiyorum. Saraç Köyü'nün kuruluş tarihi 18.yüzyılın sonlarına rastlar. Adanı bir Türk boyu olan Sıraçlar'dan almış olsa gerekir. Bu konuda ne yazık ki kesin bir bilgiye sahip değiliz. Fakat köye ilk gelip yerleşenlerin Deliehmetler ve Yüzbaşlar olduğunu biliyoruz. Bu iki sülaleyi diğerleri izlemiştir. Köye 1946 yılında bir ilkokul yapılmıştır. 1960'lı yıllara kadar köyde Alevi erkanı çok düzenli bir biçimde yürütülmüştür. Bu tarihten sonra köyden kente yoğun göçün de etkisiyle yavaş yavaş cem yapılmaz erkan sürülmez olmuştur. Bunun istisnasını Şeme törenleri oluşturur.

KUTSAL DAĞ ŞEME

Saraç köyünün eteklerinde kurulu bulunduğu Şeme Dağı köylülerce kutsal sayılmaktadır. Köylüler Şeme Dağı'na dönerek dua ederler. Ondan yardım dilerler, kendilernii kötülüklerden korumasını isterler. Şeme Dağı'nın zirvesinde bir yatır bulunur. Köylülere göre bu Şeme'nin mezarıdır. Fakat dağın başında yattığı varsayılan ve dağa adını veren Şeme'den çok kutsal olan adeta Şeme Da-

ğı'nın kendisidir. Köylülere göre Şeme'den bir dal kesenin onması mümkün değildir. O kişinin başına mutlaka bir kötü iş gelir. Diğer dağlar kel-kır olmuşken Şeme Dağı bu kutsallığı nedeniyle yeşil kalmıştır. Saraç Köyü'nde Şeme'den dilekte bulunmayı halen bugün dahi kimse yadırgamamakta, çok olağan görmektedir. Hastalara iyilik, gurbetlere gidenlerin sağ salim dönmesi isteği, sevilen kız ya da oğlama kavuşma özlemi Şeme'nin yoluna koyabileceği işler arasındadır. Her yıl Haziran ayının ilk haftasında köylüler topluca Şeme Dağına "ziyarete" çıkarlar. Her köylü kendi olanakları ölçüsünde bir kurban keser, evinde ne varsa ortak sofraya sunmak için getirir. Kimsenin azına çoğuna bakılmaz. Getirilenler ortak bir yerde toplanır. Kesilen kurbanlar yine büyük ortak kazanlarda pişirilir. Herkes olanakları ölçüsünde getirir, fakat herkes gereksinimine göre pay alır kurulan sofralardan. Tüm bunlar köylünün Şeme'ye karşı hep beraber bir borç ödemesi ondan bir yıl boyunca köylerini insanlarını koruması için gerçekleştirilen törenlerdir. Zamanı gelipte Şeme'ye çıkmamak köyün tarihinde şimdiye kadar hiç olmuş bir olay değildir.

Köylüler Şeme'ye dönüp dilekte bulunurken, onun kutsal bir güç olduğunu kurbanlarıyla her yıl teyid ederken Allah'a şirk koştuklarnıı hiç mi hiç akıllarına getirmezler. Çünkü köylerinin yanı başında Şeme Dağı yükselmektedir ve onların koruyucusudur.

BOZ ATLI HIZIR

Saraç'ta Boz Atlı Hızır daha insanların çocukluklarından başlayarak tanıştıkları ve her an darda kalmışların yardımcısı olan ak sakallı ak yüzlü yaşlıca bir pirdir. Her türlü zorluk karşısında, özellikle insanların yalnız başları-

na oldukları zaman bir müşgülatla karşılaştıkları an ilk yardıma çağırdıkları Boz Atlı Hızır'dır."Hızır, Nerede çağırırsan orada hazır" Hızır için Saraç'ta Ocak ayının sonu ile Şubat ayının ilk günlerinde üç günlük süre ile Hızır Orucu tutulur. Kendisi için oruç tutulan tek kutsal kişiliktir Hızır. Orucun sonunda buğdayın kavrularak el değirmeninde çekilmesiyle elde edilen kavut sıcak şeker ile yoğurularak "kavut topu" yapılır ve tüm köylünün ortaklaşa yaptığı bu helva yine tüm köylüye ihtiyacına göre dağıtılır. Kavut topu'nun yapılacağı günün gecesi büyük leğenlere konulan çekilmiş buğdayın üzerine Hızır'ın gece gelip el basması beklenir ve o sabah özenle Hızır'ın o eve uğrayıp uğramadığı araştırılır.

Hızır ak sakallı ihtiyardır. Sık sık insanları sınamak için don değiştirerek onların kapılarını çalar. Genellikle yaşlı bir dilenci kılığında gelir. İnsanların yoksullara, muhtaçlara, yaşlılara karşı tutumlarını sınar. Hızır'ın bir gün başka bir giysi içinde kapılarına geleceğini düşünen Saraçlılar kapılarından genellikle yaşlı dilencileri eli boş çevirmemeye özen gösterirler. Dalgınlıklarına ya da aldırışsız bir zamanlarına denk gelir de bir yaşlının yüzüne kapıyı kapatırlarsa olayın farkına vardıkları an ya gelen Hızır'sa ve bizi sınamaya gelmişse diye düşünerek o yaşlı dilencinin arkasından köyün dışına kadar koşup ona mutlaka bir sadaka verirler.

Saf-temiz yaşlı köylülerin sık sık Hızır'la karşılaştığı da olur. Hızır köyü sınayıp çıkmıştır. Köyün dışında tarlasını sürmekte olan bir Saraçlıya rastlar. Gördükleri iyi ya da kötü örnekleri anlatır. Senin de evine vardım, şunlarla karşılaştım der. Saf köylü karşısındakinin Hızır olduğunu anlar. "Lan dürzü sen Hızır olmayasın?" demeye kalmaz yaşlı dilenci birdenbire ortalıktan kayboluverir.

Hızır Semahı Saraç'ta en çok dönülen, en çok sevilen bir semahtır. "Ya Hızır ya Hızır Boz Atlı Hızır,Yetiş imdadıma Boz Atlı Hızır"Hızır kutsaldır iyi bir dilek olarak "Hızır yardımcın olsun, Hızır yoldaşın olsun" Saraçlıların çok kullandığı deyimlerdir. Saraçlı köylüler Hızır'ı çağırır ve onu çağırırken Allah'a şirk koştuğunu hiç mi hiç aklına getirmez.

AY ALİ'DİR GÜN MUHAMMED

Saraçlı için ay ve gün kutsaldır. Ay'a ve Gün'e karşı yakarırken, yalvarırken onun üstün bir güç sahibi olduğu, kötülükleri ortadan kaldıracağı, kötülükleri engelleyeceği, onları kaza ve beladan koruyacağı ve iyilikler getireceği düşünülür, buna inanılır. Gökyüzünde ay bütün parlaklığıyla dururken anamın ellerini açıp ona karşı bizi kötülüklerden koruması için dua ettiğine çok sık rastlamışımdır. Hatta insanoğlunun aya çıktığını söylediğim zaman beni çok şiddetli bir biçimde azarladığını hala hatırlıyorum. "Ay Ali'dir demişti, ona kimse çıkamaz!"

Yine bizim Saraç'tan bir kadının şehirde yaşadığı ilginç bir olay var ayın kutsallığı dolayısıyla. Yaşlı kadın ilk kez köyünden çıkıyor ve şehre geliyor. Gecekondu mahallesi, akşam komşuları olan köylülerine gitmek üzere sokağa çıkıyor. Bir de bakıyor ki sokağın başında parlak bir ışık, ellerini açıp çocuklarını koruması için dilekte bulunuyor. Biraz yürüyor sokakta bir ışık daha, durup bir kez daha dua ediyor. Sokakta yürümeye devam ettiğinde bir parlak ışıkla daha karşılaşıyor. Yine ellerini açıp dua ediyor. Bu arada kendi kendine de şöyle düşünüyor "Ankara koca şehir, köy yeri gibi değil o nedenle bu kadar çok ay var!" Bizim yaşlı teyzeye onların sokak lambası olduğnu sabah gösteriyorlar.

Güneşin ve ayın kutsallığı köylülerin deyimlerine de

yeminlerine de giriyor: "Şu güneşe bakan gözlerim kör olsun!" örneği gibi. Saraçlılar Ay'a Ali, Güneş'e Muhammed diyorlar ve onları birbirinden ayırmıyorlar. Ve onları üstün bir güç olarak görürken Allah'a şirk koştuklarını akıllarına dahi getirmiyorlar.

TUTARSAN DA KARA TAŞTAN TUT!

Saraç'ta inançların-kutsallıkların somutluğu her bir öğede kendisini ortaya koyuveriyor. Öykü şöyle: Çocuğu olmayan bir karı koca kutsal bir dergahtan bir çocuk dilemeye giderken tarlasında çalışan bir köylü ile karşılaşıyorlar. Köylü nere gittiklerini soruyor, onlar söylüyorlar üç-beş günlük yoldaki bir dergahı. Köylü onların saflıklarına acıyıp az ileride bulunan büyükçe kara bir kayayı göstererek "işte diyor, aradığınız kutsal dergah burası" Karı koca gidip kara taşa dilekte bulunuyorlar. Aradan bir yıl geçiyor. Aynı karı koca bu kez kucaklarında bebekleri ile köylüye rastlıyor. Köylü nere gittiklerini soruyor. Onlar geçen yılki dileklerinin kabul olduğunu o nedenle dilek tuttukları yere kurban kesmeye gittiklerini söylüyorlar. Köylü gülüyor, dergah diyor dört günlük yerde, o sizin dilekte bulunduğunuz ise yalnızca bir kara taş. Karı koca bizim dergahımız orasıdır, ona kurban keseceğiz diyorlar köylüyü şaşırtarak.

Öykü Saraç'ta kişinin inancının sağlam olmasının yeterli olduğu, neye kime inandığnın çok önemli olmadığı, her şeyin kişinin kendi içinde dünyasında düğümlendiği yorumuyla anlatılıyor ve "tut ta kara taştan tut" sözü ile özetleniyor. Saraçlı için kutsal eli ile tutulacak, gözü ile görülecek, kulağı ile duyulacak kadar yakın olmalı. Bu nedenledir ki o özelliklerde olan unsurlarda kutsallık arıyor. Yabancı, korkutucu, uzak, anlaşılmaz değil. Tersine dost, sevecen, yakın ve kavranabilir olanı tercih ediyor.

Bilinçli, özel olarak yapılan bir tercih değil bu. Hayatın içinde kendiliğinden olan bir şey.

İNSANDA ARANAN KERAMET

Saraçlı için insanların keramet göstermesi kadar doğal bir şey yok. Anam Hubyar'dan köye taliplerini görmeye gelen bir dedenin don değiştirip beyaz bir at olarak şafağa karşı köyün içinde dolanarak insanları izlediğini, kendisinin bunu gördüğünü, dedenin de evet o beyaz at bendim dediğini anlatırdı.

Yine köyden yaşlı yoksul insanların evliya donuna girdikleri "kimde ne keramet var kim ne bilir?" sözüyle ifade ediyorlar. İnsan kendisinden keramet beklenen bir varlık.İnsanın bu özelliği hiç yadırganmıyor, tersine ondan keramet göstermesi bekleniyor. Köylüler insanı kutsal bilmekte bir sakınca görmüyor, onda umudu somutluyorlar.

Köyde komşularımızdan ineği-koyunu hastalananların ebemin dede kızı olmasından dolayı babamın giysisinden bir parça koparıp yakarak hasta hayvanları tütsülediklerine ve bu davranışlarının hayvanı iyileştireceğine inandıklarına ben birkaç kez tanık oldum.

Saraçlı burada işini "Allah'a" bırakmıyor. Allah hayvanımı iyileştirir demiyor. Kendisi eylemli bir davranış içerisinde bulunarak kutsallığı bizzat eli ile hasta hayvanını iyileştirmeye taşıyor. Kimi insan için bu davranışlar "hurafe" anlamına gelebilir. Ama yapılanın inaçsal ve psikolojik yönü göz önüne alınırsa sözkonusu olanın kadere boyun eğmek değil müdahale etmek olduğu kolaylıkla farkedilebilir sanırım.

Ayrıca soyut inançsal unsarlar neden hurafe olmuyor da halkın somut kutsallık arayışı hurafe oluyor diye pekala da sorulabilir?

Saraç'ta kutsallık hep somutta aranır, yani maddede, yani dünyanın ve insanın kendisinde. Kutsal olan elle tutulur hale geldikten sonra tüm evren kendiliğinden kutsallaşır. Bunun da kimse için bir sakıncası olmasa gerekir.

ALEVİLİK 21.YÜZYILDA ÖLEN BİR KÜLTÜR MÜ OLACAK?

Başlıkta sorulan soru ile bir tartışmanın kapısını aralamak istiyorum. Bu uyarı, bir kendine gelme önlem alma, harekete geçme sorusudur bu. Soruya olumlu değil, olumsuz yanıt vermek için bir durum değerlendirmesi, bir görevler ortaya konulması çabasıdır.

YARATAN VE YAŞATAN

Her felsefe-inanç sistemi maddi olgular üzerinde doğar ve varlığını sürdürür. Dinlerin de ideolojilerin de temelinde bir ihtiyaç, bir hayatın zorlaması unsuru vardır. İlk başta, yeni düşünce sisteminin adım attığı zamanlarda bu durumu kolaylıkla ayırtetmek mümkündür. Yeni düşüncenin izi maddi gerçeklikte çok kolay sürülebilir. Bir kuralın, bir hareketin, bir ritüelin, bir düşünce biçiminin nereden kaynaklandığını ve neye dayandığını anlamlı bir biçimde kavramak ve açıklamak zor olmamalı.

Ama zaman geçtikçe düşünce biçimi maddi gerçeklikten soyutlanarak adeta bağımsız hale gelir. Bir çırpıda düşüncenin inancın kökenini izah etmek artık olanaklı değildir. Düşünce-inanç ilk bakışta artık başka bir şeydir.

Bu durum hukuk kurallarında, felsefi sistemlerde dinsel yapılarda birebir izlenebilir, çözümlenebilir.

Düşünce-inanç biçimini yaratıp şekillendiren maddi gerçeklik alt-yapı ortadan kalksa da düşünce-inanç kendi varlığını sürdürme yeteneğini gösterir. Fakat bu onun bir gerçekliğe dayanmadığı anlamına gelmez. En ince soyutlamanın temelinde dahi bir somutluğun ifadesi vardır.

Alevi öğretisindeki tüm kuralları bu bakış açısıyla bir analize tabi tutmak bugün için atılacak adımın, takınılacak tavrın tutarlı, sağlıklı ve anlamlı olabilmenin temel koşuludur.

ALEVİLİK NASIL VAR OLDU?

Konumuz açısından Aleviliğin ne olduğundan çok tarihsel süreç içerisinde kendini nasıl var ettiği sorusuna yanıt bulmamız gerekiyor. Kuşkusuz Aleviliğin ne olduğunu ve nasıl varolduğunu birbirinden ayırt etmek oldukça güç. Hatta mümkün değil. Çünkü Alevi öğretisi karakterinden ve özelliklerinden, niteliğinden dolayı tüm bu hasımane muamelelerin muhatabı haline geliyor ve bunun sonucu olarak da kendi varoluş koşullarını hazırlıyor, yaratıyor.

Bir konunun altını çizmek durumundayız. Alevilik dünyada eşi benzeri bulunmayan Anadolu'ya özgü bir öğretidir. Bu öğreti; inançsal, kültürel, felsefi, yaşam biçimsel unsurların özgün ben sentezinden meydana gelmiştir. Bu unsurların her biri diğeri kadar önemlidir. Salt bir unsura yapılan vurgu Alevilik tanımlamasını mutlaka eksik bırakacaktır. Aleviliği bütünsel bir kavrayışla ele almak durumundayız.

Bu saptamadan sonra yine çok önemli bin soruyu sorup yanıtını aramaya geçebiliriz. Bu soru da "Alevilik nasıl varoldu?" sorusudur. Çabamız sorusunun yanıtını bulmaya yöneliktir.

Soru şudur:Alevilik tarihsel süreçte kimin (yaşayan,

somut, canlı, hangi insanların)öğretisi olmuştur? Alevi öğretisine kim sahip çıkmış, yüzlerce yıllık zaman içerisinde kimler onu günümüze değin taşımıştır.?

Anadolu tarihsel sürecinde, Anadolu coğrafyasında yapacağımız gezintide bizi evine obasına buyur edecekler yoksul köylüler, göçebeler, esnaflar olacaktır. Diğer yandan gerek Selçuklu Devleti zamanında gerekse Osmanlılar döneminde merkezi otoritenin, sarayın resmi dini inancı şeriat olmuştur. Anadolu coğrafyasında hanedanlık merkezi ve büyük şehirlerde egemen ideoloji şeriat iken bunların dışında kalan geniş alanlarda yaşayan insanlar şeriat dışı inançlara mensup olmuşlardır.

Osmanlı ve Selçuklu tarihinde şeriat, bir avuç egemenin inancıdır. Büyük, geniş insan topluluklarının karşısında bir egemen azınlığın dinidir. Şubat **1514** tarihli bir Venedik belgesinde "Anadolu nüfusunun 4/5'inin Alevi olduğuna dair" bilgiler vardır.(1) Yine 16. Yüzyıl'da Anadolu'da bulunan Viyanalı bir tüccar Türkiye anılarında "Anadolu halkının 3/4'ünün Alevi inançlı olduğunu"söylemektedir. (2)

Egemen azınlıklar büyük çoğunluklar üzerindeki egemenliklerini baskı ve zor ile tesis ederler.Yoksa egemenliklerini kurmaları ve sürdürmeleri mümkün olmaz. Hele bu durum Ortaçağ iktidarlarının temel karakteridir.

Kendisi de bir azınlık iktidarı olan Osmanlı Devleti egemenliğini sürdürmek için zor ve şiddeti kendi tebasına karşı bütün ağırlığı ile uygulamaktan geri durmamıştır.

Yoksul Anadolu köylüsü Osmanlı'nın karşısında kendisini şeriat dışı inançlarla ifade etmiştir. Bunu da doğal görmek gerekir. Yoksul köylünün kendisine zulmeden padişahların, vezirlerin, beylerbeylerinin, kadıların, zalimlerin, tımar sahiplerinin dini inancı olan şeriat kabul etmesi mümkün olabilir mi?

Psikolojik olarak, insani olarak bunun yanıtı "hayır"dır. Ayrıca iki gerçeklik üstüste gelmektedir. Zaten Anadolu insanının büyük kesimi İslamiyet'i kabul etmemişti, İslami bir görünüm altında kendi inancını olduğu gibi sürdürmektedir. Bunun üstüne iktidar sahiplerinin, inancını-dinini kabul etmeme, ona benzememe refleksi de eklenmektedir.

Alevilik tarihsel süreçte çeşitli adlar altında Anadolu yoksul köylüsünün-göçebesinin, ezilen zulme uğrayan insanların tüm baskılara rağmen sarıldıkları bir öğreti halini almıştır. Bu öğreti bu insanların yaşamlarının devamını sağlayacak ilkeleri, kuralları, inanç öğelerini de bünyesinde barındırmak durumunda olacaktır, olmuştur da. Alevilik Anadolu yoksulunun varoluşudur.

ALEVİLİĞİN DİRENÇ ÖĞELERİ

Osmanlı hanedanı, Osmanlı şeriatı karşısında Anadolu yoksulu Alevilik bayrağını kaldırıken kendisini varkılacak kurumları, kuralları yani direnç öğelerini de oluşturmuştur.

Direnç öğeleri bir yanı ile padişah otoritesine egemenliğine onun zulüm düzenine karşı çıktığı için ona uygun kurallar içerir, bir yanı ile şeriata karşı oluşundan şeriata yönelik reddiyelerden oluşur. Bu nedenledir ki, Osmanlı şeyhülislamlarının Alevilerin katline yönelik fetvalarında "Alevilerin padişahın cihan hakimiyetine başkaldırmış olmaları, şeriat emirlerini yerine getirmedikleri, cihetlerinden dolayı, iki cihhetten de katledilmeleri" buyrulur.

Alevilik, Anadolu yoksulunun varoluş kurallarının bütünüdür. Bu kurallar inanç kurallarıdır, yaşamın devamını sağlayan yaşam kurallarıdır. Gizlidir, saklıdır

"sır"dır. Anadolu yoksulu büyük bir irade ile Osmanlı egemenliği altında kendisine yaşam alanları açmış, "kurtarılmış bölgeler" yaratmıştır. İşte bu yaşam alanlarında Anadolu insanının kendine özgü kendi koyduğu yaşam ve inanç kuralları geçerlidir. Bunlar egemenlik içinde bir başka egemenliği var eden niteliktedir.

Anadolu Aleviliğine özgü inanç-yaşam kuralları insanların varlıklarını koruyup sürdürebilmelerini sağlar. Bundan dolayıdır ki rasyoneldir, somuttur, elle tutulur bir karakterdedir. Ve sonuç olarak her kural bir yaşamsal ihtiyaca karşılık gelir, yanıt verir.

Anadolu Aleviliği büyük bir gizlilik içinde varlığını ve muhalefetini sürdürmüştür. Çünkü açıklığına razı gelmek bir yana izine- belirtisine dahi tahammül edilmez. O nedenledir ki Alevi yerleşim alanları ana yollardan uzak, şehir merkezlerinin dışında ulaşılması güç dağ başlarında, yaylalarda olmuştur. Alevi köyleri, obaları gizlilik içinde gizlilik mekanlarıdır.

Mekanın seçilişi de kuralın konuluşu da varolma kavgası tarafından biçimlendirilir. Bu çok açıktır. Aleviliğin kurum ve kurallarında bu açıklık tüm çıplaklığıyla görülebilir.

Kuşkusuz Alevi öğretişinin şekillenmesinde, direnç öğelerinin ortaya çıkışında Osmanlı/Selçuklu devletlerinde geçerli üretim biçiminin üretim ilişkilerinin belirleyici rolü söz konusudur.

Feodal üretim tarzının geçerli olduğu bu devletlerde sömürü artı ürüne ürün-rant, angarya ve vergiler biçiminde el konulması olarak gerçekleşir. Devlet ve devlet adına toprağı has, zeamet, tımar adları altında tasarruf eden feodal beylerle köylülük ve göçebeler, çıkarları birbiriyle zıt, uzlaşmaz sınıf karşıtlığı içerisindedir. O ne-

denledir ki; Anadolu yoksul köylü Alevi ayaklanmalarında bu unsurlar karşılıklı cepheleri oluştururlar.

Aleviliği var eden iktisadi koşulların en önemli özelliği bu üretim ilişkisinde köylülüğün kendine yeter, geçimlik bir toprak parçasını işlemesidir. Dolayısıyla kapalı, geçimlik ve Pazar ile her hangi bir ilişki yaratmayan yoksul köylülük açısından bir üretim söz konusudur. Bu kapalı, köy sınırları içinde dönüp duran iktisadi yaşam Aleviliğin özerk, bağımsız, gizli direnç öğelerinin yaşandığı bir alanıdır. Yoksul Anadolu köylüsü merkezi yönetimin her türlü otoritesini etkisiz kılacak kurumlar, kurallar yaratmada ustadır, başarılıdır.

Aslında Osmanlı Devleti açısından tebaasının dini ya da neye inandığı çok da önemli değildir. Üretimden payını, vergilerini aldıkça köylüyü angaryaya koşabildikçe tebanın "inançlarına ilgisiz" de görünebilir. Ancak söz konusu inançlar iktidarın varlığını tehdit eder, onun için bir tehlike oluşturur renge bürünürse o zaman her türlü zor mekanizması şiddetle işlemeye başlar. Bu bakımdan Aleviliği ta baştan beri Anadolu yoksulunun bayrağı, inancı, direnç öğesi, varoluşu olarak gören ve niteleyen Osmanlı hanedanı, Anadolu'dan "Alevi öğretisinin ve Alevilerin kökünü kazımayı hep gündemde tutmuştur."

ALEVİLİĞİN RASYONELLİĞİ

Kendi varoluşu ve yaşamsal gereksinimleri Anadolu yoksulunun yaşamın gerçekliğinden süzüp yarattığı unsurların toplamı, Alevi öğretisini var eder. Bu unsurlar somut bir yaşamsal gereksinime yanıt verirken diğer yandan inançsal özellikler de taşırlar. Yaşanılan zaman dilimi için bunu da doğal görmek gerekir. Merkezi devlet otoritesinin resmi inancını, hukukunu reddeden topluluk

onun yerine kendi kurallarını koymak zorundadır. Pazarla ilişkisi olmayan, kendine yeter bir üretim ilişkisini yaşayan Anadolu köylüsü Osmanlı adaletinin yerine kendi adaletini, Osmanlı yönetiminin yerine kendi yönetimini Osmanlı inanç sisteminin yerine kendi inancını koymaktan geri durmaz.

İşte Alevi rasyonelitesinin temeli budur. Anadolu yoksulunun merkezi otoriteye karşı geliştirdiği inanç ve kurallar bütününün her bir öğesinin yaşamda bir karşılığı vardır.

Alevilikte çok önemli bir yer tutan "Cem" kurumunun analiz edilmesi düşüncemizi tümüyle doğrulayacak sonuçlar verecektir. Cem, gerek yönetim, gerek yargısal bir fonksiyonu yerine getirir. Yoksul Anadolu Alevi Köylüsü Osmanlı'nın kadısını tanımaz. Tüm hukuksal sorununu cem ortamında çözer. Ve herkes hakkında "razı"olur. Yine toplumu ilgilendiren tüm kararlar tüm canların katılımı ile orada verilir. Cem'in işlevinin somutluğu alternatif gizli bir iktidar odağı oluşu onun kutsallığını, inançsal yarını ortadan kaldırmaz. Tersine ona yüklenilen kutsallık, cem otoritesini pekiştirir, kararını kesin ve keskin kılar. Burada rasyonellikten bir sapma değil tersine zamana göre rasyonelliğin varoluşu sözkonusudur.

Bu açıdan Alevilik'teki 12 Hizmet'i de değerlendirebiliriz. Yine şu görülür ki; her hizmetin somut, elle tutulur, toplumun bir gereksinimine yanıt veren bir anlamı vardır. Bu hizmetler de inanç unsuruyla çevrilmiştir, her bir hizmete ayrı bir kutsallık yüklenilmiştir. Alevilik'teki 12 Hizmet'in hiçbirinde akıldışı bir yan bulmak olası değildir.

Toplumda karşılıklı dayanışmayı, yardımlaşmayı, denetimi sağlama işlevlerini gerçekleştiren "müsahiplik"

olgusu da böyledir. Yaşamın tartışmasız, en fazla önemsenen ve hatta üzerine titrenen bir inanç öğesi, kutsallık yüklenilen bir değeridir. Rasyonellik açısından Alevi öğretisini vareden tüm unsurlar tek tek ele alındığında dahi varacağımız sonuç değişmeyecektir.

YANITINI ARADIĞIMIZ SORU

Alevi öğretisinin rasyonelliği bir bakıma onun zayıf noktasıdır da. Alevilik'te akıldışılık, mantık dışılık yoktur. Bu durumda somut bir gereksinim sonucu oluşan Alevilik kurumları, değerleri, inanç öğelerini bu gereksinimin ortadan kalkması sonucunda ne tür bir akibet beklemektedir ?

Evet, merkezi feodal Osmanlı Devleti çözülmüş ve onun yerini Cumhuriyet yönetimi almıştır. Geçimlik köy ekonomisi de kapitalizmin gelişmesiyle birlikte yerini Pazar ekonomisine bırakmıştır. Ayrıca köyden kopan nüfus, emeğini pazara sunmak için kentlere akmaya başlamıştır. Burada sözkonusu olan şehirle dünya ile tanışmadır. Artık Aleviler, yalnızca Alevilerden oluşan, yalnızca Aleviler'in yaşadığı köy birimlerinden değil farklı inançların-kültürlerin bir arada bulunduğu büyük şehirlerde de yaşamaya başlamışlardır.

Özellikle 1950'lerden sonra köyden kente göçeden nufusun büyük bir oranının Aleviler oluşturmaktadır. Önceleri; mevsimlik işçilik şeklinde başlayan nüfus hareketliliği, daha sonra yerleşme amaçlı göçe dönüşürken köyde kalan insanlar da artık pazara yönelik olarak üretim yapmaya başlamışlardır.

Burada gerek köyde kalıp Pazar için üretim yapan, gerekse şehre göçüp emeğini pazara sunan Aleviler açısından bir "Aleviliği yaşama" sorunu doğmuştur.

Artık sınırı bozulan, tarlasına tecavüz edilen köylü Cem'de bu işleri yapan kişi dara çekilerek hakkını aramak yerine şehirde bulunan mahkemeye başvurmak yolunu seçmek durumunda kalmıştır. Cem yapılamaz, görgü görülemez, edeb-erkan yürütülemez koşullar gelip dayatmıştır.

Şehirdeki Alevi'nin durumu daha da perişandır. Düne kadar "yezit" diyerek yaklaşmadığı, hakir gördüğüi bir inancın çepeçevre kuşattığı bir ortamda kendi inancından yolundan olan insanları nasıl bulup tanıyıp Cem yapacak, dara durup yaptıklarının hesabını verecektir?

Burada aynı köyden olmanın yerini daha büyük, daha kapsayıcı bir değer olan aynı inançtan yoldan olma olgusu almıştır. Şehir bir bakıma kişiyi özgürleştirecek ufkunu açmaktadır. Fakat şehir tuzaklarla doludur. Devletin, Osmanlı'da olduğu gibi bir resmi dini vardır. O mezhepten olmamak adeta yine suçtur, ayıptır. Düne kadar köyünde gizli bir biçimde Aleviliği yaşatan insanlar bu kez ancak evlerinde gizleyerek Aleviliği yaşatabilecektir. Ne var ki, şeriat, devlet eliyle "sen de bize benze, sapık yolunu terket" yollu gizli ya da açık, zor ya da ikna yöntemleriyle tehditler savurmaktadır. Yine köyde kalan Alevi'yi de devlet kendi haline bırakmamakta, onu yola getirmekte kararlıdır. Alevileri "Müslüman yapıp, doğru yola getirmek için" köylerine zorla cami yapan, "Meğer bin yıldır siz sapkın bir şekilde yaşıyormuşsunuz da bizim haberimiz yokmuş"diyen devlet, kendisi için Aleviliği "bir tehdit unsuru olarak"gördüğünü resmi belgelerine yazar.

Şehir, tuzaklarla doludur. Fakat şehirde yeni dostluklar yeni müsahiplikler de yeşermektedir.

Osman "yezit" olsa da aynı fabrikada, aynı tezgahın

başında birlikte üreten, patrona karşı aynı grev önlüğünü giyerek omuz omuza halaya duran, Ali, Osman'ın yezitliğinden şüphe duymaya başlar. Bu yeni dostluklar demektir. Fakat Ali bir yandan da Cem'e girmek, semah dönmek, bağlama eşliğinde deyişler söylemek istemektedir. Ramazanda oruç tutmaya zorlanmamak, Hızır Orucunu gönlünce tutmak istemektedir. Şehirde Alevilik nasıl yaşanacaktır? Yoksa Alevi öğretisini somut gereksinimler doğurduysa bu gereksinimlerin kalkmasıyla Alevilik 21. Yüzyılda ölen bir kültür mü olacaktır, gereksinimler ortadan kalkmış mıdır? Bu konu üzerinde bilimsel yöntemlerle özel olarak durmak gerekiyor.

NOTLAR

(1) Tarih ve Toplum, sayı, 82

(2) Necdet Kurdakul, Bütün Yönleriyle Bedrettin, İstanbul 1977, sf.257,

GÜNÜMÜZ ALEVİLİĞİNİN EVRENSEL DEĞERLERİ

Anadolu etnik, inançsal, kültürel farklılıkları bünyesinde barındıran çok renkli bir mozaiktir. Büyük ve zengin tarihsel geçmişi ile bir dünya kültür mirası coğrafyasıdır. Doğaldır ki bu dünyanın insanlık ailesi için son derece değerli birçok inançsal/kültürel unsuru yeterince bilinip tanınmamaktadır.

Anadolu'da yaşayan kültürel inançsal topluluklardan birini de kendilerine özgün yapıları ile Aleviler meydana getirir.

Alevilik nedir, Aleviler kimlerdir?

Alevilik çeşitli ve farklı kültürlerden, dinlerden, inançlardan aldığı ögeleri sentezleyerek bünyesine alarak orjinal bir öğreti yaratmıştır. Alevilikte Hıristiyanlık'tan, islamiyet'ten, Budizim'den, Mani inancından, Zerdüşlük'ten, Anadolu'nun yerli inançlarından vb. unsurlar görülür. Düşünüldüğünün tersine Alevilik islamiyet'ten farkı, onun şartlarına, olmazsa olmazlarına uzak duran bir felsefedir.

Alevilik; insanı merkezine koyan (insanı merkez alan) Anadolu'ya özgü eşi benzeri olmayan bir felsefe, bir inanç, bir yaşam biçimi, bir kültür, bir öğreti ve hatta bunların tümünü de aşan bir toplumsal olgudur.

Aleviler Anadolu toprakları üzerinde 1000 yıldır yaşamlarını sürdürmektedirler.

Anadolu Alevi nüfusu ise 20 milyon civarındadır.

Alevilik Anadolu'daki resmi dinsel anlayışın dışında oluşmuş ve olmuştur. Bu nedenledir ki tarihte Anadolu'da kurulan gerek Selçuklu devleti zamanında gerekse Osmanlı imparatorluğunun hakimiyeti altında sürekli olarak Aleviler baskı ve zulüm görmüşler, aşağılanmışlar, horlanmışlar, yadsınıp yok edilmeye kalkışılmışlardır.

Alevilik Osmanlı'nın resmi dinsel anlayışı olan şeriatı/islamiyeti yadsıyan bir inanç/öğreti olduğundan Aleviler birçok katliama maruz kalmış, tarihsel süreçte kendi varlığını korumak için bedeller ödemiştir. Avrupa'da ortaçağda yaşanan engizisyonun bir benzeri Anadolu'da Aleviler üzerinde uygulanmıştır.

HÜMANİZM, ALEVİLİĞİN TEMEL KARAKTERİDİR

Aleviler tarihte salt inançlarından/ kültürlerinden/ öğretilerinden dolayı birçok katliam yaşamış olmalarına rağmen Alevi öğretisinin temelini insan sevgisi yani hümanizm oluştur. Aleviler insanda tanrısal özellikler görürler. Onlara göre insan tanrının yeryüzündeki yansımasıdır. insana gösterilecek sevgi ve saygı yeryüzündeki her türlü ibadetten daha değerlidir. insana değer verilmelidir çünkü insan dünyadaki her şeyin yaratıcısıdır. insan yaratan ve yaşatandır. Hümanizm, insan sevgisi temelinde tüm "kerametlerin/ mucizelerin" insanda olduğuna inanır. Bunu "her ne arar isen insanda ara" özdeyişiyle dile getirir.

Aleviler insanlar arasındaki her türlü ayrımcılığa karşıdırlar. insanın insan olarak doğmasından ötürü saygıya, hak ve özgürlüklere layık olduğuna inanırlar.

İnsan hakları evrensel bildirgesinde ifadesini bulan temel insan haklarının bütün insanlar için gerçekleşmesi gereğine inanırlar.

Alevi toplumu barıştan, dostluktan, hoşgörüden yana, bilime ve gelişime açık zengin sanatsal ve estetik değerleri ile insanlığın gelişimine katkıda bulunmaktadır.

Alevilik dünyada yaşayan tüm insanlık ailesini/tüm insanları dost ve kardeş bilir. Farklı olmayı insanlık için bir zenginlik sayar.

ALEVİLER DEMOKRASİDEN YANADIR

Aleviler ve Alevi öğretisi demokrasiye bağlıdır. Bu onun tarihsel geleneğinden, Alevi öğretisinin yapısından kaynaklanır. Aleviler kendilerini demokrasi cephesinde görür. Çünkü demokrasi genel anlamıyla halka ve çoğulculuğa dayanan ama bireyin ve azınlıkların haklarına güvence veren inançların, düşüncelerin, siyasi eğilimlerin özgürce tartışıldığı farklılıkların kendisini ifade edebildiği çoğunluk ilkesinin hakim olduğu ve sorumluluklarının yüklendiği bir ortamı varkılar.

Yoksul Anadolu insanlarının varoluş öğretisi olan Alevilik sürekli bir gelişim, oluşum ve değişim içerisinde olmuştur.

Alevilik 1000 yıllık tarihi boyunca mazlumdan yana zalime karşı, ezilenden yana ezene karşı, zulme, zorbalığa baskıya karşı haktan ve haklıdan yana olmuştur.

Kendi dışındaki inançsal, dinsel, kültürel farklılıkları bir gerçeklik olarak gören ve saygı ile yaklaşan Aleviler tüm toplumsal kararların o toplumda varolan bireylerin ortak iradesi ele alınması gereğini savunur.

Alevilikteki toplumun iradesini arama anlayışı günümüzde demokrasi olgusu ile bütünüyle örtüşmektedir.

Günümüz Alevi topluluğu tamamıyla demokrasiden yanadır. Yaşadıkları ortamlarda eksiksiz bir demokrasinin gerçekleşmesi için uğraş vermektedirler.

Alevi hareketi insanını doğası ve tarihi birikim bakımından dolayı özgürlükçüdür ve demokrasi yanlısıdır. Çünkü özgürlük insan kişiliğini ve düşüncesinin gelişmesi, gerek bireyin gerek toplumun yaratıcı, yetenekli ve sürekli gelişebilmesi için başta gelen koşuldur. Özgürlük, aynı zamanda yenilenme, gelişim ve değişim için gereklidir.

Bu anlamıyla Alevi örgütlenmesi, inanç özgürlüğünü, siyasi örgütlenme özgürlüğünü, düşünce ve basın yayın özgürlüğünün, insan hak ve özgürlüklerini şavunur.

Tüm sorunların ancak demokrasi temelinde çözülebileceğine inanırlar.

ALEVİLİK
DOĞMATİK V E BAĞNAZ DEĞİLDİR
ALEVİLİK RASYONELDİR

Alevilik dogmatik ve bağnaz değildir. Aleviler kuralcı ve biçimciliği reddederler. Öze, önem verirler. Diğer dinlerde, inançlarda olan, insan yaşamının her alanına müdahale eden kendileri dışında "doğruyu" görmeyen katı donuk yaklaşımları Alevilikte bulamazsınız. Dogmatizme karşı, bilimden yana, insan aklının ve iradesinin özgürlüğüne inanırlar. Alevilik eleştirel bir yaklaşımı savunur. Alevi öğretisinde "mutlak"lık, "değişmez"lik söz konusu değildir.

Kılık-kıyafetten, ibabet etme biçimine, dünyaya, yaşama bakışta bu farklılıkları açık seçik görmek mümkündür.

Bu durum aynı zamanda Aleviliğin bir zenginliğidir. Aleviler hiç kimsenin kendileri gibi inanmak ve düşün-

mek zorunda olduğunu dayatmazlar. Kimseyi kendilerine benzetmek istemezler. Herkesi kendilerini ifade ediş biçimlerine göre algılarlar, eşit koşullarda bir arada özgürce yaşamayı savunurlar.

Alevilik rasyoneldir. Alevilikte akıl ve mantığa aykırı düşüncelere / inançlara / uygulamalara yer yoktur.

Alevilik gerçekliği temel aldığından dolayı, realisttir, ilericidir.

ALEVİLİK ÇAĞDAŞTIR
SÜREKLİ BİR DEĞİŞİM VE
GELİŞİMDEN YANADIR

Alevlik donmuş, kalıplaşmış bir öğreti/inanç değildir. Tüm tarihi boyunca sürekli bir gelişim, değişim ve ilerleme içerisinde olmuştur. Alevilikte bir söz vardır: "Zaman sana uymuyorsa sen zamana uy!"

Aleviler tüm çağdaş yeniliklere öğretilerini uyarlamayı bilmişlerdir. Alevilik yaşadığı ülkeye, zamana, mekana, yenilik ve değişimlere uyma yeteneğini her zaman gösterebilmiştir.

Alevilik bilimsel ve teknolojik gelişmelerden yana olmuş, değişim ve gelişime her ortamda öncülük etmişlerdir.

Bilim dışılığı, akıl dışılığı şiddetle reddeder.

Bilim her koşulda Aleviliğin yol göstericisi olmuştur. Bir Alevi özdeyişi bu anlayışı şu şekilde ifade eder: "Bilimden gidilmeyen yolun sonu karanlıktır!"

ALEVİ ÖĞRETİSİ EVRENSELDİR
HOŞGÖRÜ ÜZERİNE YÜKSELİR

Anadolu Aleviliği evrensel özellikler gösterir. Bu nedenle yalnız başına hiçbir ulusa, etnik guruba mal edilemez, onunla sınırlanıp daraltılamaz.

Alevilik yeryüzünde yaşayan tüm insanları din, dil, ırk, inanç, cinsiyet ayrımı yapmaksızın bir ve eşit olarak görür.

Alevi öğretisinde "72 millete bir nazarla bakmak" ilkesi esastır. Bu tüm insanlar için eşitlik ve kardeşlik demektir.

Aleviler geçmişten bugüne hiçbir ulusa kendi dışındaki hiçbir inanca ve kültüre arşı düşmanlık beslememiştir. Tersine kardeşçe bir arada eşitçe yaşamayı öne çıkartmıştır. Çok kültürlü, çok inançlı, çok milliyetli bir barış ve kardeşlik ortamını özler.

Alevi öğretisi hoşgörü temeli üzerine kurulmuştur.

Aleviler hiçbir insanı inancından dolayı kınamazlar, hakir görmezler, küçümsemezler. Hiç bir insandan kendileri gibi inanmalarını talep etmezler. Kendi yollarına girmeye zorlamazlar. Kimseyi kendilerine benzetmek istemezler. İslamiyet'in fetih anlayışına şiddetle karşıdırlar. Dinsel bağnazlığı, fundamentalizmi şiddetle reddeder.

Alevilik ırkçılığı insanlık suçu olarak değerlendirir.

Uluslarüstü bir inanç bir yaşam tarzı olan Alevilik, kendisini Alevi gören, Alevi hisseden bütün uluslardan insanların, yani Türklerin, Kürtlerin, Arapların, Arnavut ve diğer ulusların ortak bir inancı kültür mozaiğidir.

Aleviler, Anadolu'nun zengin mozaiğinden, ulus ve inanç kültür kimlikleri temelinde eşit koşullarda kardeşçe bir arada yaşamayı hayata geçirecek, imha ve inkar politikalarını reddeder ve yeni bir toplumsal barış projenin yaratılmasından yanadırlar.

Bu çerçevede Alevi öğretisi Alevi inancı ve kültürü her türlü ırkçı-şovenist ve milliyetçi akımı reddeder. Ona karşı mücadele eder. Bu anlayışlarda barışçı, eşitlikçi ve evrenseldir.

ALEVİLER LAİK TOPLUM LAİK DEVLET İLKESİNİ SAVUNURLAR

Alevi toplumu yaşadığı her toplumda kamusal ve toplumsal hayatın laiklik ilkesine uygun olarak yapılandırılması gereğini savunurlar. Laiklik, siyasal, hukuksal ve felsefi bir bütünlük arzeden, imam ve inanç yerine aklın hakimiyetini, bilimi öne çıkaran laiklik aynı zamanda, siyasi iktidarların dini kudretten ayrılması dinin kamu hayatı üstündeki etkisini sınırlamak ve genel olarak devletle din işlerinin birbirinden ayrılması anlamını da taşır.

Laiklik ilkesinin reddi, kamusal ve toplumsal hayatın bir inanca, bir dine göre şekillendirilmesi çağdışılıktır, toplumsal bir çatışma nedenidir.

Laiklik inananların, farklı inananlar farklı düşünenlerin kendi tercihlerinin ortak güvencesidir. Bunun için laiklikte devlet inançlar karşısında taraf değil, ortak güvencedir. Laiklik inanç dünyasının sivil topluma devridir. Bu çerçevede laiklik demokrasinin temel bir ilkesidir.

Bunun içindir ki Aleviler laiklik ilkesini ısrarla benimserler. Laiklik için mücadeleyi her zaman yürütür ve savunurlar.

ALEVİLİK DOĞA VE ÇEVRE DOSTUDUR

Alevi öğretisi doğa ve insan dostudur. Alevilikte "her şeyin bir canı/ruhu" olduğu inancı vardır. Dolayısıyla dağın, taşın, ağacın, ırmağın, böceğin yani doğadaki tüm canlı ve cansız varlıkların da bir canı vardır. Ve hiç bir canı incitmemek gerekir. Aleviler doğayla dosttur. Doğanın tahrip edilmesine, insanların insanca yaşayacağı ortamın yok edilerek çevrenin kirletilmesine karşı dururlar. Hatta Alevilikte ağaçların, dağların, suların kutsallığı

söz konusudur. Bu kutsallık yaşam kaynağı olan doğanın korunmasından kaynaklanıyor olsa gerekir.

ALEVİLİKTE KADIN ERKEK EŞİTLİĞİ VARDIR

Alevi felsefe ve öğretisinde cinsiyet ayrımcılığına yer yoktur. Kadın ve erkek toplumda eşit statüdedirler. Alevilik tüm kültür ve inanç eylemlerinde kadın ve erkeğin eşit biçimde yer almasını öngörür. Alevilikte kadın erkek eşitliği "aslanın dişisi de aslandır" özdeyişi ile dile getirilir.

SANAT ALEVİLİĞİNİN VAROLUŞ UNSURUDUR

Sanat Alevi öğretisini var eden temel unsurların başında gelir. Aleviliğin toplumsal/inançsal kurumlarının başında gelen "cem" adı verilen toplantılar saz, şiir, semah eşliğinde yürütülür. Alevilik'te Alevi felsefesini dile getiren şiirleri söyleyen ozanlara büyük saygı duyulur. Ozanların eren/evliya olduğu dahi düşünülür. Şiirler saz eşliğinde ezgili bir biçimde söylenir. Bir müzik aleti olan saz da Alevilikte kutsal addedilir. Kadın ve erkeklerin birlikte katıldıkları semahlar (yani dans) da Aleviliğin vazgeçilmez unsurlarındandır.

Sazı, şiiri, semahı ile Alevilik estetize edilmiş bir yaşam sunar.

ALEVİLER DÜNYAYA KUCAK AÇIYOR

Farklı ulusların, toplulukların, inançlarından, kültürlerinden, tarihi birikim ve estetik değerlerinden süzülüp gelerek özgün bir öğreti oluşturan Anadolu Aleviliği sosyolojik gelişime uygun olarak bugün kıtaları kapsayan bir geniş coğrafyaya yayılmış bulunmaktadır.

Ne var ki bütün varlığına rağmen Alevilik Türkiye'de resmi olarak yok sayılmakta, inkar edilip yadsınmaktadır. Aleviliğin inkarı yalnız Türkiye için değil insanlık ailesi için de önemli bir kayıptır.

Dünya insanlığını sevgi, saygı ve hoşgörü ile birbirine kaynaştırarak barış içinde uyumlu bir şekilde bir arada yaşamalarını özleyen/öngören Alevilik bunun için tüm dünya insanlığına kucak açmış bulunmaktadır.

"Avrupa Parlementosunda Alevi Sempozyumu"na (Strazburg'ta 6-7 Mayıs 1999) sunulan bildiri metnidir.

AVRUPA ALEVİ AKADEMİSİ'NİN TARİHSEL ÖNEMİ

AMAÇ VE KASAM

Bilgiye sahi olanın iktidara sahip olduğu günümüzde toplumsal hak ve özgürlüklere sahip çıkabilmek için bilgi üretimi yapan bilim ve kültür kurumlarına herkesten daha fazla Alevilerin ihtiyaç duyduğu tartışma götürmez bir gerçektir.

Aleviliğin resmi anlayışlarca yok sayıldığı, yadsındığı ve bunların da ilerisine geçilerek asimile edilmeye çalışıldığı bir ortamda Aleviler ancak inançları, felsefeleri, kültürleri, yolları hakkında sağlıklı ve bilimsel bilgiyle donanımlı olurlarsa bu saldırıyı geri püskürtebilirler.

Asimilasyon politikalarına dur diyebilmek, kendi varlığını bir çınar gibi yaşatabilmek için sağlam tahkim edilmiş bir ideolojik cephenin açılması, yani Avrupa Alevi Akademisi gecikmiş de olsa coşkuyla selamlanması gereken bir girişimdir.

Bilinç olmadan hareketin olamayacağı diyalektik bir gerçeklik ise Alevi Akademisinin kuruluşu ile tarihsel bir misyonun yerine getirildiği apaçıktır.

Yüzlerce yıllık Anadolu toprağının ortaya koymuş, üretmiş, yetiştirmiş, biriktirmiş olduğu maddi ve manevi kültürel değerleri bilimsel bir yaklaşımla araştırıp, ortaya

çıkarıp, koruyup, sahiplenip yarınlara taşımak tüm bu değerlerin yokolup gitmesine meydan vermemek bugün için temel bir görev olarak önümüzde durmaktadır.

Ezilen, horlanan, baskı altında tutulan, zulmedilen ve tüm bunlara karşı inatla direnip başkaldıran yoksul Anadolu insanının onurlu mirasına sahip çıkmak bir zorunluluktur.

İnsan yaşantısının devamını sağlayan, inanca, felsefeye, üretime, sevince, acıya, giyinmeye, oyuna, sanata dair her şey bu kültürün bir parçası olarak ele alınmalıdır.

Siyasal iktidarların Anadolu kültürel değerlerine yaklaşımının ayrımcı, asimilasyoncu, çifte standartlı, şoven, ırkçı, şeriatçı bir nitelik taşıdığı gözönüne alınırsa bu değerlere sivil-demokratik kurumların sahip çıkmasının gerekliliği kendiliğinden anlaşılır.

Bugün yadsınan, yokolup gitmeye yüz tutturulan, kültürel, folklorik, inançsal ve maddi kültüre ait değerler orjinal bir şekilde merkezi iktidarların görece hakimiyet alanının dışında kalan Anadolu coğrafyasında yaşamaktadır. Bu değerlerin yoksul Anadolu insanının tarihsel olarak resmi din olan şeriata karşı varoluş inancı olan Anadolu Aleviliğine ilişkin değerler olduğu da bir gerçektir. Tarihinden cağrafyasına, inancından felsefesine, çiçeklerinden kilimlerine, halaylarından semahlarına, pişirilen yemeklerinden üretim araçlarına değin Anadolu Aleviliğinin tüm bu maddi-manevi değerleri önümüzde henüz işlenmemiş bir hazine olarak durmaktadır.

Kendi özüne yabancılaşan, başkalarının değerlerini kölece benimseyen toplumların kişilikli bir şekilde kendisini var etmesi, hak ve özgürlüklerine, inancına ve değerlerine ve bundan da öte yarınlarına sahip çıkabilmesi mümkün değildir. İnsanlığın evrensel değerleri ancak ye-

rel değerlerle harmanlandığı ölçüde anlamlı olabilir, yerli yerine oturabilir.

Anadolu Aleviliğine ilişkin inançsal-kültürel değerlerin ortaya çıkarılması, tarihsel haklılığın bir göstergesi olan mücadele geleneğine sahiplenilmesi yarın için atılacak adımın sağlıklı olmasının da başlıca koşuludur. Bu bir tutuculuktan öte ilerici, devrimci bir yürüyüşün de temel gereğidir.

Türkiye'de siyasal iktidarların ırkçı, şoven ve şeriatçı bir tarih, kültür politikası izledikleri gözönünde tutulursa bu yadsımacı, asimilasyoncu politikaların insanlık ailesine mal olacak değerleri tahrip etmesine daha fazla seyirci kalınamaz.

Bu durumda demokratik bir duruş için, Anadolu Aleviliğinin Tüm bu değerlerine bilimsel bir şekilde sahiplenmek için merkezi bir bilimsel kuruma büyük ödevler düşmektedir.

AKADEMİNİN ÇALIŞMA ALANLARI

Bilimsel-kültürel kurumlaşmayı gerçekleştirecek, amaca uygun ve ihtiyaçları karşılayacak örgütlenmeyi varedecek yapı bugün için Akademi'dir. Hemen daha başta temelleri atılan bu Akademi'yi ileride kurulacak olan bir üniversitenin çekirdeği olarak düşünmeyi akıldan çıkarmamak gerekir.

Akademinin kurumlaşma biçimini kuşkusuz olanaklar ve ihtiyaçlar belirleyecektir. Önüne koyduğu hedefler somut ve gerçekleştirilebilir olmalıdır. Şu bulunulan süreçte çalışma alanının bazı noktalarını dile getirmemiz mümkündür. Bunların başında;

Aleviliğe ilişkin kültürel değerlerin derlenip, toparlanması,

Kaybolmaya yüz tutan değerlerin araştırılıp, incelenip ortaya çıkarılması,

Değerlerin toplumsal, tarihsel ve felsefi boyutlarını bilince çıkaracak bir eğitim programının uygulanması,

Bu değerleri yerel ve uluslararası kamuoyuna sunacak yayınların organizasyonu,

Değerleri maddi bir güce dönüştirecek söyleşi/tartışma ortamı, yayın...

Bu bağlamda Akademi Anadolu kültürel değerleri konusunda çalışma yapan, düşünce üreten bilim adamı, araştırmacı, yazar, sanatçı ve aydınları bünyesinde barındıracak ve tüm çalışmaları bilimsel bir anlayışla planlayıp yürütecek bir yapı olmalıdır. Akademi bir beyin işlevi görecek, saptanan-gereksinim duyulan alanlarda eğitim/araştırma politikaları-projeleri geliştirip uygulayacaktır.

Araştırmacı, bilim adamı yetiştirmek için master düzeyinde eğitim verecek bir niteliği yakalamak amaç olmalıdır. Yayın, eğitim, araştırma, uluslararası ilişkiler, danışma kurulları, uzman kurulları ile Akademi bütünsel bir yapı arz edecektir.

Görüldüğü gibi Akademi'nin çalışmaları iki koldan yürümelidir: Eğitim ve araştırma.

EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Akademi acilen eldeki kadroları bilinçli ve verimli bir şekilde değerlendirecek bir kaç düzeyde birden eğitim proğramı uygulayacak bir Eğitim Enstitüsü oluşturmalıdır. Anadolu Aleviliği sözkonusu olduğunda bu konuda bilimsel yeterliliğe sahip insanlarımızın sayısının iki elin armağını geçmediği gözönüne alınırsa acilen kadro yetiştirmenin önemi kendiliğinden anlaşılacaktır.

Eğitim Enstitüsü:

a)Öğretim elemanı,

b)Araştırmacı,

c)Dede/inanç öncüsü,

yetiştirme görevlerini önüne koymalıdır. Bu eğitim sürecinde çağın tüm bilimsel bilgileri ile donanımlı, sosyal bilimlerin her alanında çağdaş Avrupa üniversitelerinin ders programlarının içeriği ayarında Alevi inanç ve felsefesini özümsetecek bir düzey tutturmaya gayret edilmelidir.

ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

Anadolu Aleviliğinin inançsal kültürel değerlerinin çok büyük bir bölümünün Osmanlı zulüm politikaları nedeniyle sözel düzeyde yaşadığı, yazıya geçirilemediği gerçeği ile karşı karşıyayız. Bu değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlayan koşullar ise önemli ölçüde çözülmeye yüztutmuştur.

Bu durumda Anadolu Aleviliği konusunda araştırmalar yapacak, somut alanlara ilişkin projeler geliştirecek, şimdiye değin yapılan araştırma ve incelemeleri derleyip, toparlayıp tasnif edecek, uzman kadroları bu doğrultuda seferber edecek, elle tutulur verilerin ortaya çıkmasını sağlayacak bir çalışma yürütecek araştırma enstitüsü Akedemi'nin vazgeçilmez bir boyutu olacaktır.

ÖZERK DEMOKRATİK BİR AKADEMİ

Alevi Akademisinin yönetsel yapısı da içeriğine ve amacına uygun olarak şekillenmelidir. Bu kurum kendisini vareden yapılarla organik, maddi ve manevi bir bağ içerisinde olmasına rağmen onlardan kesinlikle özerk bir nitelikte olmalıdır. Akdeminin özerkliği onun kurulması ile amaçlananların en sağlıklı şekilde yerine getirilebilmesinin temel koşuludur. Kurumun işleyişi ise tümüyle de-

mokratik olmak durumundadır. Demokratik olma Alevi felsefesinin bir gereğidir.

UZMANLIK KÜTÜHANESİ ARŞİV VE DÖKÜMANTASYON MERKEZİ

Akademi bünyesinde oluşturulacak temel birimlerinden biri de bir uzmanlık kütüphanesi ile bir arşiv ve dökümantasyon merkezi olmalıdır. Kütüphaneler bir topluluğun kollektif bellekleridir. Araştırma inceleme yapabilmek için, herhangi bir konuda sağlıklı görüşler üretebilmek için sağlam bilgi ve belgelere gereksinim vardır. Anadolu kültürel değerleri üzerine yazılmış yerli ve yabancı tüm kaynakları bir uzmanlık kütühanesinde toparlayarak araştırmacıların/ilgililerin hizmetine sunmak gerekir. Bu kütüphaneye yüzlerce insanımız ellerinde bulunan ender yazmaları, cönkleri bağışlayacaklardır. Varolan yapıtların derlenmesi, gizli kalmış, unutulmuş, kadri bilinmemiş sandıklarda çürümeye yüzutan elyazmalarına, cönklere, deyişlere, türkülere, masal/söylence/hikayelere ulaşılması ve bunların biraraya getirilmesi üzerinde hassasiyetle durulcak bir noktadır. Kütühanenin önemli bir bölümünü de kuşkusuz arşiv ve dökümantasyon merkezi oluşturacaktır. Günlük sözlü ve yazılı basının izlenmesi, kaydedilmesi, arşivlenmesi belleği canlı tutmak için şarttır.

ULUSAL/ULUSLARARASI BİLİMSEL TOPLANTILAR

Alevi Akdemisi yaptığı araştırmaların sonuçlarını, gerçekleştirdiği rojelerin verilerini basın yayın organları aracılığıyla ilgili kamuoyuna iletmenin yanısıra araştırmacıların, uzmanların görüşlerinin ortaya konulması, tartışılması, eleştiri süzgeçinden geçirilmesi ve yeni bir bo-

yutta daha ileri görüşlere ulaşılabilmesi için gerekli ortamı sağlamalıdır. Bu nedenle Akademi ulusal ve uluslararası alanda uzman ve araştırmacıların katılacağı konferans, semozyum, seminer türü bilimsel toplantılar düzenlemelidir. Tartışmanın ilerleticiliği bir düstur olmalıdır.

SÜRELİ VE SÜRESİZ YAYIN

Akademi yaptığı çalışmalardan ve araştırmalardan kamuoyunu ve ilgilileri haberdar kılmak için kendi yayın organlarını kurup sistemli ve etkin bir şekilde kullanmak durumundadır. Süreli ve süresiz yayınlar böyle bir Akademinin imzasını taşıdığı sürece geniş topluluklar nezlinde ciddiye alınacak, bu yayınlara birer değer atfedilecektir.

Yapılan özgün bilimsel araştırmalar kitap olarak yayınlanabilir.

Bilimsel çalışmaların/makalelerin yer aldığı bir dergi hemen bugün için dahi acil bir ihtiyaçtır. Süreli ve süresiz yayın çıkarmak için bir birimin oluşturulması ve hemen faaliyete geçmesi Akademiye maddi gelir sağlamanın yanısıra başta belirttiğimiz bir karşı yol açma işlevinin de temel unsuru olacaktır.

SONUÇ

Emekten, demokrasiden, insan haklarından, laiklikten ve insanların insanca yaşayacağı, baskının ve sömürünün olmadığı bir dünyada özgürce yaşanacak bir hayat için Avrua Alevi Akademisi kendi kurulduğu alanda son derece önemli tarihsel bir girişim olacaktır.

Bu onurlu girişimi hep birlikte selamlamalıyız.

(Avrupa Alevi Akademisi'nin 2 Kasım 1997'de Hollanda/ Heeze'de yapılan kuruluş toplantısına sunulan bildiri)

II.

DÖNEN DÖNSÜN BEN DÖNMEZEM YOLUMDAN

Kadılar müftiler fetva yazarsa
İşte kemend işte boynum asarsa
İşte hançer işte kellem keserse
Dönen dönsün ben dönmezem yolumdan

Pir Sultan Abdal

CUMHURİYET DÖNEMİNDE ALEVİLİK

Osmanlı devletinin alevilere yönelik politikası iki sözcükle özetlenebilir: Katliam ve imha... Osmanlı Alevileri kendi varlığı için bir tehdit bir tehlike olarak görüyor ve alevilerin kılıçtan geçirilmesini şeriat alimlerinden aldığı fetvalar doğrultusunda "mübah" görüyordu. Osmanlı tarihinde sayısız alevi katliamı ve sayısız alevi başkaldırısı yaşandı. Osmanlı ile aleviler kuruliş sürecini dışarıda tutacak olursak- tarihin hiçbir anında barışık olmadılar. Kavgaları ezen ezilen, mazlum/zalim mücadelesi olarak hep sürdü. Ne var ki osmanlı aleviyi yok saymıyordu, onun varlığını görmezliken gelmiyordu! Osmanlı aleviyi kaledilmesi gereken bir unsur olarak tanıyordu.

Osmanlı devletinin tarihin derinliklerine gömülmeye yüz tuttuğu, Anadoluda yeni bir iktidarın filizlenmeye başlandığı 20. yüzyılın ilk çeyreğinde alevilerin durumu ve alevilerin bu oluşuma yaklaşımı nasıldı? Yanıtını aradığımız ilk soru budur.

MANZARA-YI UMUMIYE

192O'lere gelirken Osmanlı Hanedanından geriye kalan Anadolu'nun nüfusu 10 milyon dolayındadır. Bu

nüfus içinde alevilerin sayısı ise yaklak 2 milyon kadardır.(1)

Anadolu'da büyük bir alt üst oluş yaşanmaktadır.

Anadoludaki yeni oluşumun temsilcisi olan Mustafa Kemal 23 Aralık 1919 günü Hacı Bektaş kasabasını ve dolayısıyla Hünkar Hacı Bektaş'ı ziyaret eder. Mücadelesine Anadoluda yerleşik farklı toplumsal katmanların desteğini kazanmayı amaçlamaktadır. Ziyaret esnasında dergahta üç başlı bir manzara görülüyordu.

Çelebileri temsilen Cemaletin Çelebi postta oturuyordu. Babagan kolun temsilcisi ise Salih Niyazi Dedebaba idi. Bir de 1826'da Bekaşi dergahlarının kapatılarak bu dergahların sünnileşirme işi için görevlendirilen Nakşibendi şeyhi Hacı Abdullah dergahın resmi şeyhi olduğunu ileri sürüyordu.(2)

Musafa Kemal ile ayrı ayrı görüşen Salih Niyazi ve Cemalettin Çelebi milli mücadele hareketine destek sözü verirler. Bu görüşmede Cemalein Çelebi'nin mi yoksa Salih Niyazi'nin mi sözü daha çok geçmiştir? Mustafa Kemal üzerinde hangisi daha etkili olmuştur tartışma konusudur.

Dedebaba kolu süreginden Bedri Noyan'a bakılırsa görüşmede baş aktör Salih Niyazi Dedebabadır.(3)

Celalettin Ulusoy ise doğal olarak kendi dedesinin bu görüşmenin baş kişisi olduğu görüşündedir.(4)

Bu tartışma bir yana tartışılmayan bir gerçek vardır: Hacı Bektaş Dergahından Mustafa Kemal hareketine önemli miktarda erzak ve yine önemli miktarda para yardımında bulunulur.

Cemalettin Çelebi Musafa Kemal'in önerisi üzerine 23 Nisan 192O günü açılan BMM'ye Kırşehir Millevekili olarak girer ve Mevlevi Şeyhi Abdülhalim'den sonra

25 Nisan günü BMM'si İkinci Başkanekilliğine seçilir. Yaklaşık 4 ay bu görevde kalır ve 17 Ağustos 1920 de görevi bırakır.(5)

Cemaletin Çelebi ile birlikte BMM'de başka alevi millevekilleri de yer alır. Bunlar Alevilerin temsilcileri mi yoksa yörelerinde etkili olan şahıslar mıdır? Kuşkusuz bunların seçiminde yerellerinin güçlü alevi şahsiyeleri olmaları rol oynamış olmalıdır. Sözgelimi Dersim yöresinin hemen hemen her aşiretinden bir temsilcinin BMM'de yer alması bir rastlantı değil tam tersine bilinçli bir tercihin ürünü olmalıdır. BMM'ye ayrıca Dersim Ferhatuşağı Aşiretinden Diyap Ağa, Şeyh Hasan Aşireti Reisi Hasan Hayri Bey, Abbasuşağı Aşiretinden Mustafa Ağa, Sarı Saltuk Ocağından Mustafa Zeki (Saltuk) Bey, Erzincan yöresinden Abbasuşağı Aşireti Reisi Girlevikli Hüseyin Bey(Aksu), Denizli'den Bektaşi Babası Hüseyin Mazlum Baba, Kars'tan Garip Musa Ocağından Pirzede Fahrettin Bey milletvekili olarak girerler.

Yerellerden gelen alevi kökenli milletvekillerine bakarak BMM'nin alevi kimliğini tanıdığını sanmak bir yanılgı olur. Yeni devletin şekillenmeye başlamasıyla birlikte alevilerin resmi düzlemde Osmanlıdan farklı olarak yoksayılmaları gündeme gelecekir.

Osmanlı ile cumhuriyeti alevi kimliği konusunda iki nokta ayırt eder:

Birincisi Osmanlı Alevileri katledilmeleri gerekli ve zorunlu bir topluluk olarak görürken, Cumhuriyetin böyle bir yaklaşımı (Koçgiri ve Dersim trajedileri ayrıca değineceğiz) sözkonusu değildir. Alevilerin üzerinden demoklesin kılıcı çekilmişir.

İkincisi ise Osmanlı aleviyi tanırken (katletmek için de olsa) yeni rejim aleviyi tanımaz, yok sayar.

Bu iki yaklaşımın aleviler açısından son derece önemli sonuçları olacaktır.

REJİM ŞEKİLLENİYOR

Cumhuriyetin ilanından sonra aleviler açısından rejimin şekillenişi konusunda bazı göstergeler ortaya çıkar.

3 Mart 1924 tarihinde Şeriat Vekaleti kaldırılır ve yerine Diyanet İşleri Reisliği kurulur. Rejimin dinsel unsuru ve muhalefeti denetim alına almak amacıyla oluşturduğu bu yeni kurumun işlevi ve görevi "islam dinine ait inanç ve ibadete ilişkin faaliyetler" olarak tanımlanmıştır. DİB'in kuruluşu sırasında inanç ve ibadetin islamın hangi esası üzerine yürüyeceği tartışılırken bu esasın Hanifilik olduğu açıkca ifade edilmiştir. Şeriat vekaleti kaldırılmış olmakla birlikte kurulan "reislik" alevileri hesaba dahi katmamıştır.

CAMİSİZ KÖY OLMAZ!

18 Mart 1924 tarihinde çıkarılan Köy Kanununda köy "... ve camisi olan yer" şeklinde tanımlanıyor. Cami köyün orta malı olarak belirtiliyor. Köylünün zorunlu olarak yapacağı işler arasında cami yapımı da sayılıyor. İhtiyar heyetine cami için yer kamulaştırma yetkisi tanınıyor. Alevi köylüsü ise yüzlerce yıldır cami nedir bilmiyor, tanımıyor. Camiyi hayatında ne gerekli ne zorunlu sayıyor. Alevi köyleri camisiz olduklarından hukuksal olarak yani köy kanunu anlamında köy olarak görülmüyor.

HACI BEKTAŞ DERGAHI KAPATILIYOR

Yeni rejimin yanıda ona bütün varlığı ile destek

veren Hacı Bektaş Dergahı 30 Kasım 1925 tarihli "Tekke ve Zaviyelerin Kapatılmasına" ilişkin yasa ile kapatılır. Dergahın tarihsel değer taşıyan eşyaları Etnografya müzesine gönderilir. Diğer eşyalar ise Ankara İtfaye Meydanında haraç mezat satılır. Dergahta yer alan kitaplar ise Milli Kütüphaneye verilir. Rejim dinsel muhalefeti tasfiyeye yönelirken ve onların odaklarını dağıtmayı amaçlarken bundan Bektaşi dergahlarının da payını alması hayli düşündürücüdür.

Aleviler dergahların kapatılmasına memnun olmasalar da olumsuz herhangi bir tepki de göstermezler. Durumu kabullenme yolunu seçeler. Bazı Bektaşiler kapatma işleminin yerinde olduğuna dair yorum dahi yapar: Sözgelimi Yeni Gün gazetesinde Ziya Bey "Cumhuriyet düzeni Bektaşiliktir. Bektaşiliğe artık ihtiyaç kalmamıştır diye yazar.(6) Sağcı bir yazar ise bu durumu şöyle yorumlar:"Bektaşiler tekkelerinin kapatılmış olmalarından dolayı kısmi bir kırgınlığa düşer gibi olmuşlarsa da Atatürk'ün inkilapları, halifeliğin kaldırılması, onlar için idari, siyasi ve resmi çevrelerin baskılarının bütünüyle kalkması demek olduğundan, son derece rahatlatıcı ve güven verici bir durumun doğması anlamına geliyordu."(7)

Alevilerin, dergahların kapatılmış olmasını kendi varlıklarına yönelik bir hareket olarak görmedikleri derganların kapatılmasınına tepki göstermemelerini anlamamıza olanak veren tek gerekçedir. Çünkü bektaşi dergahlarının Anadolu Alevi köylüsü üzerinde bütünsel bir ooritesinden ve hakimiyetinden söz etmek mümkün değildir. Alevi yaşantısı gizli ve kendi kuralları üzerinde yürür. Onların çoğunluğu zaten "ocaklara" bağlıdır. Onların nazrında dergahların kapatılmış

olması gizli yaşam tarzlarının zaafa uğratacak bir sonuç doğurmayacaktır. Osmanlı yasağının nasıl bir etkisi yoksa dergahların yasaklanması da benzer bir anlama gelir. Zaten sanıldığının aksine dergahların etkisi ancak kendi yerelliği ile sınırlıdır. O nedenledir ki Bektaşi dergahlarının kapatılması bektaşi kaynaklarını kurutmuş, onun yerini yaşamın içerisinde onca doğallığıyla ortaya çıkan ve yaşanan Alevilik almıştır. Alevi ocakları dün nasıl olağan, sıradan bir köylü evi ise yine öyledir. Aleviliğin 1925'te de Osmanlıda olduğu gibi sistemle bir ilişkisi yoktur. İlişkisi olmaması yasağı da kendiliğinden anlamsız kılmaktadır.

Ancak burada önemli olan yeni rejimin kendi destekleyicisi olan Bektaşiliğe hayat hakkı tanımamasıdır.

Bektaşilik dışındaki tarikatler ise tekkelerinin kapatılması üzerine Diyanet İşleri Reisliği altında toplanıp sistem içine girerek varlıklarını öylece devam ettirmişlerdir. Bektaşiliğin payına düşen ise tasfiyedir.

Gerçi 1938 baharında Mustafa Kemal'in Bektaşiliği yeniden canlandırmak için bazı bektaşi ileri gelenleriyle görüştüğü, bu yönde kararlar alındığı fakat Atatürk'ün erken ölümü üzerine bu girişimin yarım kaldığı ileri sürülmüş olsa da bu durum yaşanan süreci değiştirmez.

ALEVİLERİN SERÇEŞMESİ BİR MÜZE

Burada büyük bir parentez açarak tüm Anadolu Alevilerince Serçeşme olarak görülen Hünkar Hacı Bektaş Veli'nin mezarının uzun süre kapalı kaldığını ve ancak 1958 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğünce restarosyan ve onarımına başlandığını belirtmek gerekir.

Dergah ancak 16 Ağusos 1964'te Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığına bağlı bir müze olarak açılabilmiştir.

Aleviler için kutsal bir mekan olan, alevilerin bir nevi kabe olarak gördükleri Hacı Bektaş Veli'nin mezarı bugün için bir müze statüsündedir. Alevi-Bektaşi insanlar kendi pirlerini ancak müzeye giriş parası ödeyerek, bir bilet alarak ziyaret edebilmektedirler. Mezar müze statüsünde bir devlet dairesi olduğundan ancak resmi çalışma saatlerinde açıktır. Haftasonu ve bayram günlerinde kapalıdır. Pir'i ziyaret için binlerce kişi birikmiş olsa dahi mesai saatinin bitiminden sonra kapıların kapatıldığı bir müze vardır karşımızda. Kuşkusuz bu durumun hiç bir şekilde kabul edilebilir bir yanı yoktur. Hacı Bektaş Dergahının bir an önce alevi toplumuna devredilmesi zorunludur.

İKİ BÜYÜK TRAJEDİ

Koçkiri ve Dersim kıyımları aleviler açısından yeni rejimde yaşanan ve adeta unutulmak istenilen iki büyük trajedidir.

Koçkiri kıyımı daha yeni rejim temellerini henüz atarken Mart/Nisan 1921 gerçekleşir.

Dersim'in yazgısı ise Mart/Kasım 1937 tarihinde yeniden yazılır.

Koçkiri ve Dersim'deki insanların Alevi oldukları için mi katledildikleri tartışılan ve yanıtı henüz bulunmayan bir sorudur. Fakat çok açık ve tartışmasız bir gerçek vardır ki bu insanların alevi olduklarıdır. Hangi nedenle, hangi gerekçeyle olursa olsun binlerce insanın kanı akmışır ve bu insanlar alevidirler. Bu gerçeğin üzerini hiçbirşey kapatamaz.

BEKTAŞİLİĞE DEVLET İLGİSİ

Yeni rejim aleviliği bir kimlik olarak tanımazken İttiha ve Terraki'den gelen bir çizginin devamı olarak Bektaşiliğe yönelik bir ilgi, Bektaşi kültürünün araştırlılması çalışmaları gündeme gelir. Devlet ideolojisinin Türk unsuru etrafında şekillenmesinde bir öz Türk inancı olarak görülen Bektaşilikten yararlanmak istenilmesidir sözkonusu olan. Alevilik Türklük Şamanlık zemininde ortaya konulmaktadır. Güneş Dil Teorisi örneğinde olduğu gibi bir Bektaşi-Türk kültür teorisi üretilmek istenilmektedir.

Dinsel alana hakim olunacak, din denetim altına alınacak ve din devlet ve toplum yaşamından tasfiye edilerek vicdanlara hapsedilecektir. Bu mücadele sistemli bir şekilde gerçekleştirilmeye çalışılır. Kuşkusuz burada tasfiyesine yönelinen yaşadığımız dünyayı ve hayatı düzenleme iddiasındaki islamiyettir. Zaten Aleviliğin adı yoktur. Zaten Aleviliğin bütünsel anlamda devlet ve toplum hayatına müdahalesi de sözkonusu değildir.

Baha Sait Bey Türk Yurdu dergisinde 1926 yılında yayınldığı bir dizi makale ile Alevi-Bektaşiliği bir Türk kültürü olarak tanıtır.(8)

Darülfünun İlahiyat Fakültesi öğretim üyelerinden Yusuf Ziya 1928-29 yıllarında yayınladığı makalelerde Tahtacıları ve Alevi inaçlarını ele alır.(9) Bektaşi Babalarından Galip Baba ise Yarın Gazetesinde Eylül 193O tarihinde başlayan yazı dizisinde "Hacı Bektaş Veli ve Bektaşilik" konusunu işler.

193O yılında Milli Eğitim Vekaleti Sadettin Nüzhet tarafından hazırlanan "Bektaşi Şairleri" adlı antolojiyi devlet matbasında 5 bin adet bastırarak tüm okul kütüphanelerine gönderir.

Resmi anlayışı şekillendirme yolundaki bu yaklaşım fazla uzun ömürlü olamaz.

Bu ilgi 193O'lu yıllarda kaybolur ve ancak özellikle de Dersim dolayısıyla resmi raporlara yansıyan gizli kayıtlar olarak arşivlerde yerini alır.

Bu gizli raporlar güvenlik amacıyla hazırlanmıştır. Alevilik bir güvenlik sorunu olarak değerlendirilmektedir.

Raporlarda alevilere yönelik birçok karalama, suçlama, geleneksel olarak yinelenen iftiralar da yer alır. Fakat bu raporlardaki çarpıtma ve karalamalar ayıklanırsa gözleme dayalı doğruya yakın bilgilerin elde edilmesi mümkün olur. Sözgelimi Mazgirt, Ovacık ve Kozan'da yaşayan alevilere ilişkin bir saptama: "Bu insanların ehli sünnetten ve daha doğrusu İslamiyetten ayrı bir mezhebe salik olduklarını gördüm".(10)

Jandarma yarbay Nazmi Sevgen de 1930'ların sonunda hazırladığı raporunda Zazaların Aleviliğine değindikten sonra konuyu Aleviliğe bağlayarak şu saptamada bulunur: "Allaha, peygambere inanmalarına rağmen Alevilik Müslümanlık değildir. Onu Şiilik ile karıştırmak da hatalı olur. Alevi Kızılbaşlık Müslümanlıktan başka birşeydir".(11)

1940'lı yıllarda yine Alevi-Bektaşiliğe ilişkin kitap ve makale şekilindeki yayınlarda bir canlanma göze çarpar. Bu yayınlar bazan resmi çevrelerin direktifleri doğrultusunda bazan da Alevi kökenli yazarların kişisel girişimleri sonucu gerçekleşir. Bu yayınlardan bazıları şunlardır:

Hasan Reşit Tankut, Aleviliğin Menşei(1938), Naci Kum, Antalya Tahtacılarına Dair Notlar(1940), Vahit Lütfi Salcı, Gizli Türk Dini Musikisi/Nefesler(194O),

Gizli Türk Dini Oyunları/Semahlar(1941), Abdülkadir İnan, Gaziantep'te Aleviler(1941), Enver Beşe, Anadolu Bektaşi Köylerinde Muharrem Ayini(1941), Niyazi Ahmet, Bektaşi Hikayeleri(1943), Tevfik Zarakol, Kızılbaşlar Hakkında Müşahade(1943), Cemal Bardakçı, Kızılbaşlık Nedir(1947), Abdurrahman Yılmaz, Tahtacılarda Gelenekler(1948), Osman Bayatlı, Alevilikte Sayılar (1948).

DEVLETİN DİNE YASLANMASI DP VE ALEVİLER

2.Dünya savaşının bitimiyle birlikte Türk devletinin geleneksel ideolojisinde bazı temel değişikliklerin ip uçları görülmeye başlanır. Özellikle Amerika ile geliştirilen "dostluk" ilişkileri devletin radikal laiklik uygulamasına son vererek dine siyasal ve toplumsal alanda hayat hakkı kazandırıcı bir sonuç doğurur. Dini yani islamiyeti toplumsal yaşamın dışına süren anlayışın Aleviler açısından olumsuz bir yönünün olduğunu söylemek doğru olmaz. Dinin yeniden toplumsal alana "buyur" edilmesi, yeniden islamiyetin bir ayrıcalıklı unsur olarak tanınması Aleviliğin yok sayılmasının da ötesine geçilerek, Aleviliğe yönelik bir asimilasyon sürecinin başlatılması anlamına da gelmektedir. Devlet islamiyete itibar ettiği an ya aleviliğin kökünü kazıyacak ya da aleviliği onun içinde eritip ortadan kaldıracaktır. Bu açık bir saldırı şeklinde değil ince politikalarla işletilen uzun bir zaman diliminde sözkonusu olacaktır.

Demokrat Parti'nin özgürlükçü söyleminden bir kısım Aleviler de etkilenirler. Aleviler arasında cılız da olsa gelekselleşen eğilimlerinden koparak DP'ye bir yönelim olur. Milli Şef döneminin baskıcı politikaları,

alevilerin kendilerini ifade etme istekleri ile birleşince DP nazarında bir yanılsama yaşanır.

Tek pari yönetimine karşı demokrasi, yeter söz milletin, özgürlük sloganlarıyla halka giden Demokrat Parti bu tutumu ile alevilerden de ilgi görmüştür.

1950'de yapılan genel seçimlerde aleviler kısmen de olsa DP'yi desteklemiştir.

DP'de alevilerin yoğun olarak yaşadığı Sivas, Yozgat, Çorum, Malatya gibi illerde Alevi kökenli insanları milletvekili adayı olarak göstermiştir.

Alevilerin DP'nin özgürlükçü söylemine aldanmasını olagan görmek gerekir. Tek parti yönetimi altında, üzerinden baskı hiç eksik olmayan Alevilerin ilk özgürlük işaretine koşmaları çok da yadırganacak bir tutum değildir. Çünkü 1950 seçimlerinde CHP karşısında DP özgürlüğün, hürriyetin simgesi olarak görülmüştür.

Alevilein DP'yi destekleme tutumu 1954 genel seçimlerinde de bir ölçüde devam eder.

Fakat DP iktidarının niteliğinin netleşmesi, sağ sermaye egemenliğini dinci gericilige de boyayarak devam ettirmek isteyen bir parti oluşu, tümüyle geri değerlere yaslanması Alevilerin bu pati ile iplerinin kopmasına neden olmuştur. 1957 seçimlerinde Alevilerin yeniden CHP'ye yöneldiği görülür.

Demokrat Parti'ye yönelim hüsranla sonuçlanmıştır.

Alevi ozanlarından Aşık Ali İzzet'in tam da bu durumu betimleyen, bu yönelimi ve hüsranı anlatan bir şiiri var. O günlerde yazılmış. Ne umduk, ne bulduk sorusunu soruyor. Bir özettir, bir özeleştiridir. Buraya alıyorum:

Demokat Parti'yi gözel kız sandık
Çirkin çıktı, kahpe çıktı, dul çıktı
Alnım açık, yüzüm ağ dedi kandık
Yüzü kara çıktı, başı kel çıktı

Hırsızı vatandan sürek dediler
Köylünün dileğin verek dediler
Son zamanda bir gün görek dediler
Afat çıktı, tufan çıktı, yel çıktı

Bakın hallarına şu milletlerin
Açın kapısını adaletlerin
Mehdi diye gözlediğimiz zatların
Koltuğundan haç, put çıktı, nal çıktı

Bunların mevki kazanmak fikri
Düşünen kim bizim gibi fakiri
Has kumaşık dedi bize her biri
Kendir çıktı, keten çıktı, çul çıktı

Söz milletin dedi kendi söyledi
Hürriyet var dedi zulüm eyledi
Altın paraları n'etti neyledi
Hazineden bakır çıktı, pul çıktı

Al'İzzet ne dersin git sazını çal
Hikmete karışma tez gelir zeval
Bozuldu adalet düzelmez herhal
Fitne çıktı, Deccal çıktı, mal çıktı

1946'dan sonra başlayan dinci gerici dalga kurumsallaşarak DP'nin iktidarı ile birlikte ivme kazanır. Ku-

ran kurslarını ve İlahiyat Fakültesini CHP açar. Ezanın Türkçe'den Arapça'ya çevirilmesi, İmam Hati Liseleri, Yüksek İslam Ensitüleri ile icraatı DP daha da sahiplenip sürdürür. Bir siysal tercih haline getirir. Okullara din derslerinin konulması, "siz isterseniz hilfeti dahi getirirsiniz" anlayışı DP'nin katmerli eserleridir.

Devlet geleneksel dini denetim altında tutma tavrını tersine çevirir ve açık bir biçimde adeta dinin denetimi altına girer. Bu durumun aleviler açısından anlamı devletin kendisine resmi bir din/mezhep seçmesi ve Aleviliği kurumsal anlamda yadsıması demektir. Devlet tüm kamu olanaklarını islamiyetin hizmetine sunar. Bu koşullarda 27 Mayıs'a gelinir. Özgürlükçü 27 Mayıs'ın din konusundaki tutumu geçer not alacak gibi değildir. Yeni anayasa ile İslamiyetin dolayısıyla sünniliğin hizmetinde olan Diyanet İşleri Başkanlığı "anayasal" bir kurum olur. Alevilik ise yine yok sayılacaktır!

NOTLAR

1.Cemal Bardakcı, Kızılbaşlık Nedir?, İst.1945, sf.11

2.Cemal Bardacı, Agy., sf.16

3.Bedri Noyan, Bektaşilik Alevilik Nedir?, Ank.1987., sf.84

4.Celalettin Ulusoy, Hünkar Hacı Bektaş Veli ve Alevi Bektaşi Yolu, Ankara,1986

5.TBMM Albüm, I.Dönem, Ank.1945

6.İlhan Başgöz, Pir Sultan Abdal kitabı içinde, Ank. 1998, sf.25

7.Ethem Ruhi Fığlalı, Alevilik Bektaşilik, sf.21O

8.Nejat Birdoğan, Baha Sait Bey, İttihat-Terraki'nin Alevilik Bektaşilik Araştırması, İst.1994

9.Yusuf Ziya Yörükan, Anadolu'da Aleviler ve Tahtacılar, Ankara, 1998

10.Mehmet Ali Ayni, Milliyetçilik, İst.1944, sf.227

11.Nazmi Sevgen, Zazalar, Alevilik Araştırmaları, Sayı 1, sf.234, 239

ALEVİ HAREKETİNİN BİRLİĞİ!

BİR OLALIM, İRİ OLALIM, DİRİ OLALIM

Alevi hareketinin birliği konusu uzun süredir Alevi örgütlerinin gündemini işgal ediyor. Aleviler çeşitli nedenlerle farklı örgüt ve yapılarda bir araya geldiler. Süreç dağınık başladı. Bunu da bir bakıma doğal görmek gerekir. Alevilerin kendilerini ifade etmek için meşru zeminler araması, kendi kimliğini ve sorunlarını dile getirebileceği yönünde bir inancın oluşması kendiliğinden oluştu ise de çok kolay bir biçimde gerçekleşmedi.

GELİŞEN SÜREÇ

Alevilerin yalnızca Alevi olmalarından kaynaklanan sorunlarının varlığı, bunun bir gerçeklik olarak kabul edilmesi için ilk önce kendi müttefiklerini ikna etmeleri gerekli oldu. Alevilerin dostları emek/demokrasi mücadelesi açısından ileri sonuçlar doğuracak bu "ayrılığı" ilk başta yadırgadılar. Alevi sorununa bir "mezhep/din" sorunu olarak yaklaşıp işin maddi gerekçelerini kavrayamama belli bir mesafede durmayı beraberinde getirdi. Alevilerin yeminli karşıtları ise Alevilerin kendi seslerini yükseltmelerine düşmanca bir tutum takındılar.

Alevilerin özgün ve kendilerine has sorunlarının olduğu, tarihsel olarak bir haksızlığa muhatap olmaları

bunların çözümü için örgütlenmelere gitmeleri için önce kendi bilinçlerini daha sonra da dostlarının bilinçlerini bulanıklıktan kurtararak netleştirmeleri gerekti.

Alevi hareketinin Cumhuriyet sonrasındaki izlediği çizginin tepkiselliğin ötesine geçerek bağımsız, örgütlü ve bir bütün olarak ortaya çıkması son 20 yılın eseri oldu. Anadolu Aleviliği kendi coğrafyasında ve mecrasında varlığını sürdürmesine rağmen 1950'li yıllarına sonuna kadar Türkiye'de bir Alevi hareketinden söz etmek mümkün değildi. Kapitalizmin gelişmesi, geleneksel kendine yeter tarım ekonomisinin / toplumunun pazarla ilişkiye geçerek çözülmeye başlaması kırda yaşayan Alevi insanlarının önce mevsimlik işçi olarak arkasından da sürekli bir biçimde yerleşmek üzere büyük şehirlere akmasına neden oldu. Aleviler artık şehirle, bambaşka bir dünya ile tanışıyorlardı. Alevi öğretisine yabancı olanlar ona dışarıdan bakanlar ise iftiralarla, karalamalarla yani çarpıtılmış bir anlayışla tanıdıkları Alevilikle ve Alevilerle ilk kez somut olarak, iş ve komşuluk ilişkisi içerisinde yüz yüze geliyorlardı.

Çarpıcı ve çelişkili olan şuydu ki Alevi hareketinin ya da daha doğru bir adlandırma ile Alevilerin seslerini kendi kimlikleri duyurmaları yine bir tepki biçiminde gelişti. Alevilere yönelik hakaretler, kara çalmalar üzerine aleviler "hayır biz bunları hak etmedik" diyerek öfkelerini dile getirdiler. Sözgelimi 1963'te Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) yasa tasarısı gündeme geldi. Tasarı bir "mezhepler müdürlüğü" öngörüyordu. Yani bir anlamda Alevilerin de DİB'de temsil edilebilecekti. Tasarı üzerine şeriatçı/gerici basın velveleyi kopardı: "Alevilik nasıl olur da Sünni mezhebi ile bir ve eşit tutulabilirdi! Alevilik bir meşrepti! Alevilik Osmanlı ecdadımıza karşı yıkıcı akımdı".

Aleviliğe yönelik basında artan saldırılar üzerine Ankara'da yüksek okullarda öğrenim gören Alevi öğrenciler bir araya gelerek tüm bu iftiralara ve karalamalara cevap veren, Alevilerin laikliğin ve bağımsızlığın teminatı olduğunu vurgulayan ve gerçek yurtseverlerin kendileri olduğunu ifade eden bir bildiri yayınladılar. Öğrencilerin bu bildirisine ilk "Alevi Manifestosu" diyebiliriz.

Diğer yandan İstanbul yüksek okullarında okuyan Alevi öğrenciler de bir tepki bildirisi yayınladılar. Bu kez bildirinin konusu İstanbul şehir Tiyatrolarında sergilenen "Mum Söndü" adlı oyundu.

Alevi Hareketinde ilk örgütlülük 1964 yılı başında Hacı Bektaş Veli Derneklerinin kurulmaya başlamasıyla söz konusu oldu. Dernekler Hacı Bektaş "Turizm ve Tanıtma" adını kullanıyordu. Dernekler İstanbul ve Ankara'da semahlı, sazlı, sözlü büyük salon toplantıları düzenleyerek Aleviliği geniş kitlelere tanıttıkları gibi, Alevilerin meşru ve açık bir biçimde tanınmasını, bilinmesini sağlamaya çalıştılar.

Alevilerin kitlesel olarak tüm Türkiye'nin önüne çıkması ise; 1926'te kapatılan Hacı Bektaş Veli Dergahının "müze statüsü" ile 16 Ağustos 1964 tarihinde yeniden açılması ile başlandı.

DERNEK ÖRGÜTLENMESİNDEN PARTİ ÖRGÜTLENMESİNE:

Aleviler dernek çatısı altında "kültürel" amaçlarla bir araya gelmişlerdi. 1966'da kültürel amaç siyasal amaca evrildi. Kırmızı zemin üzerine 12 yıldız ve ortasında bir aslan simgesi ile kurulan Türkiye Birlik Partisi(TBP) kamuoyuna Alevi patisi olarak yansıdı.

Gerçi 1965 seçimlerinde Türkiye işçi Partisi Alevi

adaylar göstermiş, Alevi ozanlar bu partinin seçim çalışmalarına sazları ve deyişleri ile katılmışlardı, ama TBP kendi kimliği ile 1969 genel seçimlerine katıldı ve 8 milletvekilini meclise sokmayı başardı.

Diğer yandan yükselen sol dalga Alevi insanları büyük ölçüde etkisi altına aldı. Aleviliğin tarihsel mirası ile sol hareket aynı noktada buluşmuştu. Haksızlığa, baskıya, zulme karşı olma ve insanca bir düzen.

Başta Pir Sultan olmak üzere Alevi ozanların şiirleri tüm sol hareketin marşları olarak söylenmeye başlanıldı. Geleneksel Hacı Bektaş Veli şenlikleri ve Banaz Pir Sultan Abdal etkinlikleri 1970'li yıllarda tüm demokrasi güçlerinin seslerini yükselttikleri mücadele alanları haline geldi.

Yine 1970'li yıllarda çorum'da, Maraş'ta, Sivas'ta sol ve Aleviler bir bütün olarak faşist saldırıların hedefi haline geldiler.

ALEVİ ÖRGÜTLENMESİNİN ÖZGÜNLÜĞÜ

Alevi hareketinin bağımsız bir hareket olarak ortaya çıkması Türkiye'nin her alanda şç Eylül diktatörlüğünün tahribatına maruz kaldığı 1980'li yılların ikinci yarısına rastladı. Sol hareketin Avrupa'da zorunlu sürgünü yaşayan insanları arasında bulunan Alevi kökenli unsurlar ile 1960'lı yıllarda Avrupa'ya işçi olarak çalışmaya giden Alevi kökenli insanlar geleneksel ile moderni Alevi hareketi içersinde birleştirerek yeni ve özgün bir hareket ortaya çıkardılar.

Türkiye'de de Aleviler Hacı Bektaş Veli ve Pir Sultan Abdal dernekleri üzerinden Alevi hareketini yeşertmeye başladılar. Ayrıca yerellerde Alevi uluları adlarına kurulan dernek ve vakıflarla Aleviler bir araya gelmenin yollarını aradılar. Ayrıca örgütlerin dışında Pir Sultan Abdal, Kervan, Cem, Nefes, Kavga gibi dergiler yayın hayatına

girerek gerek güncel gerekse Aleviliğin temel sorunlarının tartışıldığı kürsü işlevleri gördüler. Dergiler etrafında da belli bir birikimin olduğu görüldü.

2 TEMMUZ SONRASI

2 Temmuz 1993 tarihinde yaşanan Sivas Katliamı Alevilerin tarihlerinde yaşadıkları en büyük trajedi oldu. Aleviler kitlesel bir biçimde öfkelerini açığa vurdular. Bu tepki birçok yeni örgütü beraberinde getirdi. Yeni dernekler, yeni dernek şubeleri, yeni örgütlenmeler birbirini izledi. Sivas katliamı örgütlülük açısından adeta bir dönüm noktası oldu.

Türkiye ve Avrupa'da kurulu bulunan Alevi örgütleri büyük bir bölümü 1994 yılında Alevi-Bektaşi Temsilciler Meclisi adı altında bir araya geldiler. Ne var ki temsilciler meclisi girişimi 24 Aralık 1995 genel seçimleri sürecinde çözülme sürecine girdi ve dağıldı. Bu sürecin getirdiği zaafların giderilmesi Alevi hareketinin birkaç yılını alarak oldukça pahalıya mal oldu.

DEMOKRASİ YÜRÜYÜŞÜ'NDEN BİRLİĞE

10-16 Ağustos 1998 tarihleri arasında Gazi Davasının görüldüğü Trabzon'dan başlayarak Hacı Bektaş Veli Etkinliklerinde sona eren "Alevilerin Demokrasi Yürüyüşü" Alevi hareketinin birliği ve demokrasi ve özgün taleplerini kamuoyu ile paylaşmak açısından önemli bir fırsat, olanak oldu.

Bu uzun yürüyüş boyunca Alevi örgütleri sık sık birlik sorununu tartıştılar, birbirlerini tanıma imkanı buldular ve giderek bir ortak örgütlülüğün temellerini attılar. Alevi örgütlerinin ortaklaşa kamuoyunun gündemine getirdikleri sorunları bir bütün olarak Türkiye'nin demokratikleşmesini öngörüyordu.

Konfederasyonlaşma sürecinde bu yürüyüşün deneyimleri etkili oldu.

KONFEDERASYON İÇİN İKRAR

Alevi hareketi kendi sorunlarının ülke sorunları ile bir ve bütün olduğu perspektifinden hareketle; 22 Ocak 1999 Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı'nda yapılan büyük toplantı ile Alevi Birlikleri Konfederasyonunun startı verilmiş oldu. Alevi hereketi kendi bağımsız örgütlenmesi için demokrasiden, laiklikten, emekten, özgürlükten yana bir eksende Anadolu Aleviliğine sahip çıkacak bir oluşum için yola koyuldu, nerede birlik orada dirlik sözüne uygun olarak, ama ilkesiz ve temelsiz değil. Anadolu Aleviliğinin kendi özgünlüğünü, kendi eşsiz ve benzersiz niteliğini göz önüne alarak, insanı temel öğe olarak öğretisinin merkezine yerleştirerek, şeriat ve şiilik başta olmak üzere diğer inançlardan farklılığının ve bağımsızlığının altını çizerek birlik. Sorunlara sahip çıkarak, etkili güçlü ve birleşik bir kuvvet olarak örgütlenmek.

HÜNKAR'IN HUZURUNDA

İkrar'ın gereğini yerine getirmek üzere tüm Alevi örgütlerinin çağırılı olduğu birlik toplantısı 12-13 Ağustos 1999'da Hünkar'ın huzurunda yapıldı.

Ne var ki yapılan tartışmalar Alevi toplumunun düzeyine denk düşmekten uzak, sorunları aşacak bir perspektiften yoksun bir seyir izledi. Daha çok bizim bu halimizden bir iş çıkmaz ruh halinin egemen olduğu bir atmosfer toplantı salonuna hakim oldu.

Konfederasyon örgütlenmesi yerine beş yıl önce denenen temsilciler meclisi örgütlenmesinin canlandırılması fikri genel bir görüş olarak benimsendi. Bu doğrultuda

yeniden temsilciler meclisinin amacı ve ilkeleri benimsendi. Kararlar alındı.

Görünürdü ·temsilciler meclisi yeniden inşa edilerek alevi tolumunun birliği gerçekleştirilmiş oluyordu. Fakat sonraki gelişmeler bu işin henüz çok daha başında olunduğunu bir kez daha ortaya koymuş oldu.

Yol uzundu, sorunlar büyüktü. Ve birleştik demekle birlik olunmuyordu.

Alevi hareketinin giderek de alevi toplumunun birliği aleviliği bilince çıkararak, aleviliğe inanarak, aleviliğin insani değerlerine sahi çıkarak, bu yönde bir anlayış gerçekleştirilerek sağlanabilir görülüyor. Aleviliğin dünyasına yabancı unsurlar üzerinden bir birlik herhalde mümkün olmayacak.

Evet manzara böyle. Ne var ki bu manzaradan bir çıkış üretmek yalnızca aleviler için değil tüm Türkiye insanı için son derece önemli olacaktır.

"YA SİZ SÜNNİLEŞTİRİN YA BİZ ŞİİLEŞTİRELİM"

BİR GİZLİ RAPOR

Elime bir "gizli" rapor geçti. "Türkiye'de Alevilik, Aleviler ve Alevilerde Siyasal Yapı-Siyasal Kültür" başlığını taşıyor. Rapor DYP yani Tansu Çiller için hazırlanmış. 107 sayfa. Çiller'e 24 Aralık 1995 seçimleri öncesinde sunulmuş. Çillere seçimlerde Alevilere yönelik nasıl bir politika izlemesi gerektiğinin yolunu gösteriyor. Raporu Diyanet müfettişlerinden Abdülkadir Sezgin'in kaleme aldığı söyleniyor. Çünkü rapor Sezgin'in "Türkiye'de Alevilik-Bektaşilik Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma" başlıklı doktora tezi ile neredeyse bire bir örtüşüyor.

YA SİZ SÜNNİLEŞTİRİN YA BİZ ŞİİLEŞTİRELİM

Bu sözler İranlı Molla Şeriat Medari'ye ait. Diyanet işleri Başkanı Süleyman Ateş'e söyleniyor. Molla Medari, resmi bir görüşmede Başkan Ateş'e şöyle diyor:

"Sayın başkan Türkiye Alevileri ateistleştiriyor. Ya siz ilgilenin Sünnileştirin, ya da bize bırakın şiileştirelim."

Anadolu Aleviliği'ne düşmanca bakan Şii ve şeriatçı yaklaşımın resmi ve özlü ifadesi olan bu anlayış Tansu

Çiller tarafından Başbakanlığı sırasında hazırlattırılan, "Alevilik Raporu'nun" ilk sayfasında yer alıyor ve raporun ana fikrini de dile getiriyor.

ÇİLLER'DEN ALEVİLERE ÇENGEL

Eski Başbakan Tansu Çiller, 1995 genel seçimleri öncesi gizli bir "Alevilik Raporu" hazırlattırıyor. Rapor Alevilikle ilgili bir yaklaşım ile anket bölümlerinden oluşuyor. "DYP'nin seçim stratejisi ve politikalarına esas teşkil etmek üzere" hazırladığı amaç bölümünde belirtilen raporun ilk kısmını Diyanet İşleri Başmüfettişi Abdülkadir Sezgin'in kaleme aldığı ifade ediliyor. Rapor amaç kısmında açık olarak yazıldığı gibi Alevilere nasıl çengel atacağı konusunda Çiller'e taktikler sunmayı amaçlıyor. Rapora Çiller'in çok önem verdiği, hazırlayan ekibe örtülü ödenekten 2 milyar TL ödendiği öne sürülüyor.

1995 seçimlerinde Alevilere çengel atma, Alevi oylarının DYP'ye akmasını sağlamak için hazırlanan raporu inceleyince o tarihlerde "Alevilere 3 trilyon vereceğiz" propagandasının nedeni de kendiliğinden ortaya çıkıyor. Bu paranın bir seçim rüşveti, bir aldatmaca olduğu aleniydi. Alevi örgütleri de bu oltaya yem olmamışlardı. Ama olta hala av için atılmış ve duruyor.

ALEVİLER-SÜNNİLER KARDEŞTİR: HERKES SÜNNİDİR

"Türkiye'de Alevilik, Aleviler ve Aleviler'de Siyasal Yapı-Siyasal Kültür" adı ile gizli olarak düzenlenen raporun her yanına İranlı Molla'nın talimatları hakim olmuş. Rapora göre, "Alevilerle Sünniler arasında bir ayrılık-gayrılık yoktur. Herkes Sünnidir."

Rapor şöyle diyor:

"Hangi isimle anılırsa anılsın Türkiye'mizde yaşayan Aleviler Müslüman'dır. Müslümanlıkta inançları imam Maturidi'nin belirlediği çerçevedir. İbadetlerin yapılış şekilleri bakımından da Hanefi'dir. Yani mezhep bakımından Türkiye Sünnileri ile Alevileri arasında hiç bir fark yoktur."

"Aleviler ile Sünniler arasında fark %5'den fazla değildir. Benzerlikleri ise %95 civarındadır. Bu fark tüm Müslümanlar arasında olabilir."

Evet rapora göre Alevi Sünni biridir, herkes Sünnidir.

HACI BEKTAŞ DA SÜNNİDİR

Çiller'in Alevi oylarını toplamak amacıyla gizli olarak hazırlattığı Alevilik Raporu'na göre Anodolu Aleviliği'nin piri Hacı Bektaş da aslında "bir Sünnidir" Hacı Bektaş "Ehli sünnet Vel Cemaat ölçüleri içindedir."

Rapor gerçeği tahrif ederken bir başka tahrifatı da kanıt olarak öne sürüyor.

"Bektaşiliğin Osmanlı Devleti'nin resmi ideolojisine aykırı olması şöyle dursun, bu ideolojiyi meydana getiren temel unsur olduğuna tarih şahittir."

Rapor el çabukluğu ile her şeyi Sünnileştirme işini o denli ifrada vardırıyor ki, durum komediye dönüşüyor. Bin yıllık Anadolu Aleviliği tarihinde Selçuklu ve Osmanlı hanedanına, zulümkarına karşı ezilenin, yoksulluğun sığınağı-bayrağı olmuş Aleviliği-Bektaşiliği rapordaki gibi bir Osmanlı ideolojisi olarak göstermenin bir mantığı var.

Yaklaşım şu;

Aleviliğe ilişkin ayrı, orijinal, özel hiç bir değer, kültür, inanç öğesi yoktur.

SOLCULARI ALEVİLERDEN UZAK TUTUN

Her satırında işi "aslında Alevilik diye bir şey yoktur" noktasına getiren Çiller raporu solculara büyük alerji duyuyor. Raporun bir çok yerinde solcularla Alevilerin ilişkilerinin kesilmesi, aralarının bozulması gereğine işaret ediliyor. Çiller'e yol gösteriliyor.

Rapora göre Alevi kökenli solcular Aleviliğe yöneldiler. Şimdi iyi bildikleri materyalist diyalektik yöntemi Alevilik ambalajında kendi düşüncelerini savunmak için kullanıyorlar. Rapor solcuları çok tehlikeli görüyor. Çünkü solcular Alevileri ayartıyorlar. Solcular Alevilere, Alevi olduklarını hatırlatıyorlar. Solcular olmasa Alevilik ne güzel kaybolup, asimile olup gidecek.

Evet raporda bunlar açıkça söyleniyor. Rapor böylece Alevilerin gerçek dostunun kim olduğunu Çiller'in ağzından dile getirmiş oluyor.

ŞU SOLCULAR OLMASA
ALEVİLERİ NE GÜZEL SÜNNİLEŞTİRİRİZ

Rapor böyle diyor. "Solcu bir takım Alevici yazar ve aydın kötü niyetli olarak Alevilerin ibadetlerinin ayrı olduğunu belirterek abdest, namaz, oruç, hac, zekat gibi Müslümanlığa ait ibadetlerin Alevilik'te olmadığını belirtiyor. Oysa Alevilik Müslümanlık'tan ayrı değildir. Öngörülen ibadetler de Sünniler için de Aleviler için de aynıdır"

Alevilik raporu önce Aleviler de Müslümandır diyor. Bu masumane sözleri Aleviler de Sünniler gibi inanmalı-ibadet etmeliye bağlıyor. Hemen ardından da bakın diyor solcular sizi yoldan çıkarıyor. Oysa Aleviler Anadolu'da bin yıldır bu şeriatçı tavra karşı direndiler, yaşamlarını bu yolda "dönen dönsün ben dönmezem yolumdan" di-

yerek feda etmekten çekinmediler. Aleviler, Alevi olmaktan vazgeçer, şeriata teslim olursa onların oyunu almak, onları yola getirmek daha kolay olacak. Bu nedenle "Solcular olmasa Alevileri ne güzel asimile ederdik" diye hayıflanıp, solculara saldırıyorlar.

Rapor Alevilerin bırakın Aleviliklerini yaşamalarını, inançlarını hatırlamalarını dahi çok tehlikeli buluyor. Hem de Alevileri düşünerek, onların iyiliğine, onlar adına ifade ediyor bunu:"Şehirde ekonomik ve sosyal baskılarla karşılaşan Alevi kökenli yurttaşların toplumla entegre olmalarına engel oluyor Alevilik."

Rapor dilinin altındaki baklayı çıkarıyor: "Aleviler, Alevi kimliklerini korudukça topluma entegre olamaz, yani Sünnileşmez yani asimile olmazlar. Öyleyse onları topluma kazanmanın yolu solcularla aralarına nifak tohumları atmaktır"

Şimdi Alevilik adına sol düşmanlığı yapanların maskeleri düşüyor, gerçek yüzleri açığa çıkmıyor mu? Çiller bacılarının izindeki bu zatları Aleviler ellerinin tersiyle itmezler mi?

CEMEVİ YOK HERKES CAMİYE

Çiller'in Alevilik raporu Aleviler'de hiç bir zaman bir cemevinin bulunmadığını ileri sürüyor. Osmanlı'nın kanlı şeriatçı idaresi altında tüm edep, erkanlarını gizli bir biçimde yürüten Alevilerin köyün her büyük evini bir cemevi olarak kullandığını görmek rapor yazarının işine gelmiyor. Rapora göre Alevilik'te dün cemevi yoktu bugün de olmamalıdır. Ayrıca buna gerek de yoktur:"Bütün Müslümanları din kardeşliği etrafından buluşturan tek mekan 'Cami'dir. Alevilerin de mabedi, ibadet yerleri camidir. Cami olmalıdır." Rapor bu görünüşünü yeniden

yeniden ileri sürüyor: "Alevilerin tek ibadet yeri camidir. Bunda şüphe yoktur."

Şüphe duyulmayan şey Aleviliğin çok açık bir biçimde asimile edilmeye kalkışmasına yönelik planlar hazırlandığıdır. Alevilik raporu aslında bir "nasıl asimile edeceğiz" raporu oluyor.

Rapor solcuları nasıl tehlikeli görüyorsa, cemevlerini de aynı şekilde tehlikeli görüyor.

Rapora göre solcular Alevilere, Aleviliklerini hatırlatıyor, asimilasyona engel oluyordu. Cemevleri de Alevilere, Alevi olduklarını hatırlatıyor. Cemevleri de Alevilerin şeriat içinde asimile olmasına engel oluyur. Bu nedenle ibadetin tek yeri olarak camiyi göstermek cemevlerine engel olmak gerekir diye yazıyor rapor.

Rapor cemevlerine karşı oluşunu şöyle ifade ediyor:

"Cemevleri ayrı bir Alevi kimliğinin ihdas edilmesine meydan veriyor. Şehirlerde kaybolan Alevi Kültür ve folklorik değerlerinin muhafazasını sağlıyor. Ayrı bir mabed fikrini geliştirerek camiye gitmeye engel oluyor. Kırsal kesimden şehirlere gelen Alevilerin derlenip toparlanarak ortak talepleri ileri sürmesine, siyasal tavır koymasını neden oluyor.

Alevilerin bir araya gelmesine olanak sağlıyor. Toplumla birleşmelerine engel oluyor"

Tüm bu nedenlerle cemevlerine karşı çıkılıyor raporda.

Alevilerse tüm bu nedenlerle cemevi kuruyor, istiyor, inşa ediyorlar. Çiller raporu bağırıyor:Cemevi Alevilerin şeriat içinde asimile edilmesine engel oluyor, cemevine hayır!

ÇİLLER ANLAYIŞININ AMACI ALEVİLERİ PARÇALAMAK

Rapor Çiller'e "Alevilerden oy almak istiyorsan, onları parçala" önerisinde bulunuyor. Raporda geçtiğimiz aylarda yaşamını yitiren Bedri Noyan çevresi, Veliyeddin Ulusoy çevresi ve Hacı Bektaş Veli Kültür dernekleri çevresi "muhafazakar Aleviler" olarak gösteriliyor ve Çiller'in bu unsurlardan oy alabileceği, bu nedenle seçim propagandasında buraya yönelmesi isteniliyor.

"Hacı Bektaş Derneği genelde muhafazakar Alevilerin yoğunlaştığı bir dernektir. Alevilere yönelik faaliyetlerde Hacı Bektaş Derneği gözardı edilmemelidir" denilen raporda "DYP'nin seçim strateji ve politikasına esas teşkil etmek için" hazırlanınca her türlü oyun da mübah görülüyor.

Rapor anket sonuçlrı ile Alevilerin Tansu Çiller'i en beğenilen liderler arasında gördüğünü ileri sürüyor.

Aleviler arasında ise İzettin Doğan'ın popülaritesinin yüksek olduğu ifade ediliyor. Bu ilgilenilmesi gereken bir sonuç olarak yazılıyor. Ve şöyle deniliyor:"İzzettin Doğan ve Veliyeddin Ulusoy'u iyi ve Alevileri temsil edebilecek lider olarak görenlerin sağ partilere özellikle DYP'ye oy verebilecekleri görülmektedir"

DİYANET VE İMAMLAR GÖREV BAŞINA GÖREV: ASİMİLASYON

Rapor Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Alevilere yönelik faaliyetlerini arttırmasını, bu konuda fikirler üretilmesini ve kadro ayrılmasını öneriyor. Alevilerin ancak Alevilikten soyutlanarak, asimile edilerek yola getirileceğini bu nedenle de Diyanet yoluyla Alevilere "hizmet" edilmesini bir "tarikatlar dairesi başkanlığı kurularak Alevilere de

yer verilmesini" onları aydınlatacak imamlar gönderilmesini görev olarak belirtiyor.

Diyanet ve imamlar görev başına!
Görev Alevilerin asimilasyonu!

RAPOR DEVLETİNSE ALEVİLİK ONURDUR

Çiller'in Alevilik raporu resmi bir rapor. Bir devlet raporu. Zamanının Başbakanınca hazırlattırılmış. Bedeli devlet kasasından ödenmiş. Rapor, "Aleviler nasıl asimile edilecek" sorusuna devlet tarafından verilen cevabı içeriyor.

İranlı Molla'nın sorusuna iktidar çevrelerinin cevabı, "merak etmeyin biz şeriat içinde Alevileri asimile edeceğiz" şeklinde oluyor. Çiller aracılığıyla onun raporunda söyleniyor bu. Alevileri asimile etmeye yönelik rapor devletinse, Aleviliğin onuru bizimdir, Alevilik tüm mazlumların, ezilenlerin onurudur. Bu onura sahip çıkmamız gerekmez mi?

Ya siz Sünnileştirin, ya biz şiileştirelim. Hayır biz yalnızca Alevi kalmak istiyoruz.

(Pir Sultan Gazetesi, Sayı 1, Mayıs 1998, imzasız olarak yayınlandı)

NEDEN CEMEVLERİ AÇMALIYIZ?

Böyle bir önerinin benim tarafımdan dile getiriliyor olması ilk bakışta şaşırtıcı gelebilir, yadırganabilir. Bu şaşkınlığın yerinde olmadığını ve alevilikte cem ve günümüzde cemevi kavramının yerli yerine oturtulup, kavrandığı ölçüde yadırgamanın ortadan kalkacağını belirtmek isterim.

Uzunca bir süredir büyük kentlerde alevi kimliğinin kendisini ifade edebilmesi için cemevlerinin açılması gerektiğini düşünüyorum. Ancak şunu açık yüreklilikle ifade edeyim ki, cemevlerinin açılması gerekliliğinin bu kadar acil ve yakıcı bir gereksinim olduğunu ve bu işin savsaklamaya gelemeyeceğini Çiller'in "Gizli Alevilik Raporu" bana bir kez daha farkettirdi. Nasıl? Başlıkta sorduğum sorunun yanıtını kısaca paylaşmak istiyorum. Tarihsel süreçte geleneksel olarak aleviliğin yaşandığı köylerde aleviler kendi inanç ve kültürlerini yaşatırken ayrı-özel-kutsal bir mekana ihtiyaç duymamışlardır. Bu anlamda alevilerin köyde ayrı bir cemevi olmamıştır. Bunun önemli bir nedeni de Osmanlı egemenliği altında sürekli kovuşturmalara, baskı ve zulümlere uğramış olmaları dolayısıyla kendilerini gizlemek istemeleridir. Köyün hangi evi büyükse, uygunsa "cem orada yapılmış"tır. Cemin yapıldığı yer bir avlu, bir bostan, bir ağaç dibi de olabilmiş-

tir. Cem, yani biraraya geliş, Anadolu Aleviliği'nde salt bir inançsal durum, salt bir dinsel tapınma işi asla olmamıştır. O nedenle de kutsal-özel bir mekan yoktur. İnsanın ihtiyaçlarını gördüğü ölçüde her mekan kutsaldır(!)

Anadolu Alevi'si köyünde yaptığı ceminde her türlü kültürel, inançsal, toplumsal gereksinimlerine yanıt aramış, bir ve bütün halinde kendisini var kılacak yaşatacak değerleri yarınlara taşımıştır. Cem toplumsal bellek, ortak direniş, ortak paylaşım, suç ve kötülüklerden arınma yeri, kendi kendini yönetme mekanizması olmuştur. Anadolu Aleviliği'ndeki cemin, -ki bu anlamıyla cem orijinaldir ve salt Anadolu Aleviliğine özgüdür- işlevini toplumsallığı içerisinde kavrarsak Anadolu Aleviliğinin kentte varoluş kavgası esnasında cemevi açmanın önemini de kolaylıkla anlayabiliriz.

Çiller'in gizli alevi raporunu hazırlayanlar Alevilikte cemevlerinin bu işlevselliğinin farkına varmış olacak ki büyük bir hiddetle cemevine karşı çıkıyor ve aleviler de sünniler gibi camiye gitmelidir diye yırtınıyor. Köyde, köyün bir büyük odasına doluşarak cemini birleyen alevileri kentte hangi odaya sığdırabiliriz? Cemevi dün alevi kimliğinin varoluş organizasyonu olmuşsa bugün şehirde yeniden bir yapılanma ile bu işlevini sürdüremez mi? Çiller'in gizli alevi raporu bu soruyu bizden önce soruyor ve kendi penceresinden yanıtlıyor. Çiller raporuna göre "Cemevleri alevilerin kimlik ve değerlerini koruma işlevi görüyor. Alevilerin kentle entegrasyonuna engel oluyor!" Evet raporun görüşü açık: "Cemevleri alevilerin asimilasyonuna engel teşkil etmektedir. Öyle ise müslümanın ayrı bir ibadet yeri olmaz diyerek alevileri de camiye gönderelim ve böylece bu sıkıntılı cemevi konusundan da kurtulalım..." Resmi anlayışın din konusundaki en mute-

ber adamlarından birine hazırlattırılan rapor, bugün için alevilerin inkar ve imhasında geçerli yol olarak asimilasyonu görüyor ve asimilasyona engel bir mekan olarak cemevlerine karşı çıkıyor.

Neden cemevleri açmalıyız? Asimilasyona karşı durmak için. Kentte aleviliği kendi kültürel, folklorik, inançsal, felsefi değerleriyle yaşatmak ve var kılmak için. Şunu bilmeliyiz ki; dün köyde cem'in işlevi neyse, bugün kente de cemevinin işlevi o olacaktır. Yani toplumsallık ve ortak ruh-tavır. Bu az şey mi? Egemenler tersini söylüyorsa demek ki, yolumuz doğrudur, devrimcidir, haktan haklıdan yanadır.

Neden cemevleri açmalıyız? Çiller raporu cemevlerini başka nasıl görüyor: "Cemevleri ayrı bir alevi kimliğinin ihdas edilmesine meydan veriyor. Şehirlerde kaybolan alevi kültür ve folklorik değerlerinin muhafazasını sağlıyor. Ayrı bir mabed fikrini geliştirerek camiye gitmeye engel oluyor. Kırsal kesimden şehirlere gelen Alevilerin derlenip toparlanarak ortak talepler ileri sürmesine, siyasal tavır koymasına neden oluyor" Çiller raporu -ki egemen anlayışın resmidir- cemevlerini böyle tarif ederek karşı çıkıyor. Saptamaları ne kadar yerinde. Tam da bu nedenlerle cemevleri açmak gerekmiyor mu? Emekçiler için, yoksullar için, ezilenler için Çillerler'in söylediklerinin tam tersi doğru değil midir? Onların yaptıklarının tam tersini yapmak gerekmez mi? Evet gerekir, öyle de yapmalıyız, cemevleri açmalıyız?

Cemevlerinde ne mi yapacağız? Ne yapılacağının bir bölümünü Çiller raporu söylüyor. Biz bir cümle daha ekleyelim: "İnsanın insanca yaşayacağı bir dünya için bir araya geleceğiz. Ve o büyük ırmağa biz de katılacağız." Bu az şey mi? Ne dersiniz?..

(Pir Sultan Gazetesi, Sayı 2, Haziran 1998)

ALEVİLER VE İSLAMİYET

Anadolu Aleviliği gerek Şiilik gerekse Şeriat/İslmiyet tarafından asimilasyon kuşatması altındayken, devlet Aleviliği yeniden keşfedip(!) sözde Alevilikten çıkışla bir "Türk Dini" yaratma tartışmalarının/girişimlerinin ipuçlarını verirken, tüm bunlara karşı Aleviliği genel çizgileri ile de olsa tanımlamanın kaçınılmazlığı ortadadır.

Kuşkusuz Aleviliğin ne olduğunu, nasıl tanımlanabileceğini bir çırpıda ifade etmek mümkün değildir. Olayın tarihsel, felsefi, sosyolojik boyutlarda bilimsel bir yöntemle değerlendirilmesi son derece gerekli iken bazı noktalara vurgu yaparak bir netleşme aramak yerinde olacaktır.

Aleviliğin ne olduğu sorusunun yanıtını vermek bu denli müşkilat arzederken, Aleviliğin ne olmadığını söylemek o kadar zor olmasa gerekir. Aleviliğe benzemeyenleri, Aleviliğe tümüyle yabancı olanları, Anadolu Aleviliği ile kan-doku uyuşmazlığı içinde bulunan unsurları bir bir ortaya koyarak bir tanımlamaya, bir senteze varılabilir.

Bu bağlamda konunun can alıcı yerine, öncelikle Alevilik/islamiyet ilişkisine değinmek gerekecektir. Aleviliğin İslami bir "görünüm" arzettiği, İslami unsurları bir "cila" olarak da olsa üzerinde taşıdığı ileri sürülebilir. Ale-

vilik/İslamiyet ilişkisini kuran insanlar büyük ölçüde bu yaklaşmanın gerekçesi hakkında, kanıtları-dayanakları hakkında bir bilgi sahibi olmaktan uzaktır. Bir refleks, bir takiyedir sözkonusu olan.

Şunu açık ve net olarak söyleyebiliriz ki; Anadolu Aleviliğinde İslamiyet adına yer alan unsurlar adeta İslamiyeti red eden unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Diğer yandan Alevilik "İslamiyetin şartları", "olmazsa olmazları" karşısında tam bir "kayıtsızlık" içerisindedir. Başka herhangi bir inancın gerekleri Aleviliği ne kadar ilgilendiriyorsa İslamiyetin şartları da Aleviliği o oranda ilgilendirmektedir. Her ne kadar "Alevilik İslamiyet'in özüdür", "gerçek Müslümanlık Aleviliktir" şeklinde sözler söylenirse söylensin bu somut durumu değiştirmek asla sözkonusu olamaz. Alevilikten yola çıkarak İslamiyetin savunuculuğuna soyunanlar, söz sahipleri reel İslamiyeti değil de kendi kafalarındaki, tasarladıkları, kurguladıkları varsayımları, tasarımları dile getirmektedirler. Hangi niyetle yapılırsa yapılsın bu varolan durumu tersine çevirme, bir "çarpıtmadır". Sözgelimi İslamiyet'in temel kitabı olan Kuran-ı Kerim konusu. Aleviler bir bütün olarak bu kutsal kitabı kabul etmemektedirler. Kuran'ın Ömer tarafından değiştirildiğini, tahrip ve tahrif edildiğini ileri sürmektedirler. Burada varolan Kuran açıkca reddedilmektedir. Gerçek Kuran bu değildir, fikri işlenmektedir. Peki gerçek Kuran nerede diye sorulduğunda ise kaybedildiği, yokedildiği iddia edilmektedir. İddiaları, yaklaşımları tümüyle kanıtsız, dayanaksız ve hayal ürünüdür. Bu durum Kuran'a sahip çıkma görüntüsü altında Kuran'ın reddinden başka ne anlama gelebilir? Kuran-ı Kerim'in tek bir sözcüğünün değiştirilmediği ifade edilirken, burada Kuran değiştirildi denilerek açıkca İslami-

yet'ten yola çıkılarak, İslamiyet'in reddi sözkonusu değil midir?

İslamiyet'in şartları konusunda da aynı yaklaşım mevcuttur. Aleviler İslamiyet'in her bir şartını şart olmaktan çıkaracak bir "tevile" girişirler. Örnek vermek gerekirse:

Namaz kılar mısınız? Sorusuna Alevilerin yanıtı çok kolaydır:

"Bizim abdestimiz alınmış, namazımız kılınmıştır..."

Hacca gider misiniz? Sorusuna Alevilerin yanıtı çok kolaydır:

"Benim Kabem insandır", "Her ne arar isen kendinde ara/Mekke'de, Kudüs'te, Şam'da değildir"...

Ya Ramazan Orucu? Aleviler Ramazan Orucu ile ilişkilerinin olduğunu akıllarına dahi getirmezler.

İslamın diğer şartı Zekat? Yoksul kişinin ne zekatı olabilir? Zaten Alevilekte canlar birbirlerinin "müsahibi" olarak toplumsal dayanışmayı gerçekleştirmezler mi? Ayrıca bir insana sadaka vermek değil, aslolan yoksulluğu ortadan kaldırmak değil midir?

Alevilik ne kadar İslamiyet'e benzer, Alevi insanlar bir yaşantılarına bir de İslamiyetin esaslarına bakarak bunun yanıtını vermelidir. Bu yanıt önemlidir.

Alevi olmak yetmez mi, illa da neden bir başka kimlik aransın?...

(Pir Sultan Gazetesi, Sayı 5, Kasım 1998)

ALEVİLER AYNAYA BAKMAKTAN KORKMAMALI

Kendi gerçeğine yabancılaşan insanı yönlendirmek hiç te zor olmuyor. O nedenle egemen ideolojiler, insanların beyinlerini tarumar ederek işe başlıyorlar. Önce insanın beyni boşaltılıyor, kendisine, değerlerine yabancı hale getiriliyor, ardından inanılması istenilen ne varsa bu boş beyine şırınga ediliyor. Kendi gerçeğine yabancılaşan insan savunmasız kalıyor, kaleleri düşüyor ve fethe/işgale açık bir alan olarak ortada kalıyor.

Konuyu Aleviler'e getirdiğimizde, yukarıda ifade edilen oyunun tümüyle onlar üzerinde denendiğini görüyoruz. Saldırı, önce en zayıf en hassas noktadan başlatılıyor. Aleviler gerçek Müslümandır (!). Alevilik islamın özüdür (!). Alevilik yalnızca Ali'yi sevmektir (!). Sanki Aleviliği olumlamak için söylenen bu yaldızlı sözler, onu kendi gerçeğine yabancılaştırma, kendisi olmaktan çıkarmak için son derece dikkatle seçilmiştir. Bu işgal harekatının ilk evresidir. Arkasından bu sözlerin zorunlu sonucu olacak edimler gündeme getiriliyor. Alevilik gerçek Müslümünlıksa, Aleviler de islamın gereklerini/şartlarını yerine getirmelidir. Alevilik, islamın özü ise islami kurallara uygun bir yaşantıları olmak durumundadır(!). Alevi-

ler, Ali'yi şah-ı Merdan, Allahın Aslanı olarak tanımıyor mu? Öyle ise camide öldürülen Hz.Ali gibi beş vakit namaz kılmalı(!). Şeriatın gereklerini yerine getirmelidir (!). Ali ile Anadolu Aleviliği ayrılınca zorunlu olarak şeriatçı bakış hakim olur. Ön veriler nasıl konulursa sonuçlar da öyle alınıyor. İlk yerden sonra kendi gerçeğinin yerini sanal bir gerçekliğin alması zorunlu olmaz mı? Neden insanlarımız kendi hayatlarına, yaşantılarına, alışkanlıklarına, inançlarına, davranışlarına bakmaktan korkar hale geliyorlar? Çünkü bütün yanıltmalara, beynin iğdiş edilmesine karşı doğru yanıtların bulunduğu, tüm cevapların gizli olduğu yer, somut/elle tutulur gerçektir de ondan.

En dönekler, en çabuk benzeyenler, kendini en kısa zamanda inkar edenler egemen ilişkiler içerisine girenler oluyor. En fanatik olanlar, dönekler oluyor. Dönekler, döner dönmez efendilerine, kendisini kanıtlamak için geldiği yere kin ve küfürle saldırıyorlar. Ellerinden gelse geçmişlerine benzeyen ne varsa yeryüzünden silecekler. Aleviler içinden çıkıp Aleviliği şeriata, şiiliğe benzetmeye çalışanlara bir bakın. Herkesten çok onlar Aleviliğin orijinal değerlerini çürütmek, yerle bir etmek istemiyorlar mı?Aleviler, söylenen yaldızlı, parlak sözlere, kendilerini inkara vardıracak anlayışlara değil, ısrarla aynaya bakmalı. Alevilerin aynasında baskı yok, zulüm yok, yoksulun hakkını yeme yok, inançlarından dolayı başka insanları incitme yok, kadına ikinci sınıf insan gibi bakmak yok, şiire-saza-söze-semaha lanet yok. Sevgi var ayrımsız bir biçimde, 72 millete aynı muhabbetle bakmak var. insanı her türlü değerden üstün tutma var.

Aleviler aynaya bakmalı! Lunaparklarda gerçeği ters düz eden egemen anlayışın aynasına değil. Halkın el emeği, göz nuru insan aynasına.

Aleviler aynaya bakmalı! "Bana secde etsin melekler / Madem ki ben bir insanım" diyerek. "Aynayı tuttum yüzüme / Ali göründü gözüme" diyerek. Ali'yi insan bilerek, Ali'yi kendi, komşusu, dostu bilerek. Alevilik, salt Ali'yi sevmek değil, Ali olmaktır. Yani insan olmaktır. insan oldukça, insanlar için var oldukça, mazlumun yanında zalimin karşısında durdukça, evrende korkulacak hiç bir güç olmadığını bilerek.

Egemenler, önce kafaları esir alıyor. Zamane köleliği, kafalara kurulan karakollarla sağlanıyor. Zincir yok, pranga yok, ama daha vahimi iğdiş edilmiş beyinler var. Şeriata benzemek, şiiliğe benzemek köleliktir, Aleviliğin inkarıdır. Aleviler, kardeşçe bir dünya için kendi gerçeğine yaslanmalı. Aleviler aynaya bakmalı!

(Pir Sultan Gazetesi, Sayı 3, Temmuz 1998)

Aleviliğin ve Alevi hareketinin içinde bulunduğu durumun sağlıklı bir biçimde saptanması, atılacak adımın yerinde olmasının, verilecek mücadelenin başarıya ulaşmasının başlıca koşuludur.

Burada "Aleviliğin kuşatılması" olarak adlandırılabilecek olan olumsuz duruma ilişkin birkaç noktaya dikkat çekmek istiyorum.

Bugün için Alevilik çok farklı çevrelerin "ilgi odağı" haline gelmiştir. Aleviliğin ilgi odağı haline gelmesinin acaba hikmeti nedir? Özellikle resmi ve siyasal çevrelerin açıktan açığa "Alevi dostluğuna" soyunmaları bu çevrelerin akıllarının başlarına gelmesinden, Aleviliğin anlam ve önemini kavramalarından mı ileri gelmektedir? Bu süreç dikkat çekecek bir biçimde 1997 Hacı Bektaş Şenlikleri ile başlamıştır. Alevilere verilen "sıcak" mesajlar, kesintisiz 8 yıllık eğitim yasasının başbakanca Alevilere bir "bayram armağanı" olarak sunulması, Alevilerin "laikliğin ve demokasinin teminatı olduğunun" bir kez daha vurgulanarak onların da "birinci sınıf vatandaş" olduğunun açıklanması ilginç değil midir? Burada aktörler Cumhurbaşkanı'dır, Başbakan'dır, Başbakan Yardımcısı'dır. Fakat burada biraz sonra açığa çıkıveren bir de arka yüz vardır. Bu sıcak mesajların ardından devlet yetkilileri ağızlarından

baklayı çıkararak gerçek niyetlerini ortaya koymaktadırlar. Yetkililer varolan Anadolu Aleviliğini bir yana koyarak nasıl bir Alevilik istediklerini ilan etemektedirler. Bunu da Alevi toplumundan onaylamasını dilemektediler. Sıcaklığın nedeni açıklığa kavuşmuş olur. Yetkililer sınırlarını kendilerinin çizdikleri, içeriğini kendilerinin belirledikleri resmi bir Alevilik, bir devlet Aleviliği öngörmektedirler anlaşılan.

Başbakan bunu hemen orda, Hacı Bektaş kürsüsünde kavramlaştırır: Yolumuz "Bektaşi Aleviliğidir" Yüzyıllardır ne duyulmuş, ne de işitilmiş bir sözdür bu. Aleviliğin kendisi gibi olmasına olur verilmez. Alevilik olacaksa devletin emir ve talimatlarına uygun olmalıdır. Yani istenilen ve buyurulan "majestelerinin Aleviliğidir". Devletin bekletentisini başbakan yardımcısı biraz daha açıklığa kavuşturur: "Yunus Emre de bizim, Pir Sultan Abdal da bizim" Başbakan yardımcısı kendisi bir "sünni" olarak Pir Sultan'ı kabullenmekte, Alevilerden de Yunus'u kabul etmelerini istemektedir! Her fırsatta "aydın" olduğu ileri sürülen başbakan yardımcısının yapacağı gaf değildir bu... Başbakan yardımcısı Yunus'un bir Alevi ozanı olduğunu, Alevi/Bektaşi edebiyatının temel taşı olarak değerlendirildiğini, Alevi cemlerinde deyişlerinin söylendiğini bilmiyor olabilir mi? Yine Osmanlı Şeriatının bırakalım Yunus'u onun deyişlerini söyleyenleri dahi katlettirmek yönünde fetvalar vermiş olduğunu unutmuş olabilir mi?

Ardından başbakan yardımcısı bir söz daha söyler ki ilkinden daha vahim: "Gelin Yavuz ile Şah İsmail'i barıştıralım" Güya onların şahsında Aleviler ile Sünnileri barıştıracaktır. Yavuz da Şah İsmail de eli kanlı birer katil değil midir? Anadolu halkına nasıl örnek olabilirler? Ayrıca Anadolu'da tarihin hiçbir döneminde Aleviler ile Sünni-

ler arasında inanç kökenli en küçük bir sürtüşme, bir kavga dahi olmamıştır. Anadolu insanı Anadolu toprağında yüzyıllardır dostukla, kardeşlikle barış içerisinde yaşamaktdır. Onların kardeşlik için asla ne Yavuz'a ne de Şah İsmail'e ihtiyaçları vardır.

Düğün değil bayram değil Alevilere bu ilgi neden sorusu Hacı Bektaş şenliklerinden sonra biraz daha netleşir gibi olur. Amaç denetim altına alınmış, ehlileştirilmiş bir Aleviliktir, istenilen bir devlet Aleviliğidir. Niyetin bu olduğu meydandadır. Çünkü Alevilerce, Alevi örgütlerince ortaya konulan tüm haklı talepler, tüm demokratik istemler yine bizzat bu çevrelerce görmezlikten gelinmekte, yok sayılmaktadır.

Yıl sonuna doğru Alevi kuruluşlarının bütçeden Alevi kültürene de ödenek ayırılması yönündeki talepleri vesilesiyle bu tutum net bir biçimde ortaya çıkar. Alevi kuruluşları ortak olarak Meclis'e yatıkları başvuruda "Diyanet İşleri Başkanlığının kaldırılması, zorunlu din derslerine son verilmesi, İmam Hatip Okullarının kapatılması" gibi laiklik ilkesinin zorunlu sonucu olan demokratik taleplerini dile getirdikten sonra bu ülkenin 1/3 nüfusunu Alevilerin oluşturduğunu, Alevilerin kendilerine has kültürel/inançsal değerlerinin bulunduğunu, bunların devlet tarafından tanınması gerektiğini ve bu doğrultuda bütçeden kendi kültürlerine de ödenek ayrılmasını istemişlerdir. Bu başvurunun esaslı unsurları Hacı Bektaş'ta Alevileri "kucaklayan" başbakan ve başbakan yardımcısının mensubu olduğu partili milletvekillerince reddedilir. Ya söylenen sözler, ya vaadler! Onlar arşivlerdedir.

Bugün için siyasal çevreler -ki buna sosyal demokratlar da dahildir- açıkca Aleviliği nasıl istismar edeceklerinin planlarını kurmaktadırlar. Alevilik içeriden ve dışarı-

dan görünür ve görünmez bir kuşatma ile yüzyüzedir. Amaç Aleviliğin geleneksel başkaldırı damarını kurutmak, mazlumun yanında zalime karşı olan Pir Sultan duruşuna son vermektir. Sözde Alevi olduğunu ileri süren yazarlarca dile getirilen şu sözler diğer yandan Aleviliğe ihanetin ifadeleri değil midir? "Aleviler sola oy vermeye mahkum değil, çıkarımıza sağ artiler gelirse onlara da oy veririz!" Sözler çok masumcadır. Güya Alevilerin hakkı aranmaktadır. Sosyal demokratların Alevilere yaptığı "kötülüklerden" medet umulmaktadır. Oysa gizli gizli işlenen düşünce ve edim Aleviliği Alevilik olmaktan çıkarmaktır. Ezilenlerin, yoksulun yanında, onun bir parçası olan emek-demokrasi saflarında yer tutan Aleviler, şeriatla, emek-demokrasi düşmanlığıyla karekter edinmiş sağ partilere oy verecekler, sağcılaşacaklardır. Olacak şey midir? Alevilere akrepten kaçarken yılana sarılması önerilmektedir. Bunları söyleyenler nasıl Alevi evlatlarıdır? Analarından emdikleri süt burunlarından gelmez mi? Ağacımızın başka "kurtları" da "siyaset bizim neyimize, biz Aleviliğimize bakalım, siyasete bulaşmayalım" diyerek insanımıza "temizlik" dersi verirlerken kendileri tam da resmi devlet Aleviliğinin sözcülüğünü yamakta, partilerle kapalı kapılar ardında pazarlıklara oturmaktadırlar.

Alevilerin ülke sorunlarına ilişkin, Alevi olmaktan kaynaklanan sorunlarına ilişkin ortaya koydukları tavır ve düşünceler, ileri sürdükleri istemler "kirli siyaset" midir, yoksa insan olmanın, insanca yaşayabilmenin varlık koşulları mıdır?

Bu makus talihe son vermenin, bu "kuşatmayı" yarmanın koşullarının güç ve enerjisinin bulunması yani Hacı Bektaş Veli Pir Sultan Abdal damarının capcanlı akması bizlere o tarihsel haklılığımızla yürüme şevki, kudreti vermektedir.

Kuşkusuz Alevilik o eski Alevilik değildir. Bu gün için 100 yıl, 50 yıl, 10 yıl önceki Aleviliğe göre oldukça farklı Alevilik eğilimleri ortaya çıkmıştır. Toplumsal farklılaşma Alevilik içinde de yansımalrını bulmaktadır. Alevilerden de kıblesini şaşıranlar, Pir Sultan'ın itlerinin dahi yemediği haram lokmaya el uzatanlar, Muaviye düzeninin değirmenine su taşıyanlar çıkacaktır. Evet geleneğin söylediğ gibi "her ağacın kurdu kendinden olur" misali, "ne Aliler gördük Osman çıktılar" misali... Fakat biz yine biliyoruz ki Alevilik "yol düşkünlerinden" arına arına varlığını sürdürmüştür. Aleviliği kendi çıkarları için dışarıdan istismar etmeye çalışanlar varken bu koşullarda "içeriden" istismarcıların olmaması mümkün müdür? Burada en çok kullanılan yöntem; insanların bir çırpıda reddedemeyecekleri "kutsal" değerlerin ardına sığınarak Aleviliği Alevilikten başka bir şeye benzetme çabasıdır. Sözgelimi "Alevilik öz müslümanlıktır" söylemi bunun bariz örneğidir ve Aleviliği deforme etme, kendisi olmaktan çıkarma, hatta giderek şeriata bağlama söylemidir Peygmber'in, Ali'nin, Kuran'ın Alevilikteki yeri ve önemini saptama çabası farklı, Aleviliği Şeriatla/İslamiyetle aynı şey haline getirme çabsı farklıdır.Alevilik içerisinde inkarcı çizgi nasıl yol alıyor, Alevilerin dostları kimlerdir bu konuyu açmak gerekecektir.

Pir Sultan Abdal'ın Hızır Paşa zindanındaki tutumunu biliyoruz. Beşyüzyıl öncesinden yansıyor bugün yolumuzu aydınlatıyor. Pir bize: Teslim olma! İnkar etme! Boyun eğme! Alemi kendine yoldaş eyleyenlerden ol! demiyor mu?...

(AL-GÜL, Kasım/Aralık 1998, sayı 13)

YAŞADIĞIIZ GÜNLERİN GETİRDİKLERİ:

Son derece derin ekonomik ve toplumsal sorunlarla yüz yüze olan bir ülkede yaşıyoruz. Bu süreçte demokrasiden, özgürlükten, eşitlikten, kardeşlikten yana olan tüm güçlere önemli sorumluluklar düşüyor. Bu taleplere sahip çıkmanın insan olmanın bir gereği olduğu tartışma götürmez şekilde önümüzde duruyor.

Demokratik ve özgürlükçü bir sistem ihtiyacı kendisini her geçen gün daha fazla hissettirmektedir. Çünkü anti-demokratik yapılanma ülkemizi bir kangren gibi sararak sağlıklı tüm hücreleri ortadan kaldırmaktadır. Çok boyutlu yaşanan bir çeteleşme, siyasal ahlakın çöküşü, yükselen gericilik her geçen artan yoksulluk tümüyle bu hastalığın ürünüdür.

Demokrasinin olmadığı bir ortamda insanların bir arayı gelmeleri, haklarını aramaları olanaksız hale gelmiştir. Devletin kendi hukukuna dahi uymadığı, insan hakları ve temel özgürlüklerin hiçe sayıldığı, insanların salt düşüncelerinden dolayı cezaevlerine konuldukları bir ortamda elbette sorunlar gitgide ağırlaşacaktır. Ülkemizde dini ve siyasi gericilik her türlü özgürlüğü tehdit eder bir noktaya gelmiştir. Ne var ki gericilğin yükselişi

özellikle dini gericiliğin- siyasal iktidarların gözetim ve denetiminde devlet olanaklarının kullanılması sayesindedir. Gelinen aşamada kendi dışındaki tüm inanç, kültür ve farklılıkları düşman olarak gören ve "Anadolu mozaikini" tehdit eden bir tavır içerisindedir.

Gericiliği meşrulaştıran, ona maddi-manevi olanaklar sunan sistemin bugün gericilikten yakınır hale gelmesi çok da inandırıcı gelmemektedir. Şurası çok açıktır ki anti-laik yükseliş devletin laikliği hiçe sayan ve yalnızca bir mezhebi kendisine resmi din olarak seçen anlayışının ürünüdür. Bu mezhepçi tavır kabul edilmez. Tüm dinler, inançlar, inançsızlıklar karşısında aynı mesafede olan, yurttaşlar arasında ayrımcılık yapmayan bir yaklaşıma acilen ihtiyaç vardır. Şurası unutulmamalıdır ki, gericiliğin panzehiri de laiklik ve demokrasidir.

Öte yandan artan yoksulluk toplumsal bir çürümeyi de beraberinde getirmektedir. Sistem insanları daha da yoksullaştırırken gelir dağılımının adaletsizliği insanlar arasındaki uçurumu derinleştirmektedir. Bir dilim ekmeği kazanma mücadelesindeki insanlar bu dünyanın tüm nimetlerinden vazgeçerken, geleceğinden insanlığından vazgeçerken umudunu hurafelere, öte dünyada vaad edilen sahte cennetlere bağlayabilmektedir. Yoksulluk insanımızı insan olmaktan çıkarmaktadır. 12 Eylül'ün getirdiği yasakçı anlayış yasaklarla birleştiğinde insanların kaderlerine razı bir konumda bırakmakta, düzen çarklarını döndürmeye devam etmektedir. Oysa bizim insanımız ayağa kalkan, insan olan yarınına sahip çıkan, onuru için yaşamını feda eden Anadolu insanıdır. insanımızın daha fazla düşürülmesine sessiz kalınamaz. Yarınlara sahip çıkabilmenin ilk koşulu ise birliktir, omuz omuza vermektir.

VE ALEVİLERİN DÜNYASI

Yukarıdan beri sıralanan tüm sorunları çözecek olan emeğe dayalı bir demokrasi istemi Alevilerin tarihsel miraslarına, erkanlarına, davranış biçimlerine de denk düşüyor. Anadolu toprakları üzerinde binlerce yıldır insanca yaşama mücadelesi vermiş olmaları gerçeği bugünün koşulları ile birleştiğinde Alevileri çağdaş, ilerici safların doğal bir unsuru yapıyor.

Aleviler bu durumun bilincinde olmalıdırlar. Aleviler resmi anlayışlarca yok sayıldıkları, yadsındıkları, inkarcı politikalarla asimile edilmeye çalışıldıkları bir ortamda felsefelerini, inançlarını, kültürlerini, yollarını ancak demortik bir zeminde ifade edebilir, yaşayabilirler.

Aleviler Alevi olmaktan kaynaklanan sorunlarının çözümü için bu topraklarda yaşayan tüm ezilenlerin-mazlumların sorunların çözümü için demokrasi ve özgürlük talebini yükseltmeleridir. Bunu salt kendileri için değil tüm insanlar için istemelidirler. Dil, din, ırk, cinsiyet ayrımı yapmaksızın 72 millete aynı nazarla bakan Anadolu Aleviliği Anadolu coğrafyasında varolan etnik ve inançsal farklılıkları büyük bir zenginlik olarak görme tavrını herkese mal etme, herkese sahiplendirme mücadelesini yoğunlaştırmak zorundadır. inkar ve baskı ile kardeşlik ortamını yok eden, kirli bir savaşın son bulması en çok Alevilerin isteği olmalıdır.

Çağlar boyunca baskıya, zulme, zorbalığa karşı mazlumların, ezilenlerin safında olan Aleviler kime yapılırsa yapılsın "haksızlıklar karşısında susma hakkımız yoktur" düsturunda yürümelidir. Nasıl ki Kırklar Ceminde birine vurulan neşter kırkını da kanatmış ise dünyanın neresinde olursa olsun yapılan bir haksızlık Alevileri ilgilendirmek durumundadır.

Hacı Bektaş Veli ile Pir Sultan Abdal'da hoşgörü ve başkaldırıyı birleştiren, bunu yüzlerce Anadolu ereninin insanı her türlü değerden üstün görün felsefesiyle harmanlayan Anadolu Aleviliği tüm bunlara insanlığın evrensel değerlerini de katarak insanların insanca yaşadığı bir dünya idealine sahip çıkmaktadır, çıkmalıdır.

Bilgiye sahip olanın iktidara sahip olduğu günümüzde toplumsal hak ve özgürlüklere sahip çıkabilmek için, bilim üreten, düşünce-teori üreten yapılara, yayınlara herkesten çok Alevilerin ihtiyaç duyduğu tartışma götürmez.

Alevilere yönelik içten ve dıştan bir kuşatmanın yaşanması, bu kuşatmayı kıracak araçları yaratmayı da hemen şimdi zorunlu kılmaktadır.

Alevilerin resmi anlayışlarca yok sayıldıkları, yadsındıkları ve bunların da ilerisine geçilerek asimile edilmeye çalışıldıkları bir ortamda Aleviler ancak inançlarını, felsefelerini, kültürlerini, erkanlarını sağlıklı, bilimsel bilgilerle donatılarak bu ideolojik saldırıyı geri püskürtebilirler.

Asımilasyon politikalarına dur diyebilmek, Aleviliği "ehlileştirme" faaliyetlerini tersine çevirebilmek, kendi varlığını bir çınar gibi yaşatmak için sağlam tahkim edilmiş bir ideolojik cephenin açılması gecikmiş de olsa ilkeli, kararlı bir bilimsel faaliyet ile gerçekleşebilir.

Anadolu toprağının yüzlerce yıllık ortaya koymuş, üretmiş, yetiştirmiş, biriktirmiş olduğu maddi ve kültürel değerleri bilimsel bir yaklaşımla ortaya koymak, tartışmak, sağlıklı sentezlere ulaşmak, bu değerlerin kaybolup gitmesine izin vermemek örgütlülüğe düşen bir görev değil midir?

Ezilen, horlanan, baskı altında tutulan, zulmedilen ve bunlara karşı inatla direnip başkaldıran yoksul Anadolu

insanının onurlu mirasına sahip çıkmak hepimize düşen bir ödevdir.

İnsan yaşantısının devamını sağlayan insanca, felsefe ye, üretime, sevince, acıya, giyime, oyuna, sanata dair her şey Anadolu Alevi kültürünün bir parçasıdır ve işlenmeyi bekleyen son derece bakir bir alandır. Bugün resmi anlayışlarca yadsınan, yok olup gitmeye yüz tutturulan, kültürel, folklorik, inançsal ve maddi kültüre ait değerler orjinal bir şekilde Anadolu coğrafyasında, merkezi iktidarın hakimiyet alanının dışında kalarak yaşamaktadır. Bu değerlerin yoksul Anadolu insanının devletin resmi dini olan şeriata karşı varoluş inancı olan Anadolu Aleviliğinin değerleri olduğu açıktır. Tarihinden coğrafyasına, inancından felsefesine, pişirilen yemeklerinden üretim araçlarına değin Anadolu Aleviliğinin tüm bu zengin hazinesi bilimsel bir çalışmanın üzerine eğileceği alanlardır.

Alevilik bugün siyasal iktidarlarca yumuşak bir şekilde kendi özüne yabancılaştırılmaya çalışılmaktadır. Bin yıldır Alevileri şiddetle sindiremeyen şeriatçı anlayış tutum değiştirerek Aleviliği keşfedip onup gerçek islam olduğunun ilan etmekten geri durmamaktadır. Alevilik şeriata benzetildikçe ortada Alevilik adına kalacak bir şey olmaz. Kendi özüne yabancılaşan, başkalarının değerlerini kölece benimseyen insanların onurlu bir şekilde kendilerini var etmesi, hak ve özgürlüklerini, inanç ve kültürlerine sahip çıkabilmesi mümkün değildir. İnsanlığın evrensel değerleri ancak yerel değerlerle harmanlandığı ölçüde yerli yerine oturabilir. Anadolu Aleviliğine ilişkin inançsal-kültürel değerlerin ortaya çıkarılması, tarihsel haklılığın bir göstergesi olan mücadele geleneğine sahiplenilmesi ancak berrak, duru bir bilinçle olanaklıdır. Bu bilincin yaratılmasında temel görev sürekliliği olan bir ör-

gütlülüğe düşer. Alevi tarihselliği yarınlara atılacak adımın da önkoşuludur. Bu tutum tutuculuktan öte devrimci yürüyüşün temel gereğidir.

Türkiye'de siyasal iktidarın ırkçı, şoven ve şeriatçı bir tarih-kültür politikası izlediği göz önünde tutulursa bu inkarcı, asimilasyoncu politikaların insanlık ailesine mal olacak değerleri tahrip etmesine daha fazla seyirci kalınamaz.

Alevilere yönelik saldırıya, kafa karışıklığını, kültürel-inançsal erozyonu durdurmak için ideolojik bir set çekecek, bilimsel bir tavır temel ihtiyaçtır. Aleviler yukarıdan beri saydığımız sorunlarına emek-demokrasi-laiklik penceresinden bakmalıdır. Anadolu Aleviliği kendi orjinalliğinin savunulmasını ve sözcülüğünü üstlenmeli ve kendi gündemini bizzat kendi yaratmalıdır. İçten ve dıştan kuşatmayı güvenli, inandırıcı, bilimsel bir duruş ile yaracak ve bu nitelikleriyle başta Alevi kökenli aydınlar olmak üzere en geniş düşünsel potansiyeli bünyesinde barındıracak genel sınırları kalın bir biçimde çizilmiş ve fakat kendi içinde sonsuz bir tartışma ortamı yaratmak durumundayız.

SEÇİM HAVALARI...

Seçimler geniş halk kesimlerinin sorunlarının çözüleceğine dair ipuçlarını taşımıyordu. Hiç bir parti de insanlar için bir umut ışığı vaad etmiyordu. insanlar eskisi gibi yönetilmek istemiyordu. Ama eskisi gibi yönetmeyeceğini halka kanıtlayacak bir tek seçenek de yoktu. Yaptıkları yapacaklarının teminatı olacaktı.

Toplumun örgütlü kesimleri sendikalar, meslek kuruluşları, sivil toplum örgütleri seçim sürecinde seslerini yükselterek, taleplerini ortaya koyarak siyasal partileri et-

kileyemediler, baskı gurubu olma niteliğini seçim sahnesine taşıyamadılar. Tek kale alınan çevre, nurcular olsun, ışıkçılar olsun tarikatler oldu, şeriatçı çevreler oldu. Sözgelimi Ecevit bile partisinin milletvekili listelerine Fettullahçı isimleri yazmaktan geri durmadı. Hatta o kadar ileri gitti ki şeriata uygun olsun diye meclise cuma gününün resmi tatil olması için önerge veren bir kişiyi Afyon'da listenin başına koydu. Çiller "dinin, diyanetin teminatı" olarak kendisini gösterdi. Cumhuriyet savcılığı Çiller hakkında din istismarı yaptığı gerekçesiyle soruşturma başlattı. M.Yılmaz "Kuran kurslarının Erbakan'ın Refahyol döneminde kapatıldığını" söyleyerek kendisinin ne kadar dini bütün olduğunu kanıtlamak istedi. Faziletin durumu ise malum, insanların dini duygularını istismar ederek açıkça laiklik karşıtı, cumhuriyet karşıtı bir kulvarı Refah gibi kendisine yer edindi.

VE ALEVİLERİN SEÇİ M "TAVIRSIZLIĞI"

Türkiye ve Aleviler bu koşullarda 18 Nisan seçimlerinin öngönüne geldiler. Bu kara tablo karşısında ülkenin aydınlık yüzünün önemli bir parçası olan Alevilerin tavrı, kararlılığı, karanlığı parçalayıcı bir işlev görebilirdi. Kamuoyunun büyük çoğunluğunun bu yönde güçlü bir beklentisi vardı. Alevilerin tavrı merakla beklenilmeye başlanıldı.

Alevilerin siyasal tavırları örgütleri aracılığıyla ortaya konuluyor. Geleneksel yönetim artık yerini modern örgütlülükle ifade ederken örgüt ile üye arasında yeni bir hukuki ilişki de kurulmaya başlanılıyor.

Aleviler arasındaki iktisadi ve sosyal farklılaşmaya koşut olarak Alevilerin farklı renklerinin temsilcileri konumundaki yapılar ortaya çıkarken onların siyasal tavırları da belli ölçüde de olsa farklılaşmaya başlıyor.

Peki Alevilerin tarihlerine, kültürlerine, öğretilerine miraslarına denk düşen bir seçim tavırları olabildi mi?

Alevilerin ana gövdesi, asıl yönelimi bir bütün olarak tercihlerini özgürce ifade edecek olanaklara sahip olabildi mi?

•

ALEVİLER YİNE KENDİ TALİHİNE KÜSTÜ

Tek kelimeyle açık ve net olarak söylemek gerekirse Alevi örgütleri bu seçim sürecinde tam anlamıyla talihlerine küstüler. Gerek tek tek örgütler, gerekse alevi örgütleri birliği sürece müdahale ederek Alevilerin taleplerini kişisel ve programsal düzeyde meclise taşıyacak bir kazanımı gerçekleştiremedi.

Türkiye ve Avrupa'da örgütlü Alevi-Bektaşi örgütleri 24 Ocak 1999 günü Ankara'da bir araya gelerek seçimlere ilişkin Alevilerin görüşlerini ortaya koymak için ortak bir toplantı düzenlediler. Bu toplantıda seçimlere ilişkin elle tutulur hiçbir sonuç alınamadı. Avrupa'dan gelen arkadaşlar (Fransa hariç) kendi tabanlarının tümüyle Barış Partisi taraftarı olduğunu dile getirerek Barış Partisinin desteklenmesini istediler. Türkiye'den ise farklı kafalardan farklı sesler çıktı. Sonuçta "Türkiye'nin sağ güçlere mahkum olmadığı " ifade edilerek Alevilerin yöneliminin sol olduğu vurgulanarak yasak savma misali olay geçiştirildi.

Pratikte tartışılan Alevi adayların partisine bakılmaksızın desteklenip desteklenmeyeceği konusu oldu. Yani Alevilerin oy vermeleri için yalnızca o kişinin Alevi olması yeterli mi idi? Kuşkusuz hayır. Bu noktada yaşanan bocalama çok çabuk atlatıldı. Adayın Alevi olması kadar belki ondan daha da fazla hangi partide bulunduğu, hangi programı savunduğu önemli idi.

Seçimlere ilişkin tavrın pratikte ifade edilmesi konusunda küçük de olsa bir ilan/açıklama savaşı yaşandı ise de bu durum çabuk atlatıldı.

Alevi örgütleri öteden beri savundukları ilkeleri/ anlayışları partilerin seçim bildirgelerine yazdırtmakta fazla bir başarı gösteremediler. Burada bir parantez açarak ÖDP'nin hakkını teslim etmek gerekiyor. ÖDP'nin laiklik konusunu işlediği seçim başlığı Alevilerin laiklik yaklaşımıyla bütünüyle örtüşüyordu.

Bir de Barış Partisi vardı. Herkesin bir Alevi partisi olarak nitelediği BP ne bunu kabul etti ne de buna açıktan yaslanma yolunu seçti. Sonuçta 1995 seçimlerindeki kadar bile bir heyecan yaratmadı, bir etkinlik gösteremedi. Barış Partisi bir şans olarak değerlendirilebilirdi. Yazık oldu BP'ye.

AYRIK OTLARI

Alevi hareketi içindeki bir diğer eğilim olan Cem Vakfı ise DSP ile bir süre flört etti ise de sonuç alamadı. Cem Vakfı Başkanı İ. Doğan kendisinin arkadaşlarıyla birlikte DSP'ye oy vereceklerini duyurdu. Milletvekili adaylığına önerdiği isimler Rahşan hanım tarafından geri çevirildi.

Alevi ihaneti ise tam anlamı ile Fazilet Partisinden aday olan yol düşkünü Aleviler ile gerçekleşti. iranlı mollaların adeta Türkiye'deki şubesi gibi çalışan Ehlibeyt Vakfı onursal (!) başkanı Fermani Altun gezdiği onca kapıdan sonra Faziletten Mersin'den listeye girmeyi başardı. Alevileri koyun sürüsü yerine koyarak o parti bu parti dolaşan Anap'tan aday olamayınca dünya Ehlibeytlerinin liderliğine soyunan Fermani sonunda Alevileri "sapık" olarak niteleyen Recai Kutan'ın partisini keşfetti. Kutan

ise "Hz.Ali'yi ne kadar çok sevdiğini" söyleyerek, kendisinin de Alevi olduğunu söylemekten geri durmadı. Bu Fermani çok yaman doğrusu. Önceki yıl Avrupa Alevi Akademisi'nin kuruluşu için Hollanda'da yapılan toplantıda salına salına gezmişti. Bir de tutup divana seçilmez mi? O zaman bu duruma itiraz etmemize toplantıyı düzenleyen bazı arkadaşlar sitem etmişti. Ne oldu şimdi, foyası çok çabuk ortaya çıkmadı mı?

Bir de Faziletten, Tunceli 2. sıradan aday olan Cem Vakfı Bağcılar şubesi Yöneticisi Hıdır Bulut var. Kendisinin Baba Mansur Ocağından dede olduğunu ileri sürüyor. Böyle Alevi, böyle dede olur mu? Olsa olsa bunlar yol düşkünü olurlar. Fazilet ile cennete dahi girilmezken bu sözde Aleviler Aleviliklerini inkar ederek, kendi inançlarına, tarihlerine geleneklerine ihanet etmekten geri durmuyorlar. Hangi Alevinin içi elverir Fazilete oy vermeye? Hangi insan içine sindirebilir böyle bir davranışı!

Seçim sürecinde Alevilerin oylarını göz dikmeyen kalmadı dersek yeridir. MHP'li Devlet Bahçeli dahi kurtlarına talimat vererek "gerekirse birkaç kez Alevilerin ayağına gitmelerini" istedi.

Alevilerin önünde görücüye çıkan çete partileri/ düzen partileri elbette umduklarını bulamadı.

AYDINLIK BİR TÜRKİYE ÖZLEMİ

Türkiye'de bir özlem, insanların insanca yaşadığı, baskının ve zulmün olmadığı, insanlar arasında ayrımcılık yapılmadığı, eşitlik ve özgürlük koşullarının sağlandığı bir dünya isteği hep canlı bir biçimde yaşıyor.

Aslında Avrupa'da yaşayan insanlar için sıradan doğal olarak görülen istemler Anadolu insanı için uğrunda mücadele verilmesi gereken değerler oluyor. Ekonomik

olanaklara ulaşma çabasında olsun, demokratik değerlere ulaşma uğraşında olsun hayli zahmetli bir yol izlemek gerekiyor.

Türkiye'de insanın başını döndürecek hızda bir gündem yaşanıyor. Akıl almaz olaylar aynı yıl, aynı ay hatta aynı günde peş peşe gerçekleşebiliyor. Ne var ki insanlarımız için bütün bunlar hiç de şaşırtıcı olmuyor. Toplumsal durgunluk, değişimden dönüşümden umut kesikliği o noktaya varmış durumda ki şaşırmak unutulmuş bir tepki oluyor. Bir de olup bitenlerin çok hızlı bir biçimde kanıksanması var. Yalan, dolan, çete, mafya, çürüyen sistem bir çırpıda kendisini unutturuveriyor. Adeta bir bellek kaybı söz konusu. Diğer yandan Türkiye'de medya insanların zihinlerini bulanıklaştırmak, ayırt etme yeteneklerini köreltmek için yayın yapıyor. Gözleri bağlanmış bir topluluk aydınlık bir Türkiye özlemini el yordamıyla gidermeye çalışıyor.

Her şeye rağmen Türkiye kıştan çıkıyor. Türkiye'ye bahar geliyor. Bu bahar hayatın her alanında umarız umut çiçeklerinin açmasına yol verir.

Mayıs 1999

EVRENSEL KÜLTÜR DERGİSİ İLE SÖYLEŞİ: "ANADOLU ALEVLİĞİNİ OLUŞTURAN DEĞERLER"

Soru: "Ali'siz Alevilik" tartışmalarından yola çıkarak soruna nasıl baktığınızı öğrenmek istiyoruz?

Ali üzerinden yürüyen tartışmanın, aslında Aleviler arasında belli bir ayrımla örtüşen bir niteliği de var. Aleviliği yeniden tanımlama zorunluluğu doğmuştur, yaşadığımız günlerde. Bu aslında, son beş-altı yıldır, Alevi rönesansı diye adlandırılan, yani bir Alevi aydınlanması diye adlandırılan, fakat herkesin Aleviliği kendisine göre yorumladığı bir sürecin getirip, dayattığı bir sonuç diye düşünülebilir. Aleviliğin yeniden tanımlanması sorunu karşımıza çıkıyor. Bu tanımlamayı yaparken, herkes bulunduğu sınıfsal konumundan Türkiye'deki emek, demokrasi mücadelesine bakış yerinden yorumlamaya, tanımlamaya çalışıyor. Bunu da olağan görmek gerekir. Biz, burada tarihsel olarak kolayca bu tanımlamayı yapacak verilere, belgelere ne yazık ki sahip değiliz. Bu bin yıllık tarih konusunda, şöyle ya da böyle demek çok mümkün değil. Ancak bir takım ayrıntılardan yola çıkarak, varolan bilgi kırıntılarını bir araya getirerek, bazı sonuçlar elde edebiliriz. Kaynaklar ve bir tanımlama sözkonusu olduğunda bu yüzden Alevilik, Alevi kültürü ya da Alevi felsefesi, inancı fazla şanslı sayılmaz. Sözel bir kültür, geleneğe yaslanan bir inanç, bir felsefe o nedenle, bugün bütün tanımlama çabalarımızda dahi bütün verilerimizi bu gelenekten; sözellikten almak gibi bir zorlukla

karşı karşıyayız. Ancak, bunlara rağmen bir tanımlama yapılabilir. Alevilerde tarih; söylencelere dayanan, efsaneler, menkıbeler tarihi olduğu için tarih maddi bilgiler üzerine oturmuyor. Dedelerin anlattığı tarihe bakarsanız, bu büyük bir hikaye, büyük bir efsane, cenklerin tarihi ortaya çıkar, ama o tarihin de gerçekle bir ilgisinin olmadığını görüyoruz. Ama o tarih, yüzyıllardır gerçek tarihmiş gibi sunuluyor. Böyle bir açmaz var ve Alevi dedelere, o tarihin gerçek olmadığını gösterdiğinizde, maddi delillerini, belgelerini sunduğunuzda bu insanlar şaşıp kalıyorlar. Yıllardır bildiklerinin tersini söylediğinizde büyük bir tepki gösteriyorlar, ama sonra da, "demek ki öyle değilmiş" diyerek, büyük bir hüsrana uğruyorlar. Tabii bu, tüm sözlü geleneklerin büyük bir açmazı. Alevilik konusunda da bu yüzden bilimsel tarihsel yaklaşımlar, tarihsel verilerle hareket etme çabaları, daha çok yeni. Bunun önemli tarihsel nedenleri var.

Alevilik, Anadolu Selçuklular'dan başlayarak hep bir muhalefet ideolojisi olduğu için, kendi yazılı kaynaklarını ortaya koyabilme olanaklarına sahip olmamış. Her zaman merkezi otoritenin karşısında bir güç olduğu için, birincisi maddi olarak merkezi yerleşim yerlerine uzak olması dolayısıyla, okumaya , yazmaya medrese eğitimine uzak kalmış bir topluluk (ki, Anadolu köylülüğü'nün büyük çoğunluğu için bunu söylemek mümkün) ve sözelliğe dayanıyor. İkincisi de sürekli baskı altında tutulan, muhalefet olması nedeniyle devletin varlık nedenine tehdit unsuru olarak görülen insanların kendi yazılı belgelerini ortaya koymaları ve bunları dolaşıma sokmaları çok kolay olmuyor. Nitekim konulan belge ve kitaplar da 1826'daki Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasına paralel olarak yürütülen Bektaşi dergahlarının imhası sırasında çok

önemli miktarı ortadan kaldırılıyor. Onların içinde neler vardı, neler anlatılıyordu, bunları bilemiyoruz. Aleviliğin belleği denebilecek birçok kitabın o zaman imha edildiğini görüyoruz. Bunları birleştirdiğimiz zaman, geldiğimiz noktada tarihsel, somut, maddi gerçekliği nasıl açığa çıkarabiliriz sorusu ortaya çıkıyor. ikincisi de bu çaba neye hizmet eder, sonuçları ne olur sorusu var.

Alevilik tolumunda olmasa bile Alevi hareketi içerisinde iki büyük akım olduğunu düşünüyorum ben. Biri, Aleviliği islamiyet içinde, islamiyet'in bir mezhebi olarak tanımlayan, Aleviliğinin islamiyet'ten çok da büyük farklılıkları olmadığını, Alevi-İslam tanımlaması da yaparak Aleviliği düzen içi, devletin resmi inanışı olan islamiyet'le örtüştürüp, Aleviliği ehlileştirmeye, tarihsel olarak ortaya çıkan otorite karşısında yoksuldan,mazlumdan yana olma yönlerini törpülemeye çalışan bir anlayış var. Buna "Devletçi Alevilik" "Ehlileşen Alevilik" demek mümkün. Bunlar da kendilerini Alevi-islam diye ifade ediyorlar. Bu birdenbire değil, 12 Eylül'den bu tarafa ortaya çıkmış bir akım. Bugün o akımın baş temsilcisi olarak nitelendirilenler, 12 Eylül askeri diktatörlüğünün bir uzantısı olan bir partide kurucu üye sıfatını taşımakta. Bunların daha sonraki yıllarda, Özallar'la ilişkisi olduğu bilinen bir gerçek, bugünse DYP ile ilişkileri olduğu herkesçe biliniyor. Bu akımın ideolojik öncülüğünü de bir Vakıf çevresi üstleniyor. Aleviliği islam içi tanımlayıp, Alevilikle Sünnilik arasında ayrım olmadığını söyleyerek, Aleviliği Alevilik olmaktan çıkarma tavrı var. Bu bilinçli, planlı yürüyen bir tavır, ama çok da anlaşılır değil. Çünkü görünüşte semaha, saza, tekkeye, Cem'e sahip çıkan görsel malzemeleri kullanırken, içten içe Aleviliği var eden unsurların altını oyma tavrı birlikte yürüyor. Bu vakıf çevre-

si gibi, onun dışındaki bazı yazarları da burada anmak gerekir. Bu yazarlar, bir adım daha ileri giderek bütün siyasi geçmişini inkar noktasındalar. Aleviliği iyice islamiyet'in bir parçası gösterme eğiliminde ve Alevilikle öteden beri dost, müttefik, bizati parçası olan devrimcilerle, sosyalistlerle Alevilik arasında özel bir sınır çizme tavrı içerisinde olan bir kişi. Soldan gelip, bu denli sola ihanet eden bir başka adam görmemiz mümkün değil. "Hergün" gazetesinde yapılan bir röpörtajda, Alevilerin MHP'ye yöneldiklerini, MHP'ye oy verdiklerini söyleyecek kadar işi uç noktalara götüren bir tavır içinde. Bu cephe, doğal olarak da devletin, sermayenin yanında olan ve Aleviliği düzen içi, emek-demokrasi cephesinin bir unsuru olmaktan çıkaran, en azından tarafsızlaştırmak, etkisizleştirmek gibi bir tavrı sürdürüyor.

Diğer yanda ise Aleviliği tarihsel muhalefet konumu içinde değerlendiren, ezilenden, yoksuldan, baskıya uğrayandan yana olarak tanımlayan Alevilik anlayışı var. Bu anlayış, medyatik olanaklara sahip değil, devletin tam tersi çizgide yer alan ve bugün de Aleviliğin emek, demokrasi cephesinde olması gerektiğini, Aleviliğin kendine özgü özellikleri olduğunu düşünen bir anlayış. Bu iki anlayış; emek-demokrasi cephesiyle, sermaye cephesi arasında Aleviliğe de yansıyan ve Aleviliği de tam ortadan bölen bir tavır, şu anda tartıştığımız konu.

Bir de Aleviliği İran Şiiliği içinde eritmeye çalışan bir gurup var ki bunları zaten alevilik içi saymak mümkün değil.

Bu nedenle, bu noktada, bu cepheleri netleştirmeye yönelik bir çaba gerekiyor. Bugün için Ali'nin anlamını ortaya koyan bir çalışma değerlendirme mümkün olmalıdır. Ali'yi Alevilik dışına çıkarmak ne sonuçlar verebilir,

bugün için anlamı nedir konusunda soruna emek-demokrasi cephesinden bakan Alevilik mücadelesinin bir unsuru olarak geliştirilen bakışın siyasal sonuçlarını da hesap eder bir tavır içerisinde olunması zorunludur.

Demek istediğim şu: Ali'yi tarihsel olarak bugün var olan Aleviliğin dışına çıkarmanın, var olan bugünkü Alevilik mücadelesinde çok da fazla bir anlamının olmadığını düşünüyorum. Yeniden bir tanımlama yapma gereksinimi burada da doğuyor. Aleviliği; Anadolu'ya özgü bu topraklar üzerinde Kürtlerin, Türklerin, Acemlerin, büyük oranda eskiden beri gelen inançları da dahil edecek olursak, bütün bu coğrafya üzerindeki inançları içinde barındıran bir sentez olarak tanımlamamız mümkün. 21. Yüzyıla girerken tanımladığımız anlamda Alevilik, hiçbir zaman bu topraklar üzerinde olmamış. Babailer ayaklanmasıyla binleri milad olarak alırsak, bin yıldır bu topraklar üzerinde gelişen Alevilik, gelişme seyri izleyen ve bugününe ulaşan bir Alevilik olmuş. Yani bugün sözlüğü açıp, iki nokta üst üste koyup yazdığınız Alevilikle 1200'ler, 1400'ler,1800'lerde ki Alevilik aynı Alevilik değil. Böyle bir yanılgı içinde bakılıyor soruna.

Anadolu'da şunu görmemiz lazım: Var olan resmi dinsel anlayışa, otoriteye karşı, halk muhalefeti kendisini çeşitli inançlarla ifadelendirmiş. 1200'lerde Babailer ayaklanmasında, Selçuklu sarayına, yani Keyhüsrev'e karşı ayaklanan yoksul Anadolu köylüsü, kendisini Baba İlyas'ın önderliğinde ortaya koyarken, onlar merkezi otoritenin Farslaşan/Araplaşan tavrına ve şehirlerde işbirlikçi iktidar unsuru olma tavrına karşı tahtacıların; Türkmenlerin merkezi otoritenin baskısına maruz kalan geniş insan topluluklarının bir parçası olarak ifade etmişlerdir. İnsanlar şöyle düşünüyor: Siz eğer bizi ezen, baskı altın-

da tutan, vergilerle, keyfilikle inim inim inleten iktidar olarak şeriatı inanç olarak seçiyor ve bütün bunları yapıyorsanız, biz sizden değiliz. Biz, bu şeriatı da reddediyoruz. Bu tavrı görmek lazım. Yani, siz neyseniz, biz ondan değiliz tavrı var. Türklerin ya da Kürtlerin Müslümanlaşma sürecine baktığınız zaman, önce iktidar sahipleri ajanlaşıyorlar, başka bir inancı -bunun tarihte örnekleri var- önce iktidar sahipleri kabul ediyor. Yoksul ve sıradan insanlarsa, büyük bir direnç gösteriyor. Bu çok ilgi çekici bir şeydir. Yoksul halk, inançlarını bin yıllık bir süreç boyunca yaşatabilmiştir. Babailer ayaklanmasında yenilgiye uğrayan insanlar, Anadolu'ya babalar olarak dağılmışlar ve bugün Aleviliğin önemli bir "Pir"i sayılan Hacı Bektaş Veli de, bu isyana katılmış insanlardan biridir, bu isyanda kardeşi Menteş'i kaybetmiştir. Diğer babalar da Anadolu'nun çeşitli yerlerinde bir şekilde kendi inançlarını sürdürme yoluna gitmişlerdir. Hacı Bektaş'a, Barak Baba'ya, Sarı Saltuk'a, Kaygusuz Abdal'a, Abdal Musa'ya baktığımızda tüm bu insanların bu ayaklanmada bir şekilde yer almış ve Selçuklu resmi anlayışıyla çatışmış insanlar olduğunu görüyoruz. Bu insanların kendi aşiretlerinin topluluklarının önderi olan insanlar olduklarını da görmek mümkün. Bu insanların, şeriat inancının karşısında oldukları şuradan belli: Örneğin Hacı Bektaş, Suluca Karahöyük taraflarına yerleşiyor, biliyorsunuz burası Kapadokya bölgesidir ve önemli bir Hıristiyanlık merkezidir. Hacı Bektaş Veli'nin "Vilayetname"sini okuduğunuz zaman Hıristiyanlarla son derece iyi ilişkiler içinde olduğunu görüyoruz. Sarı Saltuk Baba'da, Balkanlar'da Doruca'ya yerleşiyor ve Hıristiyanların da bir azizi, kutsal insanı olabiliyor. Başka insanları inançlarından dolayı reddeden bir tavır içerisinde değiller.

Konuya dönersek, tarihsel olan Ali ile gerçek olan Alevilik arasında bir ilişki kurmak çok zor. Tarihsel Ali, kendi inançları dışında hiçbir inanca yaşam hakkı tanımayan bir Ali'dir. O anlamda da şeriatın kılıcını sallayan ve bunu bir Tanrı buyruğu olarak yerine getiren bir Ali'dir. Ama Anadolu'ya çizgiyi çektiğimizde Ali'nin elindeki zülfikar, Anadolu Alevi inancında hiçbir zaman yoksul insanlara, başka bir inançtan olan insanlara kalkmamıştır. Anadolu'daki Alevilik'te Alevi babalarının, o zamanki adlarıyla Abdallar, Babalar, Kalenderiler, Bedrettinciler diye adlandırılan bu insanlar, çok değişik muhalefet göstergeleri ortaya koyuyorlar. Bugünkü tanımladığımız Aleviliği her bir köşesinden birleştiren -bir mozaik diye tanımlarsak Aleviliği- bütün bu muhalif inançlar oluşturmuşlar. Alevilik kavramı 1800'lerde ortaya çıkıyor, kullanılmaya başlanıyor. Daha öncesinde 1200'lerde Babailer, Abdallar var, bu muhalefeti gösteren. 1420'de Bedrettin ayaklanması, şeriat dışı inançları birleştiren bir ayaklanma olmuş. Özel bir vurguyla şunu görmemiz lazım; merkezi otoriteye karşı çıkan bütün bu yoksul insanlar, Ortaçağ'daki sınıf mücadelesinin bir gereği olarak, kendilerini dinsel bir imgeyle ifade ediyorlar. Bu, bir inançsal bayraktır. Yani Babailerin, Bedrettincilerin, Abdalların, hepsinin bayraklarının üzerinde bir dinsel motif var, sözgelimi "Kızılbaşlık" yazıyor. Ama bayrakların simgelerinin altını kazıdığınızda, Anadolu'daki yoksul insanlarla Osmanlı merkezi feodalitesinin arasındaki sınıf mücadelesinin gerçekliğiyle karşılaşıyoruz. İlginç bir örnek vereyim, 1512'de Şahkulu başkaldırısında Antalya Tekeli'den kalkıyor insanlar, Osmanlı'yı perişan ediyorlar. Ortaçağ'daki bütün diğer sınıf mücadeleleri gibi sonunda yeniliyorlar. Yenilen, Kızılbaş kimlikte insanlar kılıçtan geçiriyorlar.

Kaçabilenlerin bir bölümü de Şah İsmail'e sığınıyor. Anadolu Aleviliğinin ikili özelliğini ortaya koymak açısından da önemlidir bu örnek. Şah İsmail isyancılara çıkışıyor ve diyor ki, "Ben Beyazıd'a 'baba' derim, Beyazıd derviş bir adamdır, siz Beyazıd'a karşı neden ayaklandınız?" Bu, bir mezhep ayaklanması olsa, şöyle demeleri beklenir: "Bu adam Sünniydi, şeriatın gereklerini savunuyordu, biz Kızılbaşız, o nedenle ayaklandık" Hoca Sacettin Efendi Tarihinde, olayı anlatırken, isyncılar Şah İsmail'e dediler ki, "Beyazıd'ın yönetimi altında Anadolu insanı inim inim inliyor. Vergilerden, yöneticilerin zulmünden takatımız kalmadı, perişan olduk. Çok yoksul olduk, bu nedenle ayaklandık" diye yazıyor. Bu sözler işin niteliğini koymak bakımından son derece önemli. Orada da Kızılbaş bir hükümdar var sözde, ama şah ismail bunların hepsini, "orada ayaklandılarsa, burada da ayaklanırlar" diye katlettirmiş.

Anadolu insanının Osmanlı ile sürekli bir iç savaş halinde olduğunu görüyoruz. Osmanlı resmi ideolojisi, bütün resmi ideolojiler gibi bir avuç insanın anlayışını temsil ederken, büyük kitleler, o anlayışta olmayan inançları taşımakta ısrar ediyorlar. 1500'lü yıllarda Anadolu nüfusunun büyük bir bölümü Aleviydi deniyor, yani bu insanların büyük kısmı resmi anlayışla çatışma halindeydi.

1500'lü yıllara gelinceye kadar Kızılbaşlık ya da Alevilik kavramına rastlamak mümkün değil. Muhalefet kendisini ifade edecek bir kavram buluyor. 1500'lü yıllarda bu muhalefet ifadelerine, Şah İsmail'in etkisiyle Kızılbaşlığın da girdiğini görüyoruz. Ve giderek, 12 imam, Kerbela ve Ali kavramlarının girdiğini görüyoruz. Alevilik ile Ali arasındaki ilişkiyi anlamak açısından şunlar önemli, Hacı Bektaş "Vilayetname"sinde hiçbir zaman

Ali'den 12 İmam'dan, .Kerbela olayından söz edilmez. Eğer Alevilik Arap islamcı, Ali çıkışlı bir hareket, inanç, anlayış olsaydı, Kerbela için matem tutmasını beklerdik onlardan, hiç böyle bir şey yok Hacı Bektaş'ta. İnsani güzelliklerden, Zerdüştlüğün ateş motiflerinden, Hıristiyanlığın çoğalma motiflerinden ilginç menkıbeler var. Ancak menkıbede, Hacı Bektaş'ın Ali soyuna dayandığı gibi, muhtemelen sonradan eklenmiş, bir ölçüde de var olan resmi anlayış dahilinde "biz de islamiyet içerisindeyiz" imajı veren bir tür takiyyeden söz etmek mümkün: Yine Aleviliğin önemli babalarından Kayfusuz Abdal'ın'nın söylediği deyişlerde Ali unsuruna, 12 imam'a, Kerbela'ya rastlanmaz. Kızılbaşlık unsuru, bugün anladığımız Aleviliğe 1500'lü yıllarda girmiş, araştırmalar da zaten bunu ortaya koyuyor. O zamana kadar Babailik, Haydarilik, Bektaşilik, Kalenderilik, Torlaklık, Abdallık vardı, bir unsur da Kızılbaşlık olmuştur. Tarih içerisinde, bu gibi unsurlar giderek Kızılbaşlık içerisinde erimeye başlamıştır. Yoksul Anadolu köylüsü, büyük oranda Kızılbaş adını alırken, Osmanlı da küçümseme için bu kavramı kullanmaya başlamıştır. Giderek, Bektaşilik ve Kızılbaşlık olarak iki büyük kol kalmış. 1800'lü yılların sonuna doğru da, bunların ikisinin de Alevilik kavramı içinde eriyerek, bugünlere ulaştığını görüyoruz. Bu tarihsel gezinti, öncelikle Alevilikle, Arap inancının, Aliciliğin aynı şey olmadığını, Anadolu'da Aleviliğin kendi şekillenişini yaşadığını gösteriyor.

Anadolu'nun kendi tarihini görmeden, bu tarihi, bin yıllık geçmişi atlayarak, islamiyet'ten Aleviliği türetmeye çalışmak, son derece dayanıksız bir çabadır.

İşin bizim, yani Alevi aydınlar açısından zaaflı bir yönü de şu; Aleviliğin son zamanlardaki, yani Dedelerin

tanımladığı, geleneksel hale gelen Alevilik'te şöyle bir şey dikkatimizi çekiyor: Alevilik inancına ilişkin tüm macera Arap çöllerine, 700'lü yıllara hapsedilerek anlatılıyor. Halbuki, Babailer ayaklanması, Hacı Bektaş, Şeyh Bedrettin, Şah Kulu, Kalender Çelebi, bunların dünyaları anlatılmıyor. Bu tarihi kesit atlanrak, ortaya menkıbeler, efsaneler 'hurafeler' çıkmış. Diğer yandan ristandaki tarihsel şahsiyetten vazgeçilerek, oradan yalnızca soyut bir Ali motifi alınmış, Anadolu'da ete kemiğe büründürülmüştür. Bu ete kemiğe büründürülen Ali, Alevilik felsefesinin tam da orta yerine yerleştirilmiştir. Bugün Ali'yi çıkararak Aleviliği tanımlamak çok anlamlı değil. Biz, kalkıp, kendisini Alevi diye tanımlayan bin tane insanla soruşturma yapsak, yüzde 90 böyle bir tablo çıkar. Bu tablonun içinde Ali'yi çıkararak Aleviliği tanımlamak bir anlam ifade etmez. Bugünün Alevi insanı "72 milletin hepsi bizim için birdir, hangi inançtan, hangi felsefeden gelirse gelsin" diyebiliyorsa, Ali'yi buradan çıkarmanın hiçbir anlamı olmaz. Ama biz biliyoruz ki, Ali, kendisininkinden başka, her türlü inanca karşı hoşgörülü değildi. Fakat biliyoruz ki, tarihsel olarak bazı düşünceleri doğuran maddi şeyler ortadan kalkar, ama üstyapıdaki düşünceler başkalaşarak kendisini sürdürür giderler.

Soru: Yani, kendisini İslamiyet'le ilişkili bir akım olarak tanımlama zorunluluğu doğduğunda, Osman'ı, Ömer'i, Ebubekir'i değil de gadre uğramış olduğunu düşündüğü adamı kendisine malediyor olabilir. Asıl önemli olan, "Ali'siz Alevilik" deyiminin; Alevi kitlesi, tolumu açısından düşündüğümüzde tekisi ne olabilir?

Soruna pragmatik baktığımızda Ali nasıl algılanıyor,

ona bakmak lazım. Eğer biz, Anadolu insanı Ali'yi kapı komşusu kadar kendisine yakın, onunla söyleşilebilir, onun tek karılı, yoksul, zalime başkaldıran, yoksulun, ezilenin yanında olduğunu düşünüyor ve öyle tanımlıyorsa, bizim bu Ali'yle hiçbir sorunumuz yok. Ve bu Ali bizim başımızın tacıdır. Çünkü o Ali'nin elindeki Zülfikar hep zalime kalkmıştır. Anadolu'daki insan böyle tanımlıyor Ali'yi. O nedenle de Erbakan'ın ya da diğer şeriatçıların çıkıp, "Ali'yi sevmek Alevilikse, biz de Aleviyiz" demeleri, tümüyle demogojidir.

Onların sevdiği Ali kendisinden başka düşüneni katleden islam için gazaya çıkan Ali ile bizim zalime karşı yoksulun yanındaki Ali'nin arasında bir fark var. Sözgelimi ozan Ali Kızıltuğ'un Sivas'tan sonra yazılmış bir şiiri var. Şiirin bir yerinde "tutar Zülfikarı kırarım Ali" diyor. Bu önemlidir. insanın dışında bir Ali değil; yoksulların, mazlumların dertlerine çare bulması istenen bir kişi tanımlanıyor. Bizim bugün anladığımız Anadolu'daki Ali farklı bir Ali'dir. Tarihsel Ali'nin Alevi olup olmadığı bile tartışmalıdır. Ama şuna karşı çıkmalıyız biz. Aleviliği Alevilik yapan değerlerin ortadan kaldırılması, düzen içileştirilmesi karşısında tavrımız net olmalıdır. Aleviliğin muhalefet konumunun, zulme, zorbalığa karşı ezilenin yanında olmak tavrının ortadan kaldırılmasına, şiddetle tepki göstermemiz gerekir. Yoksa, biz şunu biliyoruz, Aleviliği bugünkü duruş noktasıyla islamiyet'in olmazsa olmazı birbiriyle bağdaşmaz. Tarihsel olarak da bağdaşmamıştır. Ramazan orucu tutmayanların katledilmesi yönünde Osmanlı'nın önde gelen şeyhülislamı Ebusuud'un fetvası var. Bunlar şeriatın olmazsa olmazları. Siz, islamiyeti yeniden yorumlamak hakkına sahip değilsiniz, hele hele Alevilik açısından yorumlamak hakkına hiç sahip

değilsiniz. Şeriatın materyalleriyle Alevilik savunulmaz. Alevilik ancak kendi duruş noktasından savunulabilir. Bu anlamda bizim de düşünsel açıdan çok iyi donanmamız gerektiğini düşünüyorum. Alevilerin, ehlileştirilmeye, giderek şeriata benzetilmeye çalışılan Aleviliğin karşısında, ideoloji bombardımanı karşısında, Aleviliğin kendi tarihselliğini, Babailere, Bedrettinlere, Şah Kululara Pir Sultanlara sahip çıkarak, o direnme damarını, o isyan damarını ortaya çıkaracak, bu arada Aleviliğin semahını, sözünü, deyişini de sahiplenecek, bir düşünsel/inançsal hat oluşturmak gerektiği düşüncesindeyim.

Soru: Bu sözlü gelenek daha çok dedeler vasıtasıyla halka yayılıyor. Arap Ali motifi ve dinsel söylenceler ağır basıyor. Bunun karşısında Anadolu Aleviliğinin temel kültürel öğelerini öne çıkaran bir söylem, Alevi kitlesi içinde nasıl yer tutabilir, Böyle bir şey var mı? Bedreddin, Pir Sultan yani Anadolu değerleriyle tanımlanan Alevilik Arap unsurlarla çatıştığığında şansı nedir?

Somut, elle tutulur verilere, insanların hayatına baktığınızda o söylencelerle, maddi düşünüş şeklinin denk düşmediğini görürsünüz zaten. Bir inanç, tapınma nesnesi olarak oradaki şeylerden sözedilebilir ama adam sokağa çıktığı zaman bambaşka bir kültürün unsuru olarak kendisini hisseder. Kerbela, 12 imam, bir tapınma anına ilişkin ritüeller olarak görülebilir, ama kapıdan çıktığı zaman adamın hayatında başka bir şey vardır. Çok elle tutulur hale gelmemiştir, ama içten içe işleyen bir damardır o. O damarın varlığını görmek lazım. işlendiği zamanda,tepkilerinden hemen karşılık bulduğunu görürsünüz.

Çeşitli topluluklarda bunlar anlatıldığı zaman insanların bu değerlere hemen sahip çıktığını, benimsediğini görüyorsunuz. Böyle bir tavır içinde olmamışız şimdiye kadar. Yani ben Hacı Bektaş'ın yeterince anlatılmadığını düşünüyorum insanlarımıza. Kaygusuz Abdal'ı okuduğunuzda, deyişlerde bugün sahip çıkacağımız bir çok şey var. Bütün inançların dinlerin hurafelerini, akıl dışılıklrını menkıbelerini alaya alan şiirler vardır. Tanrının kendisini insanın elleriyle yoğurup yarattığını söyleyen deyişler vardır. Alevi edebiyatı da bu açıdan yeterince incelenmiş değil. Bektaşi fıkraları da böyledir. Cenetle cehennemle dalga geçen fıkralar var, menkıbelerde de var. Bizim bunu açığa çıkarmamız gerekir. Aleviliğin isyan damarını bu gelenekle bağdaştıran ve işi böyle düşünen insanların ideolojik olarak daha donanımlı olması gerektiğini düşünüyorum, çünkü buna son derece ihtiyacımız var. Çünkü gerek Türkiye koşullarında, gerekse devletle devletçi Aleviliği yerleştirmeye çalışan cephenin yakın ilişkisi, onlara görece bir üstünlük vermiş gibi gözüküyor. Bu anlamda çağrım yalnız Alevi aydınlara değil; tüm demokrasi mücadelesi veren çevrelerin de Aleviliğin ehlileştirilmesi, düzeniçileştirimesi, giderek Aleviliğin teslim alınmasına karşı, Alevilik sorununa ilişkin özel tavrının olması gerektiği düşünüyorum. Bu çok daha önemli. Neden önemli, çünkü biz bu kaleleri de onlara teslim etmeyelim. Hala direnç gösteren, muhalefet öğesi olarak var olan, ki muhalefet öğesi olmanın maddi temeli de hala vardır.

Demin ona değinmedik, eksik kalabilir. Çünkü Alevilik sınıfsal olarak ayrıştığı için bu tablo ortaya çıktı. Artık Alevi sermayedarı var, Alevi işçisi, Alevi holdingi var ama o patronun yanında çalışan işçi Ali de var. Bunların ikisi arasında çelişki var. Tezgah başındaki Ali ile, hol-

ding yönetim kurulunda bulunan Ali arasında artık iki farklı dünya var. Aleviliği ikisi aynı şekilde yorumlayamaz, değerlendiremezler. Çünkü, holding yöneticisi Ali artık Cem'e girdiğinde kendisini sıradan bir Ali olarak görmek istemeyecektir. Alevilik, kollektifliği, her türlü eşitliği esas alan, Dedeyle talibin eşitliğini kabul eden bir anlayış olarak şekillenmiş. işte derler ki, postta oturan da bir, eşikte duran da bir bizim için. Holding sahibiyle işçi Ali nasıl eşit olacak. Sonuç olarak da iki ayrı Alevilik. Birisi Aleviliği islamiyet içerisinde görecek, diğeri de "yarin yanağından gayrı her şey ortak olsun" diyen Bedrettin tavırlı olacak.

Demokrasi cephesinde yer alanların bu konuda sessiz kalması, "bu, mezhep sorunudur, bizi ilgilendirmez" demesi son derece sağ bir tavır olur. Böyle bir şey dediğimiz zaman tezgahın başındaki insanı da Aleviliği düzen içi, islamiyet'in bir parçası görmeye, bütün eşitsizlikler Tanrı'dandır diye gören bir anlayışa zorlarız. Kendi tarihine küsen, başka dünyalardan umut arayan bu duruma sokarız. Bu tehlikedir. Tersine Aleviliği canlı tutan tarihsel damar bizim şansımızdır.

(Söyleşi:Aydın Çubukçu, Evrensel Kültür, Sayı 65, Mayıs 1997)

"Anadolu Aleviliği; Anadoluya özgü, eşi benzeri olmayan, bir felsefe, bir yaşam biçimi, bir kültür, bir öğreti, bir inanç, tüm bunların da ötesinde toplumsal bir olgudur.

Aleviliği başka bir din ya da inanç içerisinde tanımlayarak, onu başka bir şeye benzeterek ancak Alevilik olmaktan çıkarırız.

Anadolu Aleviliği farklı dinleri, inançları, kültürleri kendi potasında yoğurarak özgün bir öğreti ortaya çıkarmıştır.

Evrensel değerleri taşıyan Anadolu Aleviliği tüm insanlık için bir ışıktır..."

2000-06-Y-0321-49
ISBN 975-8398-06-7

italik